

ੴ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

Ik oānkār sat̄ nām kartā purakh̄ nirbhāo nirvair akāl mūrati ajūnī saibhān gur parsād̄.

The Sikh Bulletin

GURU NANAK MISSION

July-August 2013

ਸ਼ਾਵਣ-ਭਾਦੋਂ ਪੌਠ ਪਾਠ ਨਾਨਕਸ਼ਾਹੀ

editor@sikhbulletin.com

Volume 15 Number 7&8

Published by: Khalsa Tricentennial Foundation of N.A. Inc; 3524 Rocky Ridge Way, El Dorado Hills, CA 95762, USA **Fax** (916) 933-5808
Khalsa Tricentennial Foundation of N.A. Inc. is a religious tax-exempt California Corporation.

In This Issue/ਤਤਕਰਾ

Editorial, Evolution of Sikh Identity.....	1
Naam Simran: Sikh Bhagti Marg,	
Gurpal S. Khaira.....	4
An Article by a Muslim on	
542 nd Birthday of Nanak.....	7
International Conference Formulating	
Methodology for Interpreting Gurbani	
Dedicated to Max Arthur Macauliffe,	
Prof Devinder Singh Chahal, PhD.....	9
Sikh Identity at Work:	
National Sikh Council of Australia Inc. Tenth	
Anniversary & National Sikh Council of Australia	
helps to Feed 5000 People, Bawa Singh Jagdev....	13
Gurbani Stresses the Importance of Ethical	
Values, Sawan Singh Gogia.....	16
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਧਰਮ, ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੰਵਰ.....	19
ਗੁਰਮਤਿ ਅਤੇ ਸਾਇੰਸ ਦੇ ਇਸ ਅਜੋਕੇ ਯੁਗ ਵਿਚ	
ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਨੇ ਇਹ ਕੁਦਰਤ ਸੁੰਨ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ।	
ਡਾ: ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਮੁੰਬਈ.....	26
ਰਖੜੀ ਜਾਂ ਮਾਨਸਕ ਗੁਲਾਮੀ, ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਘੱਗਾ.....	31
GURU NANAK BANI, AGGS, M1, PP 14-15.....	38

Editor in Chief

Gurpal Singh Khaira
Associate Editor
Hardev Singh Shergill

Production Associates

Amrinder Singh

This issue of the Sikh Bulletin is only in electronic format being sent to those whose email addresses we have. If you or someone you know would like to receive it please provide the email address. You may also pass it along to those on your email list.

The views expressed by the authors are their own. Please send the feedback and inputs to:

editor@sikhbulletin.com
Our Website: www.sikhbulletin.com

EDITORIAL

EVOLUTION OF SIKH IDENTITY

Shri Guru Granth Sahib (SGGS) contains some directives regarding matters of personal and social morality as well as individual rituals to follow, but in general SGGS does not function as legislative handbook. **The most pressing challenge for the Sikh community in the past as well as now is how to interpret Gurbani of the SGGS so as to preserve its spirit and still respond to changing needs.**

There is no doubt the message from Waheguru that Guru Nanak Dev ji permeated is for all the humanity. It is truly the universal message and he travelled to all the known centers of higher learning of the world of his time to deliver it. Yet over 545 years later his message is simply speaking still endemic religion of the people of Punjab **while it should have been the religion of the world by now. It behooves us to explore and analyze, by delving into the reasons, to recapitulate what caused this encapsulation of this divine universal message within tiny Punjab.**

It can be said that Sikhi started from the day Guru Nanak Ji emerged from the rivulet Bein at Sultanpur Lodi in Punjab around 1495 CE after an encounter with the creator and declared that the lord does not approve of the symbols and religious markers which divide humanity to hate each other. (*Na koe Hindu Na Koe Muslman*).

He advised Hindus, the janeo you wear is of no use and does not get you in good books of the lord if you do not practice compassion, contentment, moral control over passions, and truthfulness in your life.

ਦਇਆ ਕਪਾਹ ਸੰਤੋਖੁ ਸੂਤੁ ਜਤੁ ਗੰਢੀ ਸਤੁ ਵਟੁ॥ (SGGS 471).

The Jogis were told that all external markers of your faith, mundra, Jholi, bhibuti and danda represent sham, falsehood and hypocrisy if you lack contentment, humility, modesty,

contemplation, remembrance of death, and faith in God.

ਮੁੰਦਾ ਸੰਤੋਖੁ ਸਰਮੁ ਪਤੁ ਝੋਲੀ ਧਿਆਨ ਕੀ ਕਰਹਿ ਬਿਭੂਤਿ॥

(SGGS 6)

He publically refuted Muslim symbols of Musala (keeping prayer mat), Sunnat (Circumcision), and rituals of Rojas (once a year fasting), Haj, Niwaj, and Rosary. He admonished that these things will not make them Musلمان if they do not live a life of mercy, faith, honest living, modesty, good conduct, truth, and good deeds.

ਮਿਹਰ ਮਸੀਤਿ ਸਿਦਕੁ ਮੁਸਲਾ ਹਕੁ ਹਲਾਲ ਕੁਰਾਣੁ॥

ਸਰਮ ਸੁਨੰਤਿ ਸੀਲੁ ਰੋਜਾ ਹੋਹੁ ਮੁਸਲਮਾਣੁ॥

ਕਰਣੀ ਕਾਬਾ ਸਚ ਪੀਰ ਕਲਮਾ ਕਰਮ ਨਿਵਾਜਾ॥

ਤਸਬੀ ਸਾ ਤਿਸੁ ਭਾਵਸੀ ਨਾਨਕ ਰਖੇ ਲਾਜ॥ (SGGS 140)

A careful perusal of SGGS Gurbani presents a clear unmistakable identity of a Sikh based on intendance of life in accord with divine law. A Sikh is a righteous man and can be trusted to act honorably regardless of the circumstances. Gurus rejected all exterior symbols and considered them sham which breeds hypocrisy and provide opportunity for impostors to deceive innocent public by means of assumed character. As shown above the **Guru's, advice to Hindus, Jogis, and Muslims was to reject symbols and adopt virtuous life.** It will be pure hypocrisy on our Gurus' part to mandate any external symbol for their own followers. They were divine beings in tune with the creator and there is not an iota of evidence to show they ever deviated even slightly in practicing from what they preached.

The Gurbani of Shri Guru Granth Sahib starts with a clear statement of oneness of God (ੴ). It goes on to define in the moolmanter this Reality, the Creator of the known universe and beyond, Whose Grace sustains its existence. **This sublime pronouncement of Guru Nanak of absolute monotheism was treated as declaration of war by polytheistic religion namely Hinduism and later it was joined by Christianity.** It also generated hostility from Muslim clergy and Muslim rulers who treated it as threat to their plans to convert all their Indian subjects to Islam.

Examining the historical development of Sikhism from the period of Guru Nanak to the present we find a great struggle for survival against the two hostile faiths

(Hinduism and Islam) lead by the Muslim authorities, requiring enormous sacrifices on the part of the believers and the devotees of the new faith.

The struggle in the 18th century post Guru period was led by the members of the Khalsa, a brotherhood created by Guru Gobind Singh, the 10th Guru, to resist the tyrants, to protect the faith and the weaker sections of the society. The creation of the order of Khalsa established certain **discipline and a uniform of symbols for those who took voluntarily Khande di pahul**, the initiation ceremony. During this prolonged period of struggle, the Khalsa became known as the Sikhs. The symbols of the order of Khalsa, kesas, Kanga, Kara, Kashehra, and Kirpan, known as five Ks', were the markers of Khalsa identity. Thus the symbols of Khalsa especially kesas and turban, the most visible of the five, became the recognizable identity of the Sikhs.

The British takeover of Punjab created the next paroxysm in the Sikh religion due to the avowed intentions of the Christian missionaries to convert Sikhs to Christianity. This was also followed by the aggressive revival of Hinduism in Punjab under the leadership of Arya Samaj. However the British colonial Government emphasized on Khalsa symbols for recruitment to the army. At this time Singh Sabha movement started construction of Sikh identity for the purpose of demarcation from the Hindus. The purposes of the two were different. In the British case it was to create a class of loyal subjects, whereas in the case of Singh Sabha movement under the influence of the Tat Khalsa, the objective was to purge Sikh faith of all other identities except that of the Khalsa.

SGPC emerged from the struggle against the Mahants (who were supported by British Government) for the control of the Sikh historic Gurdwaras. Its existence is confirmed by an act passed by the British Indian Government in 1925. This act includes a definition of the Sikh Identity. Since then this act has been amended a couple of times and the definition of Sikh identity has also been changing with every amendment, **thus making it an identity by the Government and not of a faith in the religion of the Gurus.**

SGPC is a democratically elected governing body supposedly of the Sikhs for the management of the Gurdwaras. It also looks after the religious matters of

the Sikh community, but it is controlled by the **Akali Dal party which is a self-declared Punjabi Party rather than a Sikh political party**. A large section of the Sikh community, especially rural Sikhs of Punjab, do not accept this identity and do not adhere to it. They do not believe it is mandatory for the Sikhs to be Amritdhari.

Sikh Rehat Maryada prepared by SGPC and approved by the Akal Takhat in 1945 gives the definition of a Sikh:

“Any human being who faithfully believes in one Immortal being, Ten Gurus, from Guru Nanak Dev to Guru Gobind Singh, the Guru Granth Sahib, The utterances and teachings of the ten Gurus, and the baptism bequeathed by the tenth Guru, and who does not owe allegiance to any other religion, is a Sikh”

The above definition is from the October 2009 addition of the Sikh Reht Maryada published by the Dharam Parchar Committee of SGPC and is different in few respects from the one contained in the original text.

The identity question remains the most contentious issue within the Sikh community. It simply boils down to one article of faith, unshorn hair (Keshas). Some adherents of the Sikh faith are of the opinion that those who have cut their hair in any form do not have the right to call themselves the Sikhs regardless of their faithful attachment to all other aspects of the faith. **As mentioned above in this article the rural Sikh public does not support these politically motivated historical identities. Interestingly the rural Sikhs assign sanctity to unshorn hair only if one has taken Khande di Pahul and become Amritdhari. Thus it does not make a difference to their identity being Sikhs whether they are Kesadhari or not.**

The militancy in Punjab in 1978 to 1995 saw the dominant emphasis on the singular Sikh tradition and identity. To sant Jarnail Singh Ji Bhindrawala, the leader of the movement, the Sikh and the Singh are coterminous. His emotional outbursts in promoting unshorn hair were designed to challenge the honor of the young people and in the process the virtuous living according to gurmat was the tragic casualty among his emotionally heightened followers. But when the difficulty arose they were quick to discard the love of unshorn hair and sought shelter in Canada, USA and

UK. They had taken Khalsa form because it was enforced with gun by the zealots. Sadly due to these excesses, instances of intemperance and abuses during militancy we are seeing much of the digression happening among the young Sikh in the rural Punjab. **The Sikh diaspora has been articulating Sikh identity with different objective and in different circumstances, and that is quite contrary to the political Sikh identity fashioned by SGPC.**

The religious identity based on Gurbani refers to a system of religious beliefs and to religious, spiritual experience. However, for the current community and clergy leadership it is akin to a form of visible cultural identity. Given the general absence of a personal and spiritual relationship of many young Sikhs, Sikhism manifested in cultural and institutional terms is primarily a social identity. These young people consider themselves as Sikh and regularly attend Gurdwara. Most have only cursory understanding of Sikh history and theology because the Gurudwara service does not impart that knowledge. Regardless this regular gurudwara attendance does in fact safeguard their feeling of distinctiveness.

I conclude this Sikh Identity discussion by quoting the most significant decision regarding Sikh identity by the High Court of Punjab and Haryana, Chandigarh in the case, “Gurleen and others, Versus, State of Punjab and others”:

The case originated with a writ petition by a student who was denied admission to MBBS under the reserve quota for candidates belonging to the Sikh minority community in a medical college owned and operated by SGPC as unaided institution. The reason for non-acceptance of her application was her failure to maintain Sikh appearance, i.e. “he/she does not cut or trim hair...” During interview it was discovered she had plucked her eyebrows.

In its decision the court observed, the “Guru Granth Sahib is a treatise limited to the expression of the moral and spiritual code of conduct for Sikhs. The Guru Granth Sahib is also guide, teacher, prayer for Sikhs to lead them to salvation i.e. merger with God. The physical aspects of the Sikh faith, in our view (court) can be rightfully traced only from the Sikh Reht Maryada, and from other preaching of the Sikh Gurus connected to the code of conduct in their day to

day life. **It would be wrong, therefore, to look for an answer to the controversy (Sikh identity) whether or not, Sikhs are ordained to maintain their bodily hair unshorn, from the Guru Granth Sahib”.**

The court further observed that based on “the historical background of Sikh religion, legislative enactments involving the Sikh religion, the Sikh Reht Maryada, the Sikh Ardas and the views expressed by scholars of Sikhism, it is mandate to all Sikhs that they maintain their hair unshorn.”

Finally it is quite evident that Gurbani of Guru Granth Sahib rejects any external markers of identity.

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਟ ਅੰਦਰਿ ਬਾਹਰਿ ਗੁਦੜੁ ਤੇ ਭਲੇ ਸੰਸਾਰਿ॥

Those who are pure of heart without show of outer purity are the good ones in this world.

The trimming of hair is trivial aberration for some, but to others it is the foundation of their faith and has primacy. **It is clear the enemies of Guru Nanak’s divine mission have succeeded in controlling and containing it from spreading by creating identity barriers, cultural walls around it,** promoting and encouraging looking inward rather than exposing and looking outward.

Spreading the faith for the benefit of the humanity should not be a taboo for the Sikhs. The future of the Sikh religion should not be perceived to be vulnerable and the notion that Sikhism is not a secure religion needs to be purged from every mind. This exalted religion does not need to circle the wagons. It does not need legislative acts and courts to enforce them. The belief in religion is the issue not of logic, but of faith in its doctrines.

Gurpal Singh Khaira

*****

NAAM SIMRAN
SIKH BHAKTI MARG
Gurpal Singh Khaira

Naam Simran is at the center of Guru Nanak’s teachings. It is the axis around which his whole message, as detailed in the Gurbani of Shri Guru Granth Sahib, revolves. A careful study of Gurbani shows Naam Simran is an inseparable part of a Sikh’s life. The

fourth Nanak, Guru Ram dass ji describes comprehensively the daily discipline which makes a person Sikh. Guru Ji says, in order to be called a Sikh, one must rise at dawn and start Naam Simran. He should continue after taking bath singing Gurbani and Naam Simran during the day, while performing his daily chores of life. As he gets immersed into it, Naam Simran becomes uninterrupted part of life, day and night with every breath.

ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਕਾ ਜੋ ਸਿਖੁ ਅਖਾਏ ।
ਸੁ ਭਲਕੇ ਉਠਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵੈ॥
ਉਦਮੁ ਕਰੇ ਭਲਕੇ ਪਰਭਾਤੀ ।
ਇਸਨਾਨੁ ਕਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਰਿ ਨਾਵੈ॥
ਉਪਦੇਸਿ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਪੁ ਜਾਪੈ ।
ਸਭਿ ਕਿਲਵਿਖ ਪਾਪ ਦੇਖ ਲਹਿ ਜਾਵੈ॥
ਫਿਰਿ ਚੜੈ ਦਿਵਸੁ ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਾਵੈ ।
ਬਹਦਿਆ ਉਠਦਿਆ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵੈ॥
ਜੋ ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸਿ ਧਿਆਏ ਮੇਰਾ ਹਰਿ ਹਰਿ ।
ਸੋ ਗੁਰਸਿਖੁ ਗੁਰੂ ਮਨਿ ਭਾਵੈ॥
ਜਿਸ ਨੋ ਦਇਆਲੁ ਹੋਵੈ ਮੇਰਾ ਸੁਆਮੀ ।
ਤਿਸੁ ਗੁਰਸਿਖੁ ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸੁ ਸੁਣਾਵੈ॥
SGGS (305-6)

One, who calls himself a Sikh of the Guru, must, rising at early hour of the morning, meditate on the name of the lord. Upon rising early in the morning, he is to bathe, and cleanse himself in the pool of nectar (God’s Name). Following the instruction of the Guru, he is to chant the Name of the Lord. All his sins, misdeeds and negativity shall be erased. Then, at the rising of the sun, he is to sing Gurbani. Whether sitting down or standing up, he is to meditate on the lord’s name. One who meditates on my (The) lord, with every breath and every morsel of food, that Gursikh become pleasing to the Guru’s mind. That person, unto whom my Lord and Master is Kind and compassionate, upon that Gursikh, the Guru’s teachings are bestowed.

For a Sikh there is no other deity but Waheguru. Ek Onkar (ੴ) is the symbol which affirms oneness of God in no uncertain terms. That is why Guru Granth Sahib starts with Ek Onkar and it is repeated 568 times. It is mentioned at the beginning of every Raga, and start of new Bani within the Ragas.

A Sikh is required to have uncompromising self-

discipline and vigilance against any deviation from spiritual loyalty to Naam Marg (devotional path). It calls for a lifelong project of sensitivity to all subtle form of idolatry to which human beings are susceptible.

It is prerequisite of Naam Bhakti to shed all negative emotions and espouse virtuous living by listening and believing in lord's Name with love and humility in mind. Without virtues there is no devotional worship.

ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਗੁਣ ਨਾ ਜਾਪਨੀ॥

ਬਿਨੁ ਗੁਣ ਭਗਤ ਨਾ ਹੋਏ॥

SGGS (67)

Without the Guru, one's virtues do not shine forth;
Without virtue, there is no devotional worship.

Thus, Naam Simran is to be done in accordance with Guru's instructions (Updes Guru) to win Guru's pleasure. One must understand that there is no other way to perform devotional worship, except through the teachings of the true Guru. Without love, there is no devotional worship and without the shabad no one finds acceptance. Through Guru's Shabad egotism is conquered and subdued, and the illusion of Maya is dispelled. Guru's word (Naam) gets imparted to those who become recipient of Waheguru's grace by walking on the Gurmat path.

ਜਿਨਾ ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸਿ ਨਾ ਵਿਸਰੈ ਹਰਿ ਨਾਮਾਂ ਮਨਿ ਮੰਤੁ॥

ਧੰਨੁ ਸਿ ਸੇਈ ਨਾਨਕਾ ਪੂਰਨ ਸੇਈ ਸੰਤੁ॥

SGGS (319)

Those who do not forget the Lord, with each breath and morsel of food, whose minds are filled with the Mantra of the Lord's name, they alone are blessed, says Nanak, they are the perfect Saint (Sant).

Thus a Sikh at his best living a life of Gurmukh is a perfect Saint (Sant).

The Naam Simran in Gurmat requires both tongue and mind to be completely engaged and involved completely. Gurbani explains the role of tongue in Naam Simran very clearly.

ਆਠ ਪਹਰ ਜਿਹਵੇ ਆਰਾਧਿ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਠਾਕੁਰ ਅਗਾਧਿ॥

ਈਹਾ ਉਹਾ ਸਦਾ ਸੁਹੇਲੀ ਹਰ ਗੁਣ ਗਾਵਤ ਰਸਨ ਅਮੋਲੀ॥

SGGS (180)

O my tongue, twenty four hours a day, utter the Name of the unfathomable, supreme Lord, (thus) you will be happy here and here-after (more over) by chanting the Divine laudations, you will become invaluable.

ਸਾ ਰਸਨਾ ਧਨੁ ਧੰਨੁ ਹੈ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੜੀਏ॥

ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਕੇਰੇ ਰਾਮ॥

SGGS (540)

O' my soul (myself), blessed is the tongue which constantly sings the praises of the Lord.

When one is so busy with material aspect of life and has no time for tongue to recite Naam divine, Gurbani says the tongue is useless if it fails to utter Waheguru's Naam.

ਸਾ ਰਸਨਾ ਜਲਿ ਜਾਉ ਜਿਨਿ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਉ ਵਿਸਾਰਿਆ ॥

SGGS (550)

Burnt be the tongue that has forgotten the Divine Naam.

As regards the role of the mind, while Simran by the tongue is a must, without the involvement of the mind, Naam Simran by tongue alone is worth nothing.

ਮੁਖਹੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਭੁ ਕੇ ਕਰੈ, ਵਿਰਲੇ ਹਿਰਦੈ ਵਸਾਇਆ॥

ਨਾਨਕ ਜਿਨ ਕੈ ਹਿਰਦੈ ਵਸਿਆ, ਮੋਖ ਮੁਕਤ ਤਿਨ ਪਾਇਆ॥

SGGS (565)

All utter Lord's name by their tongue, few enshrine it in the mind. Says Nanak, those who enshrine it in their mind attain liberation and emancipation.

ਭਾਈ ਰੇ ਰਾਮੁ ਕਹਹੁ ਚਿਤੁ ਲਾਇ॥

SGGS (22)

O' brother recite the Lord's Name with your whole mind by focusing your consciousness on Him.

ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਉਸਤਤਿ ਕਰਹੁ ਸੰਤ ਮੀਤ, ਸਾਵਧਾਨ ਏਕਾਗਰ ਚੀਤ॥

SGGS (295)

Saintly friends, sing the praises of the Lord single mindedly and with rapt attention.

Gurbani in Shri Guru Granth Sahib uses many virtuous (Kirtam) names for God But **which name of God should Sikhs use in Naam Simran?** Gurbani gives us the answer.

ਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰੜਾ ਚਿਤਾਰਿ ਨਾਨਕ ਦੁਖ ਨਾ ਥੀਵਈ॥

SGGS (521)

Nanak Says, contemplate Guru's word, thus suffering shall not visit you.

ਅੰਧਕਾਰ ਮਹਿ ਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰ ਓਜਾਰਾ, ਗੁਰ ਕੈ ਸੰਗ ਸਗਲ ਨਿਸਤਾਰਾ॥

SGGS (864)

In the abysmal darkness, the Guru's mantram (Guru's word) is the only light. By associating with the Guru, all are redeemed.

Bhai Gurdas Ji, the foremost Sikh theologian of the Guru period who served from third Guru Amer Das Ji to sixth Guru Hergobind Ji, rendered a great service by revealing the secret Gurmanter (Guru's word) for the Sikhs.

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ ਜਪ ਹਉਮੈ ਖੋਈ॥

Var 13 (2)

Waheguru is the Gurmanter (Guru's word) by reciting which ego is shed.

Naam Simran, thus involves total devotion (Dhyan) with love (Preet) when reciting Guru's word with tongue (Rasna). The following sloke of the 5th Nanak Guru Arjan Dev ji is recited daily in the evening Rehras, very clearly elaborates the Naam Simran technique for the Sikhs to follow.

ਅੰਤਰਿ ਗੁਰੁ ਆਰਾਧਣਾ, ਜਿਹਵਾ ਜਪਿ ਗੁਰੁ ਨਾਉ॥

ਨੇਤ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੇਖਣਾ, ਸੁਵਣੀ ਸੁਨਣਾ ਗੁਰੁ ਨਾਉ॥

ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਤੀ ਰਤਿਆ, ਦਰਗਹ ਪਾਈਐ ਠਾਉ॥

SGGS (517)

Deep within yourself contemplate Waheguru while reciting the Naam (Guru's word) with tongue. With eyes behold the vision of the true Guru and with ears listen the recitation of Naam. By imbuing the mind this way one finds place of honor in waheguru's court.

The love of God to emerge in the mind takes time and perseverance. It requires patience and Sehaj. The association with men of God (Sadh Sangat), if one is lucky to find true Gurmukhs, helps to inspire and motivate the continuous focus (Dhyan) on Naam Simran.

ਸਾਧਸੰਗਿ ਮਨ ਸੇਵਤ ਜਾਗੇ ॥ ਤਬ ਪ੍ਰਭ ਨਾਨਕ ਮੀਠੇ ਲਾਗੇ ॥

SGGS (386)

In the company of the men of Naam, the sleeping mind awakens. Nanak says: then the Lord's Naam tastes sweet.

In Gurbani the forgetfulness of Naam is likened to "sleep" and remembrance of Naam to awakening of the mind. We see Gurbani guides us that there are two components to devotional Naam Bhagti.

1) Simeran or continuous recitation of the Gurmantra (Wahe-Guru) by the tongue (Rasna) and

2) To wholly absorb the mind (Dhyan) on the lotus feet of the Lord. Gurbani gives us complete methodology of rapt attention (dhyan).

ਜੇ ਕੋ ਸਿਖੁ ਗੁਰੁ ਸੇਤੀ ਸਨਮੁਖੁ ਹੋਵੈ ॥

ਹੋਵੈ ਤ ਸਨਮੁਖੁ ਸਿਖੁ ਕੋਈ ਜੀਅਹੁ ਰਹੈ ਗੁਰੁ ਨਾਲੇ ॥

SGGS (919-20)

Should a Sikh wish to gain the Guru's (God) presence and only rare Sikh will entertain such a desire, and would like his soul to abide with the Guru, he should cherish, by focusing his mind on the feet of the Guru as well as preserve in his soul renouncing his self and remain on the feet of the Guru and know none other than the Guru. Nanak says; Listen O saints, such a Sikh will win the Lord's presence.

Naam Simran is devotional Bhakti and Bhakti is love of God. This Love invokes the Grace which ultimately leads to the vision of God. Many people talk about God, but very few talks to God.

ਜੇ ਤੂ ਮਿਤ੍ਰੁ ਆਸਾਡੜਾ ਹਿਕ ਭੋਰੀ ਨਾ ਵੇਛੋੜਿ ॥

(SGGS 1094)

If **You** are my friend, don't abandon me even for a Nano-second".

Our prayers are directly addressed for His Grace. A substantial part of Gurbani of Shri Guru Granth Sahib is a direct talk to Waheguru (God). Naam Simran guides us on the course to talk to God and ask:

ਨੈਣ ਮਹਿੰਜੇ ਤਰਸਦੇ।ਕਦਿ ਪਸੀ ਦੀਦਾਰੁ ॥

(SGGS 1094)

My eyes long for You; when will I see Your vision?

*****

**AN ARTICLE BY A MUSLIM ON
542 ND BIRTHDAY OF NANAK.
A thought-provoking analysis indeed**

(Author's name not cited but it is by TARAK FATEH)

From The Huffington Post. Forwarded as received by

Karminder Singh

This week millions of Sikhs and their friends around the world are celebrating Gurburab, but few outside India know the significance of this day or its history.

It's the 542nd birth anniversary of Guru Nanak, the founder of the Sikh faith and one of the greatest symbols of pluralism and tolerance in the world.

Mahatma Gandhi may epitomize India in the West, but he is just one of the many towering figures of history that have shaped the land, its culture and its religions. Poets such as Tagore and Iqbal immortalized India in verse while emperors like Asoka and Akbar ruled over dazzling domains that stunned the visitor.

Among the great philosophers and thinkers that India gifted to the world are two men who tower above the rest- Buddha and Guru Nanak, the founders of Buddhism and Sikhism. While Buddha is well known in the West as a result of his creed and followers, Guru Nanak, whose birthday we celebrate today is yet to be discovered.

Let this Muslim introduce you to the man who founded the world's youngest religion, Sikhism and who had a profound role in shaping my Punjabi heritage, alas, one that was torn to shreds by the bloody partition of India in August 1947.

Today, the place where Guru Nanak was born in 1469 is a city that was ethnically cleansed of its entire Sikh population during the bloodbath of 1947.

Nankana Sahib, a place where the Guru spent his childhood with Muslim and Hindu friends, is

a Bethlehem without Christians; a Medina without Muslims.

For a few days the town will bustle with Sikh pilgrims from all over the world, but soon they will depart and nary a turban will be seen until the Sikhs return next year.

The city of Nankana Sahib lies near Lahore, my maternal ancestral home, where my mother and father were born. My mother told me how she as a Muslim girl grew up with Sikh neighbors and how she was part of the Sikh family's celebrations at the time of Gurburab and how she would travel with her friend to Nankana Sahib. Decades later she would still recall her lost friend who left Pakistan to seek refuge across the border. Today Nankana Sahib celebrates, but there are no Muslim girls accompanying their Sikh friends.

None.

It is sad; sad, because Sikhism and Guru Nanak were intertwined with Islam and Muslims. The Guru's closest companion was a Muslim by the name of Bhai Mardana. It is said when Mardana was dying, the Guru asked him, how would you like to die; As a Muslim? To which the ailing companion replied, "As a human being."

Five hundred years later, a border divides Muslim and Sikh Punjab; a border where two nuclear armies and a million men face each other. As a Muslim Punjabi I feel the British in dividing Punjab separated my soul from my body and left the two to survive on their own. Muslim Punjabis lost their neighbours and family friends of generations. Most of all they lost their language that today languishes as a second-class tongue in its own home. We kept Nankana Sahib, but lost the Guru.

However, the tragedy that befell the Sikhs was far more ominous and deserves special mention. For Sikhs, the Punjabi cities of Lahore and Gujranwala, Nankana Sahib and Rawalpindi were

their hometowns and had shared a history with their Gurus. With the 1947 Partition, not only was Punjab divided, but the Sikhs were ethnically cleansed from Pakistan's Punjab.

As a result of the creation of the Islamic State of Pakistan, the Sikhs lost absolute access to the following holy sites: Gurdwara Janam Asthan, the birthplace of Guru Nanak, in Nankana Sahib; Gurdwara Punja Sahib in Hasan Abdal; Gurdwara Dera Sahib in Lahore, where the Fifth Guru, Arjan, was martyred; Gurdwara Kartarpur Sahib in Kartarpur, where Guru Nanak died; and, of course, the Memorial to Maharaja Ranjit Singh, Emperor of Punjab, in Lahore.

When the killings and cleansing of 1947 ended, not a single Sikh was visible in Lahore. Of course, Muslims too were chased out of the eastern parts of Punjab, but they were not losing their holy places of Mecca or Medina.

Even though we Muslims despair the occupation of Jerusalem, we still have the comfort of knowing that Muslims still live in and around the Dome of the Rock and the Al-Aqsa Mosque.

But what about the Sikhs?

To feel their pain, Muslims need to imagine how outraged we would feel if, God forbid, Mecca and Medina were cleansed of all Muslims and fell under the occupation of, say, Ethiopia. How can we Muslims ask for the liberation of Muslim lands while we institutionalize the exclusion and ethnic cleansing of all Sikhs from their holy sites inside an Islamic state? Muslims who cannot empathize with the loss of the Sikhs need to ask themselves why they don't.

Before 1947, Punjabi Muslims did not consider Sikhism as an adversarial faith. After all, from the Muslim perspective, Sikhism was the combination of the teachings of Sufism, which was rooted in Islamic thought and the Bhakti movement, an organic link to Hindu philosophy.

It is true that Moghul emperors had been particularly vicious and cruel to the leaders of the Sikh faith, but these Moghuls were not acting as representatives of Islam. Not only that, the Moghuls inflicted even harsher punishments on their fellow Muslims.

With the creation of Pakistan, the Sikhs lost something even more precious than their holy places: diverse sub cultural streams. One such stream flourishing in Thal region (Sind Sagar Doab) in what is now Pakistan, near Punjab's border with Sind and Baluchistan, was known as the "Sewa Panthis."

The Sewa Panthi tradition flourished in southwest Punjab for nearly 12 generations until 1947. This sect (variously known as Sewa Panthis, Sewa Dassiey, and Addan Shahis), is best symbolized by Bhai Ghanniyya who, though himself a Sikh, aided wounded Sikh and Muslim soldiers alike during the Tenth Sikh Guru's wars with the Moghuls. Sewa Panthis wore distinctive white robes.

They introduced a new dimension to the sub continental religious philosophies. They believed that sewa (helping the needy) was the highest form of spiritual meditation - higher than singing hymns or reciting holy books. The creation of Pakistan dealt a devastating blow to the Sewa Panthis and they never got truly transplanted in the new "East" Punjab.

The organic relationship between philosophies and land, indeed, requires native soil for ideas to bloom. Other such sects and deras (groups) that made up the composite Sikh faith of the 19th and early 20th centuries included Namdharis, Nirankaris, Radha Soamis, Nirmaley, and Sidhs - all were pushed to the margins, or even out of Sikhism, after the partition.

The tragedy of the division of Punjab is best captured in a moving poem by the first prominent woman Sikh/Punjabi poet, novelist, and essayist Amrita Pritam, "Ujj akhaan Waris Shah noo" (An

Ode to Waris Shah), which she is said to have written while escaping in a train with her family from Pakistan to India.

Pritam wrote:

*ujj aakhaN Waris Shah nuN,
kithoN kabraaN vichchoN bol,
tay ujj kitab-e ishq daa koi aglaa varkaa phol,
ik roii sii dhii punjaab dii,
tuuN likh likh maare vaen,
ujj lakhaaN dhiiaaN rondiaN,
tainuN WarisShah nuN kahen'
uTh dardmandaaN diaa dardiaa,
uth takk apnaa Punjab,
aaj bele lashaaN bichhiaaN,
te lahu dii bharii Chenab*

(Today, I beckon you Waris Shah, Speak from inside your grave. And to your book of love, add the next page. Once when a single daughter of Punjab wept, you wrote a wailing saga. Today, a million daughters cry to you, Waris Shah. Rise, O friend of the grieving; rise and see your own Punjab, Today, fields lined with corpses, and the Chenab flowing with blood.)

As I celebrate the birth anniversary of Guru Nanak I read some profound words of wisdom he left for his Muslim friends.

He wrote:

***Make mercy your Mosque,
Faith your Prayer Mat,
What is just and lawful your Qu'ran,
Modesty your Circumcision, and
Civility your fast.
So shall you be a Muslim.
Make right conduct your Ka'aba,
Truth your Pir, and
Good deeds your Kalma and prayers.***

*****

**INTERNATIONAL CONFERENCE
FORMULATING METHODOLOGY FOR
INTERPRETING GURBANI
Dedicated to
MAX ARTHUR MACAULIFFE**

Prof Devinder Singh Chahal, PhD
Institute for Understanding Sikhism
4418 Rue Martin-Plouffe, Laval, Quebec, Canada
H7W 5L9

Email: Sikhism@iuscanada.com and
iuscanada@gmail.com

The Centennial Anniversary of Max Arthur Macauliffe (1841-1913) is passing away un-noticed in India and also in the West although anniversaries of some *sants* are celebrated every year regularly in Gurdwaras and at various *Dehras* with great pump and show. However, a Conference to celebrate the Centennial Anniversary of Macauliffe was held by Prof Brian Bocking on March 15, 2013 by the Study of Religions Department, School of Asian Studies of University College Cork, Ireland with the generosity of the Sikh community in Ireland through the Cork University Foundation (2). I am not aware of any other celebration in India or elsewhere.

Macauliffe was the first scholar who observed that there was a lot of diversity in interpreting the Sikh scriptures among the various theologians of his time. Therefore, *The Institute for Understanding Sikhism* is dedicating this International Conference: *Formulating Methodology for Interpreting Gurbani* being held on September 21, 2013 at Montreal, Canada to celebrate his Centennial Anniversary with the objective that some Standardized Methodology for Interpreting Gurbani can be formulated as a guide to achieve interpretation of Gurbani in its real perspective.

Macauliffe was born on September 10, 1841 at Newcastle West, county Limerick, Ireland. In 1862, he was appointed to the Indian Civil Service in the Punjab. In 1882 he was appointed as Deputy Commissioner. During his assignment in Punjab the focus of his life was to work as translator and interpreter of Sikhism for the English speaking world. His first work on Sikhism appeared in *Calcutta Review* in articles published during 1875-1881.

His phenomenal work of translating the Aad Guru

Granth Sahib (AGGS) and writing definitive history of Sikhism could not be carried out along with his responsibilities of Civil Service. In 1893 the Khalsa Diwan offered him financial Assistance thus he resigned from lucrative Civil Service.

He worked at Amritsar and at Nabha where Bhai Kahn Singh was assigned to him for help by Raja Ripuduman Singh of Nabha. The work on, *The Sikh Religion: Its Gurus, Sacred Writings and Authors*, was completed in 1909. The other professional scholars, besides Bhai Kahn Singh as the chief, who helped Macauliffe were: Bhai Nihal Singh and Sant Singh of Sialkot; Bhai Ditt Singh, Gurmukh Singh, Rajinder Singh and Nihal Singh of Lahore; Bhai Sardul Singh Giani, Prem Singh, Fateh Singh and Darbara Singh of Amritsar; Bhai Sant Singh of Kapurthala, Bhai Bhagwan Singh of Patiala and Dasaudha Singh of Ferozpur (14 in number). The proofs of his final work were read by Bhai Kahn Singh, Diwan Lila Ram, Bhai Shankar Dayal, Bhai Hazara Singh, Bhai Sardul Singh, Bhai Ditt Singh, Bhai Bhagvan Singh and others from 1901-1903 (4). He returned to England with Bhai Kahn Singh to make this work ready for press. Six volumes were published by Clarendon Press in Oxford (4).

In his Preface to the above book Macauliffe declared that *"I bring from the East what is practically an unknown religion. The Sikhs are distinguished throughout the world as a great military people, but there is little known even to professional scholars regarding their religion."*(6) This is a very important point worth to be noticed that after about 354 years of Guru Nanak the Sikhs were known as military people and Sikhi founded by Guru Nanak was not known properly even to professionals and was not practiced by the Sikhs. With regards to Sikhi practiced during his time (1882-1909), Macauliffe observed (6): *"Notwithstanding the Sikh Gurus' powerful denunciation of Brahmans, secular Sikhs now rarely do anything without their assistance. Brahmans help them to be born, help them to wed, help them to die, and help their soul after death to obtain a state of bliss. And Brahmans, with all their the deftness of Roman Catholic missionaries in Protestant countries, have partially succeeded in persuading the Sikhs to restore to their niches the images of Devi, the Queen of Heaven, and of the Saints and gods of the ancient faiths."*

It becomes evident from the above observations of Macauliffe that original Sikhi founded by Guru Nanak was lost within 354 years after Guru Nanak (from 1539 to 1893 - the time when Macauliffe started his research on Sikhism in 1893).

It is a pity that in spite of the following facts about Guru Nanak as observed by Macauliffe the Sikhs continued to follow Brahmans rather than the Sikhi of Guru Nanak:

"Guru Nanak was not a priest either by birth or education, but a man who soared to the loftiest heights of divine emotionalism, and exalted his mental vision to an ethical ideal beyond the conception of Hindu or Muhammadan." (6)

And he continued to describe Guru Nanak's contributions as:

"Now there is here presented a religion totally unaffected by Semitic or Christian influence. Based on the concept of unity of God, it rejected Hindu formularies and adopted an independent ethical system, ritual, and standards which were totally opposed to the theological beliefs of Guru Nanak's age and country." ((6)p- Liv – book) On contrary to the above observation Sikhi (Sikhism) is being equated by Sikh and non-Sikh authors to Hinduism and Islam and now also to Christianity in general writings on Sikhism as well as on Interfaith Conferences being held throughout the world.

Although he took the help from all expert theologians of that time still he noticed that their opinions were often widely at odd with one another. At times this situation caused him anxiety, slight annoyance, irritability and distress (4). Strange is the nature of some Sikh theologians even today that they must disagree with the other theologian's interpretation of Gurbani. Macauliffe's thinking, about different opinions among Sikh theologians, was further confirmed when his work has been widely acclaimed by the Sikh community but there were other *gianis* who could call the whole thing into question: *"I have met so-called gianis who could perform tours de force with their sacred work, and give different interpretations of almost every line of it."* (4) According to Prof Nikki Gurinder Singh, Macauliffe was so much frustrated that he reported in *Asiatic Quarterly Review*, 1898 at page 365 as following (2): *"Had I known earlier the difficulties I should have to*

encounter, I should certainly never have undertaken a translation of this description,” Under these circumstances one can easily imagine how difficult it would have been for him to represent right biographies of Sikh Gurus and proper interpretation of their writings. It is evident from the above observations of Macauliffe that original Sikhi founded by Guru Nanak was lost within 354 years after Guru Nanak - from 1539 to the time of Macauliffe when he started his research on Sikhism in 1893. The difficulties met by Macauliffe for interpretation of Gurbani and representation of Sikhism in its real perspective appear to be discouraging continuously to the dedicated Sikh scholars since then. That is the reason that we do not have an interpretation of the AGGS in its real perspective till today as most of the interpretations are based on the prototype exegesis called *Faridkot Vala Tika*, which is based on Vedic and Vedantic philosophies. And no scholar wants to go against the basic concepts given in this *Tika*.

According to him the problems to understand Sikh religion were that the hymns of the Aad Guru Granth Sahib (AGGS) were written in Persian, mediaeval Prakrit, Hindi, Marathi, old Punjabi, Multani and several dialects. In several hymns Sanskrit and Arabic vocabularies are freely drawn upon. There were no dictionaries of the Guru Granth Sahib or sacred books of the Sikhs when Macauliffe commenced his work. He also noticed that there were hardly about ten expert theologians and none was capable of giving an English interpretation. They generally construed in tedious paraphrases in their own local dialect. Macauliffe's work is the first interpretation of Sikh scriptures in English, which has become a prototype for further translations of the Aad Guru Granth Sahib (AGGS) in English by various authors.

After this work Macauliffe contributed articles on Sikhism to the 11th Edition of *Encyclopaedia Britannica* and continued to interpret Sikhism to both popular and scholarly audience by lectures and articles. He passed away on March 15, 1913 in London home, Sinclair Gardens, West Kingston. He was attended by a Punjabi servant, Muhammad, who reported that Macauliffe recited *Jap (Ji)* shortly before he breathed his last. Prof Tadhg Foley reported at the Centennial Conference held to honor Macauliffe that he was deeply interested to Sikhism and it appears he was converted to Sikhism (2).

Macauliffe failed to gain support from India and from the Punjab Government and all his work was supported by his own funds and support and financial help from Sikh Rajas and prominent rich Sikhs. “*Macauliffe's translation will remain a basic witness to the meaning of the Guru Granth Sahib.*”(4) On the other hand Trumpp, a German missionary linguist, was retained by the India Office to translate Sikh scriptures. His work appeared in 1877 but was widely repudiated by the Sikh Community as an inaccurate and misleading (4).

However, before all the above efforts to translate/interpret Aad Guru Granth Sahib by Trump and Macauliffe in English, the first exegesis of the Aad Guru Granth Sahib in Punjabi was completed in 1883 by Bhai Badan Singh Sekhvan, one of the Nirmalas trained from School of Vedas and Vedanta at Varanasi, about 26 years before that of Macauliffe in English(8). Since the Nirmala School generally echoed the Udasi trend of interpreting Sikh scriptural texts in the inflated style prescribed by Hindu commentators on Upanishadic and Vedic texts (1), therefore, it appears that all those advisors of Macauliffe might also be under the influence of Nirmala during the last 26 years of Nirmalas. Under these circumstances Macauliffe's work in English cannot be declared free from the influence of Nirmalas' thought.

According to Ashok (1) it was Guru Gobind Singh who had deputed five Sikhs -Karam Singh, Vir Singh, Ganda Singh, Saina Singh and Ram Singh – for training at Varanasi, the Hindu learning center. They returned Anadpur as accomplished scholars of classical Indian theology and philosophy. After vacating Anadpur in 1705, the Nirmala preachers went to different places outside the Punjab. They believe in 10 Sikh Gurus and Guru Granth Sahib but Baptism and wearing of 5 Ks were not compulsory for them. They were traditionally inclined towards classical Hindu philosophy especially Vedanta. After well establishing themselves outside Punjab, they came back to Punjab and took over the control of almost all the Gurdwaras and Sikh institutions.

If we look into the way Sikhi (Sikhism) is being preached and practiced today it confirms the statement of Macauliffe made during 1893—1899 (6): “*Hinduism has embraced Sikhism in its folds; the still comparatively young religion is making a vigorous*

struggle for life, but its ultimate destruction is, it is apprehended, inevitable without State support.” It is widely accepted that Jainism and Buddhism, which do not believe in the concept of God, flourished very well in India because of support of the state. In spite the fact that there is no God still many gods have been introduced into these two religions and original principles of their philosophies have been lost. Jainism has become a minority in India and is hardly found in rest of the world. On the other hand Buddhism has also become a minority in India; however, it is still progressing in rest of the world especially in the East.

Since the observation of Macauliffe Sikhi founded by Guru Nanak is declining steadily without being noticed by the custodians of Sikhi. The major cause in decline for Sikhi is that Gurbani has not been interpreted in its real perspective so far. Professor Puran Singh was the first researcher after Macauliffe who noticed misinterpretation of Gurbani during 1920s:

“It is to be regretted that Sikh and Hindu scholars are interpreting Guru Nanak in the futile terms of the colour he used, the brush he took; are analyzing the skin and flesh of his words and dissecting texts to find the Guru’s meaning to be the same as of the Vedas and Upanishads! This indicates enslavement to the power of Brahmanical tradition. Dead words are used to interpret the fire of the Master’s soul! The results are always grotesque and clumsy translations which have no meaning at all.” (9)

The above observation of Prof Puran Singh also remained un-noticed for at least 77 years as is evident from the study of Prof Taran Singh, the then Head of the Department of Sri Guru Granth Sahib Studies, Punjabi University, Patiala that although there have been eight different **Explanatory Schools of Aad Guru Granth Sahib (AGGS)** (*Viakhia Parnalian*), which have been working right from Bhai Gurdas to Maherban (Sodhis) to Sadhu Anand Ghan to Nirmalas and Samparday (Santokh Singh and *Faridkot Vala Tika*) to that of modern theologians like Prof Sahib Singh’s *Tika* and many other *tikas* prove that philosophy of Sikh Gurus was not different than that of Brahmanical and Vedic philosophies. He further stressed that although it appears that universities have taken good steps, their research could only establish that the truth in the Aad Guru Granth Sahib (AGGS) is not different than the truth of ancient India. Nevertheless, he acknowledges it as a ‘powerful

achievement’ (11). Now a question arises about 409 years after the compilation of the Aad Guru Granth Sahib:

Can a standardized methodology be formulated for an ‘authentic’ Interpretation of Gurbani?

Current literature indicates the paucity in the availability of a precise and comprehensive methodology for interpreting Gurbani. An exception is the formulation of Grammar of Gurbani by Professor Sahib Singh (10). Professor Chahal (3) has also attempted to discover the methodology used by Guru Nanak from his Bani and it has been described in Chapter 6, *Nanakian Methodology* of his book, *Nanakian Philosophy: Basics for Humanity*. Gurnek Singh (7) has noticed difficulties in interpreting Gurbani because of: *“The religion is based on the experience of the metaphysical reality i.e. God or Numinous. This experience is the result of the direct encounter or the communication with this reality. As a consequential effect it comes down to us through non-rational media i.e. the intuition which is beyond intellectual understanding and comprehension. So being the product of direct vision of the ultimate reality i.e. God, it intellectually is both unapproachable and not understandable because the language through which the Bani or revelation is coming down to humanity is most of the time symbolic, metaphorical and allegorical.”* On the other hand Inderjeet Kaur (5) is of the opinion that: *“In the modern world, where the science and technologies are rapidly developing thereby effecting a change in the thinking and attitude of the people. In order to meet the new challenges, the interpretation of the scripture thus became necessary.* Some other writers have mentioned some sort of methodology to interpret Gurbani.

Therefore, the Institute for Understanding Sikhism (IUS) is holding this International Conference for **“Formulating Methodology for Interpretation of Gurbani”** at Montreal, Canada on September 21, 2013. Some members raised their eyebrows on holding such type of conference was announced for the first time at the Sikh Translation Group and Gurmat Learning Zone at Internet Yahoo Groups. By and by some papers started to pour in. Right now we have 12 papers to be presented in one-day conference and about 12 papers to be considered as unread papers for inclusion in proceedings of the Conference.

ACKNOWLEDGMENTS

The author is grateful to Dr Opinderjit Kaur Takhar, University of Wolverhampton, UK. Dr Avtar Singh Dhaliwal, USA, and Dr Harjeet Singh Bhabra, Associate Dean, Concordia University, Montreal for their valuable suggestions.

REFERENCES

1. Ashok SS. 1996. Nirmala. In *The Encyclopaedia of Sikhism*, ed. H Singh. Patiala: Punjabi University
2. Bocking B. 2013. Representing Sikhism - a centennial conference in honour of the Irish scholar Max Arthur Macauliffe (11 September 1838 – 15 March 1913) held on March 15, 2013. In <http://www.ucc.ie/en/cacsss/research/events2013/15mar/>
3. Chahal DS. 2008. *Nanakian Philosophy Basics for Humanity*. Laval, QC, Canada: Institute for Understanding Sikhism. 382 pp.
4. Dawe DD. 1997. Macauliffe, MaX Aertthur (1841-1913). In *The Encyclopaedia of Sikhism*, ed. H Singh, pp. 1-4. Patiala: Punjabi University
5. Kaur I. 2008. Guru Granth Sahib: Its Exegesis and Forms. *Abstracts of Sikh Studies* 10
6. Macauliffe MA. 1978. *The Sikh Religion: Its Gurus, Sacred Writings and Authors*. New Delhi: S. Chand & Company Ltd
7. Singh G. 2004. Sikh Exegesis: Prolegms and Prospectus. In <http://www.internationalsikhconference.org/speakers.html>
8. Singh MG. 1996. Faridkot Tika. In *The Encyclopaedia of Sikhism*, ed. H Singh. Patial: Punjabi Univeristy
9. Singh P. 1981. *Spirit of the Sikh*. . Patiala: Punjabi University
10. Singh S. 1939 *Gurbani Viyakaran*. Amritsar: Singh Brothers
11. Singh T. 1997. *Gurbani dian Viakhia Parnalian (Punjabi)*. Patiala: Punjabi University

*****

SIKH IDENTITY AT WORK

**NATIONAL SIKH COUNCIL OF AUSTRALIA
INC
TENTH ANNIVERSARY**

Tenth Anniversary of the National Sikh Council of Australia (Formerly known as Sikh Council Of Australia Inc.) was celebrated on 20th July 2013 in the Pioneer Hall Castle Grant Community Centre Castle Hill. The guests started arriving at 6.30 pm and by 7.15pm the hall was almost full with about three hundred guests. It was a great show of support for the National Sikh Council of Australia from the general public, its member Associations across Australia and members of other ethnic Associations and interfaith groups.

Chief Guest of honor was Senator the Hon. Bob Carr Foreign Minister who accompanied by his wife. Sikh Council being the National body representing the Sikhs in Australia, Parliamentarians from both

political parties of Federal and States were invited and those who attended the dinner were, Mr. Laurie Ferguson MP, Ms. Michelle Rowland MP, Senator The Hon. Matt Thilstelwith, Senator The Hon Lisa Singh & Mr Colin Grubb, Mr. Michael Daley MP & Mrs. Christina Daley, Dr. Geoff Lee MP, Ms. Julie Owens MP, Mr. Dominic Perrottet MP, Mrs. Louise Markus MP, David Bradbury MP, Mayor Of Liverpool Hon. Ned Mannoun.

Counselor Joraver Singh Arken, Deputy Mayor of Coffs Harbour, acting as the MC gave a brief history of the Sikh Council and opened the program with a cultural solo performance by Ms. Cheral Khurana of CK Performing Arts. It was stunning performance. While the entre' were being served the President Mr. Ajmer Singh Gill welcomed the guests and gave a comprehensive history of how and why the Sikh Council was established and how from a mere State representative body of the Sikhs it evolved into a peak Nation representative body of the Sikhs in Australia recognized by the Federal and State government, and gave some of its achievements since its inception in 2002.

One of the biggest achievements worth mentioning was to secure the right of the Sikh ex-service men and women to March in the annual ANZAC Day March. Year 2014 being the centenary year of the ANZAC and will be celebrated with great pump and show, the President requested the Hon. Bob Carr to contact his counterpart, the Indian Foreign Minister, to explore the possibility if the Indian government could send the Sikh Regiment's Military Band on 2014 ANZAC Day march so that the ex-servicemen of the Sikh Regiments and the serving service men and women could march in the ANZAC Day march behind the Sikh Regiment Military Band.

This was followed by an address by the Senator, The Hon. Bob Carr, Foreign Minister. In his inclusive speech he touched on various issues and problems the Sikhs had faced when he was the Premier of the New South Wales and the amendments to the Knife legislation so that the baptized Sikhs could go about their daily business without the fear of being harassed by the police. He also talked about the Sikh soldiers who fought alongside the Australian forces in Fallipoli and were killed and made reference to the book entitled **"Die in battle; Do not Despair"** about the ANZAC and

the Sikh soldiers in Gallipoli, which Professor Peter Stanley is writing and who was also an invited guest at the dinner.

This was followed by a very entertaining performance by the group called Road to Bollywood followed by a speech by Dr. Geoff Lee MP, member for Parramatta, followed by a short cultural program. Mr. Michael Dailey MP, member for Maroubra represented Mr. John Robertson MP, Leader of the Opposition and addressed the gathering, followed by a short cultural program and finally a speech by Mr. Dominic Perrottet MP, representing Hon. Barry O'Farrell MP, Premier of New South Wales.

Dinner was served at 8.45pm and while the dinner was being served the Jhajja Dance Group staged a colourful performance to entertain the guests. After the dinner Hon Bob Carr and other VIP's mingled with the guests for casual talks and photo session while the Aziff dancers entertained the guest and later everybody joined in the dance.

Finally MC Counselor Joraver Singh Arken thanked the caterer Billu of Billu's Eatery, one of the award winning restaurants for the sumptuous dinner and the entertaining groups and the guests for making anniversary a big success. The function closed at 10.45pm.

Bawa Singh Jagdev OAM
Secretary (Mob) 0401211111

Bawaj@optusnet.com.au

For and on behalf of the Sikh Council of Australia

*

NATIONAL SIKH COUNCIL OF AUSTRALIA HELPS TO FEEDS 5000 PEOPLE

OZ Harvest is an Australian partner of the United Nations Environment Program and wanted to feed over 5000 people on Monday 27th July 2013 and was looking for a Sikh Associations who could provide over 2000 Punjabi Chapattis (Rotis) to feed the people on that day. The aim was to make the people think before they throw consumable food and to make the people aware that cosmetically imperfect fruit and vegetables are good and can be used.

Knowing that the National Sikh Council Of Australia (formerly known as the Sikh Council of Australia) was the representative body of the Sikhs, OZ Harvest approached the National Secretary Bawa Singh Jagdev of the Council and asked if the Council could join in to help feeding 5000 people and prepare over 2000 Rotis and provide some volunteers, **turbaned Sikhs**, to serve food.

This was a golden opportunity for us to promote the principle of **Langer** and be a part of such an event. Bawa Singh Jagdev approached Austral Gurudwara, to explore the possibility if they could cook over 2000 Rotis on the day. There was an army of lady volunteers to make Rotis at Austral Gurudwara and Mr. Gagan Singh offered his services to bring Rotis in his car from Austral to Martin Place in the morning.

But Austral Gurudwara being 45km away from Martin Place in Sydney, where event was to be hosted, transport of food in bumper to bumper traffic in the morning was an issue. But the ladies were so much

interested to show the spirit of free Langer to the Australian public at large; they offered to cook the Chapattis on the spot in Martin Place on the day in the morning. But that wasn't possible for the lack of equipment and space. So owners of Charring Cross Restaurant, Narinder Singh and his wife Binder, volunteered to supply 2000 Rotis in the morning of the day.

Bawa Singh Jagdev, Secretary of the National Sikh Council, Mr. Amarinder Singh Bajwa, Vice President of the National Sikh Council, Mr. Manjinder Singh Senior Project Manager, Rail Corp, Mr. Gagan Singh and Giani Uggar Singh of Austral Gurudwara volunteered to help in the distribution of food.

It was a wonderful event with a number of food, fruit and pastry stalls who prepared food from rescued ingredients that would otherwise have been wasted. Volunteers on either side of Martin Place were standing with placards and tempting the people to come and have free lunch.

Martin Place was full of members of the public from all walks of life and status who came to enjoy the free lunch. Mayor of Sydney, Hon. Clover Moore, and some parliamentarians, Federal and State, came to support the cause. It reminded me of the Vaisakhi Mela back home. The event started at 12 noon and continued till around 2.30pm Over 5000 people enjoyed the free sumptuous lunch.

Bawa Singh Jagdev OAM
Secretary Mobile: 0401211111
National Sikh Council of Australia Inc.
Bawaj@optusnet.com.au

For and on behalf of the Sikh Council of Australia

[It was in 2004 that I had the privilege of meeting Bawa Singh Jagdev and his friend Ajmer Singh Gill in Sydney, Australia. They had hosted one of the six nation World Sikh Conferences of that year that Professor Gurtej Singh and I had organized in response to our very successful such conference in Chandigarh the year before. It is very gratifying to note that their efforts have succeeded in creating in the Diaspora an exemplary and unique united body of Sikhs that speaks not only for the Sikhs but also all the minority communities in their adopted land. In the United States, Canada and the United Kingdom, the three countries hosting large Diaspora Sikh communities, there are multiple Sikh organizations but there is nothing comparable to the National Sikh Council of Australia, to speak with one voice and thus carry weight. Even in Australia attempts were made to create a rival body, called Australian Gurdwara Parbandhak Committee, AGPC, as in American Gurdwara Parbandhak Committee. Announcement for the formation of the Australian committee was made by the Co-coordinator of the American committee for which we cannot find any registration in California, New York or New Jersey, the three most populous states for Sikhs. We commend the Australian Sikh Community for showing good judgment and a degree of maturity for sense of unity that is unrivaled in the Diaspora and something to be emulated by other Diaspora Sikh communities. Hardev Singh Shergill.]

*****

GURBANI STRESSES THE IMPORTANCE OF ETHICAL VALUES

Sawan Singh Gogia
<sawansingh85@gmail.com>

Present means of communication and transportation have changed the world into a global community, but it is only economic globalization and ethical values are being ignored. Gap between the rich and the poor countries is increasing day by day. Confrontation between different countries is creating danger of world war. Lethal weapons, bombs and gasses are being invented to destroy the rival countries. Differences between different cultures and religions are on the increase. Sense of toleration, accommodation and brotherliness among different countries is diminishing. Greed and pride are taking hold of humanity. People do not care for an injured person lying on the road and turn a deaf ear to his/her cries for help. People are trying their best to increase their comforts of life and bank balance without caring for the poor neighbors. We are trying to over-utilize the resources of planet without caring for the coming generation as we have lost a sense of sympathy and we are after personal gain.

Level of underground water is going down to a dangerous level and people are starving in some parts of the world, but those who are leading a luxurious life care a fig for it. Soon, world will face shortage of drinking water. This is all due to our stress on economic globalization while ignoring ethical values and fear of God. Economic growth in recent years has been accompanied by increasing social and cultural problems. Ultimately, this has resulted in a situation when people resort to violence on the slightest provocation or when they find an opportunity to indulge in such acts, as seen in heinous and brutal crimes against women.

Cause of This Deplorable Condition

The mankind has lost sight of an ideology that can impart ethical values. We are drifting away from morality and have no fear of God. We are becoming irreligious. Our basic instincts: Passion, Anger, Greed, Attachment and Arrogance, have overpowered us and we have failed to sublimate them. We prefer short cuts and easy ways to grind our ax. In short, we are drifting away from core values and forgetting queue culture. In fact, we have become individualistic.

Its Solution

The mankind needs an ideology that can impart ethical values. **The ethical vision of our Holy Scripture, Sri Guru Granth Sahib**, which has universal appeal can change this materialistic attitude and lead us to ethical civilization. It attaches great importance to ethical values like welfare of all, love, sharing with the needy, toleration, brotherliness, and equal treatment for all irrespective of color, creed or gender, honest earning, peaceful coexistence, selfless service and keeping God in mind. Teachings of SGGGS are meant for all. Everyone can read it and listen to the sacred hymns. Guru Arjan Dev has written:

ਖੜੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੂਦ ਵੈਸ ਉਪਦੇਸੁ ਚਹੁ ਵਰਨਾ ਕਉ ਸਾਝਾ
॥(SGGS:747)

'The four castes - the Kh'shaatriyas, Brahmins, Soodras and Vaishyas - are equal in respect to the teachings.'

Gurbani lays great stress on ethical values, character and truthful living:

ਸਚਹੁ ਓਰੈ ਸਭੁ ਕੋ ਉਪਰਿ ਸਚੁ ਆਚਾਰੁ ॥(SGGS:62)

'Truth is higher than everything; but higher still is truthful living.'

As regards **five basic instincts**, Gurbani teaches us to control and sublimate them, but let them not overpower us as they lead us astray from ethical values:

ਸੁਣਿ ਮਾਛਿੰਦ੍ਰਾ ਨਾਨਕੁ ਬੋਲੈ ॥

ਵਸਗਤਿ ਪੰਚ ਕਰੇ ਨਹ ਡੋਲੈ ॥(SGGS:877)

'Listen, Machhindra, to what Nanak says. One who subdues the five passions does not waver.'

ਪੰਚ ਮਜਮੀ ਜੋ ਪੰਚਨ ਰਾਖੈ ॥(SGGS: 1151)

'One who harbors the five (wicked instincts), becomes the embodiment of these five.'

Gurbani warns us not to fall a prey to **lust** lest we regret afterward when lust controls us and leads to many unethical activities :

ਨਿਮਖ ਕਾਮ ਸੁਆਦ ਕਾਰਣਿ ਕੋਟਿ ਦਿਨਸ ਦੁਖੁ ਪਾਵਹਿ ॥

ਘਰੀ ਮੁਹਤ ਰੰਗ ਮਾਣਹਿ ਫਿਰਿ ਬਹੁਰਿ ਬਹੁਰਿ ਪਛੁਤਾਵਹਿ ॥ (SGGS: 403)

'For a moment of sexual pleasure, you shall suffer in pain for millions of days. For an instant, you may savor pleasure, but afterward, you shall regret it, again and again.'

Gurbani teaches us that the Lord punishes those who cannot control their **anger**:

ਗਰੀਬਾ ਉਪਰਿ ਜਿ ਖਿੰਜੈ ਦਾੜੀ ॥ਪਾਰਬ੍ਰਹਮਿ ਸਾ ਅਗਨਿ ਮਹਿ ਸਾੜੀ ॥(SGGS: 199)

'The bearded (tyrant) who expresses his anger on the poor, is burnt in the fire by the Supreme Lord.'

Greed is the main cause of most of our immoral and unethical actions. Gurbani advises us not to be greedy and not to snatch something that belongs to others:

ਹਕੁ ਪਰਾਇਆ ਨਾਨਕਾ ਉਸੁ ਸੁਅਰ ਉਸੁ ਗਾਇ ॥

ਗੁਰੁ ਪੀਰੁ ਹਾਮਾ ਤਾ ਭਰੇ ਜਾ ਮੁਰਦਾਰੁ ਨ ਖਾਇ ॥(SGGS:141)

'To take what rightfully belongs to another, is like a Muslim eating pork, or a Hindu eating beef. Our Guru, our Spiritual Guide, stands by us, if we do not eat those carcasses (usurp others rights).'

Gurbani condemns **emotional attachment** as emotionally attached persons never succeed. When everything is going to pass away, it is of no use to be emotionally attached to any thing:

ਪੰਕਜੁ ਮੋਹ ਪਗੁ ਨਹੀ ਚਾਲੈ ਹਮ ਦੇਖਾ ਤਹ ਡੁਬੀਅਲੇ ॥(SGGS:12)

'In the swamp of emotional attachment, their feet cannot move. I have seen them drowning there.'

ਜੋ ਦੀਸੈ ਸੋ ਚਲਸੀ ਕੂੜਾ ਮੋਹੁ ਨ ਵੇਖੁ ॥(SGGS:61)

'Whatever is seen shall pass away. So do not be attached to this false show.'

Arrogance is severely condemned by the Sikh Gurus. Gurbani advocates humility:

ਗਰਬੁ ਨ ਕੀਜੈ ਰੇਣੁ ਹੋਵੀਜੈ ਤਾ ਗਤਿ ਜੀਅਰੇ ਤੇਰੀ ॥(SGGS:779)

'O soul, don't be so arrogant - become the dust of all (humble), and you shall be saved.'

Equal treatment for all irrespective of gender, caste, creed, color or financial status has been stressed in Gurbani as everyone is treated as offspring of the same Lord. Gurbani has also forcefully advocated the cause of women who were being denied of their rights for centuries:

ਅਵਲਿ ਅਲਹ ਨੂਰੁ ਉਪਾਇਆ ਕੁਦਰਤਿ ਕੇ ਸਭ ਬੰਦੇ ॥

ਏਕ ਨੂਰ ਤੇ ਸਭੁ ਜਗੁ ਉਪਜਿਆ ਕਉਨ ਭਲੇ ਕੋ ਮੰਦੇ ॥

(SGGS: 1349)

'First, Allah created the Light; then, by His Creative Power, He made all mortal beings. From the One Light, the entire universe welled up. So who is good, and who is bad?'

ਭੰਡੁ ਮੁਆ ਭੰਡੁ ਭਾਲੀਐ ਭੰਡਿ ਹੋਵੈ ਬੰਧਾਨੁ ॥

ਸੋ ਕਿਉ ਮੰਦਾ ਆਖੀਐ ਜਿਤੁ ਜੰਮਹਿ ਰਾਜਾਨੁ ॥(SGGS:473)

'When his woman dies, he seeks another woman; to woman he is bound. So why call her bad? From her, kings are born.'

The message of SGGS is human and social evolution and not renouncing the world, and running away from social responsibilities in search of God and salvation. Guru Arjan Dev writes:

ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰਿ ਭੇਟਿਐ ਪੂਰੀ ਹੋਵੈ ਜੁਗਤਿ ॥

ਹਸੰਦਿਆ ਖੇਲੰਦਿਆ ਪੈਨੰਦਿਆ ਖਾਵੰਦਿਆ ਵਿਚੇ ਹੋਵੈ ਮੁਕਤਿ

॥(SGGS:522)

'O Nanak, meeting the True Guru, one comes to know

the Perfect Way. While laughing, playing, dressing and eating, he is liberated.'

ਫਰੀਦਾ ਜੰਗਲੁ ਜੰਗਲੁ ਕਿਆ ਭਵਹਿ ਵਣਿ ਕੰਡਾ ਮੋੜੋਹਿ ॥

ਵਸੀ ਰਬੁ ਹਿਆਲੀਐ ਜੰਗਲੁ ਕਿਆ ਢੁਢੇਹਿ ॥ (SGGS:1378)

'Fareed, why do you wander from jungle to jungle, crashing the thorny trees? The Lord abides in the heart; why are you looking for Him in the jungle?'

SGGS advises us not to be selfish and hypocrite as selfishness and hypocrisy do not lead us to an ideal ethical life. A hypocrite may look religious, but cannot be honest and God fearing:

ਦਿਲ ਮਹਿ ਕਪਟੁ ਨਿਵਾਜ ਗੁਜਾਰੈ ਕਿਆ ਹਜ ਕਾਬੈ ਜਾਏਂ

॥(SGGS:1349)

'If someone has deception in his heart, what good is it for him to utter prayers? And what good is it for him to go on pilgrimage to Mecca?'

Sikh Gurus prayed for the welfare of mankind. Guru Amar Daas requested God for the welfare of the whole world and not followers of any particular religion or people of any particular region of the world. Gurbani also teaches us to serve humanity selflessly and share our honest earnings. Tradition of Common Kitchen (Langar) started by Sikh Gurus is proof of it. About one hundred thousand people of different religions take food from the common kitchen of Harimandar Sahib at Amritsar everyday:

ਜਗਤੁ ਜਲੰਦਾ ਰਖਿ ਲੈ ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ ॥

ਜਿਤੁ ਦੁਆਰੈ ਉਬਰੈ ਤਿਤੈ ਲੈਹੁ ਉਬਾਰਿ ॥(SGGS:853)

'The world is going up in flames - shower it with Your Mercy, and save it! Save it, and deliver it, by whatever method it takes.'

ਸੇਵਾ ਕਰਤ ਹੋਇ ਨਿਹਕਾਮੀ ॥ਤਿਸ ਕਉ ਹੋਤ ਪਰਾਪਤਿ ਸੁਆਮੀ

॥(SGGS:286)

'One who performs selfless service, without thought of reward, shall attain his Lord and Master.'

ਘਾਲਿ ਖਾਇ ਕਿਛੁ ਹਥੁ ਦੇਇ ॥ਨਾਨਕ ਰਾਹੁ ਪਛਾਣਹਿ ਸੇਇ

॥(SGGS:1245)

'One who works for what he eats, and gives some of what he has- O Nanak, he knows the Path.'

Gurbani also **exhorts us to look forward**, take active part in life and not to sit idle as idleness is unethical :

ਉਦਮੁ ਕਰੇਦਿਆ ਜੀਉ ਤੂੰ ਕਮਾਵਦਿਆ ਸੁਖ ਭੁੰਚੁ ॥

ਧਿਆਇਦਿਆ ਤੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲੁ ਨਾਨਕ ਉਤਰੀ ਚਿੰਤ ॥(SGGS:522)

'Make the effort, and live practicing it, you shall enjoy peace. Meditating, you shall meet God, O Nanak, and your anxiety shall vanish.'

ਆਗਾਹਾ ਕੂ ਤ੍ਰਾਪਿ ਪਿਛਾ ਫੇਰਿ ਨ ਮੁਹਡਤਾ॥(SGGS: 1096)

'Look ahead; don't turn your face backwards.'

Our holy scripture teaches us **to use sweet words** and avoid using harsh words:

ਨਾਨਕ ਫਿਕੈ ਬੋਲਿਐ ਤਨੁ ਮਨੁ ਫਿਕਾ ਹੋਇ ॥

ਫਿਕੈ ਫਿਕਾ ਸਦੀਐ ਫਿਕੈ ਫਿਕੀ ਸੋਇ ॥(SGGS: 473)

'O Nanak, speaking insipid words, the body and mind become insipid. He is called the most insipid of the insipid; the most insipid of the insipid is his reputation.'

Gurbani urges to incorporate true religion in education. Without religion, the education can produce heartless and selfish people who are devoid of ethical values. Guru Nanak Dev Says:

ਵਿਦਿਆ ਵੀਚਾਰੀ ਤਾਂ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ॥ (SGGS:356)

'Contemplate and reflect upon knowledge, and you will become a benefactor to others.'

Conclusion

Guru Har Rai Sahib did not like the unethical action of his son Ram Rai when he changed a word of a sacred hymn just to please Aurangzeb. Every sacred hymn of SGGS teaches us some ethical value. But we are drifting away from its teachings. Vanishing ethical values can be restored by acting upon the teachings of SGGS. Thus we can enter ethical civilization. Gurbani visualizes a society where there is no discrimination or ill-will towards anyone. Gurbani trains us to overcome evils and to pursue the five virtues viz, Truth, Contentment, Compassion, Humility and Love:

ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਮਾਇਆ ਮਦ ਮਤਸਰ ਏ ਖੇਲਤ ਸਭਿ ਜੂਐ ਹਾਰੇ ॥

ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਦਇਆ ਧਰਮੁ ਸਚੁ ਇਹ ਅਪੁਨੈ ਗ੍ਰਿਹ ਭੀਤਰਿ ਵਾਰੇ

॥(SGGS:379)

'Sexual desire, anger, intoxication with Maya and jealousy - I have lost all of these in the game of chance. Purity, contentment, compassion, faith and truthfulness - I have ushered these into the home of myself.'

*****

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਧਰਮ

ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੰਵਰ

ਹਰ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਐਸੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਾਪਰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਕਈ ਘਟਨਾਵਾਂ ਐਸੀਆਂ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਅਕਲ ਦੰਗ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਘਟਨਾ ਤੇ ਕੋਈ ਅਸੂਲ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਜਾਪਦੇ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਰੱਬ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜਿਸ ਤੋਂ ਡਰ ਲਗਦਾ ਉਸ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਲਗਦਾ, ਜਾਂ ਫਿਰ ਜਿਸ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦੀ ਉਸ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਲਗਦਾ, ਜਾਂ ਜਿਸ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਉਸ ਦੀ ਪੂਜਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ। ਇਸੇ ਲਈ ਸਪ ਦੀ ਪੂਜਾ, ਸੂਰਜ ਦੀ ਪੂਜਾ, ਚੰਦਰਮਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਅੱਗ ਤੇ ਪੇੜ ਆਦਿ ਦੀ ਪੂਜਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਸੀ ਜੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਕੁਝ ਚਲਾਕ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲੇ ਤੇ ਚਤੁਰ ਲੋਕ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕਹਿਲਵਾਦੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭੋਲੇ ਭਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਕਰਨ ਲਈ ਦੇਵਤੇ ਘੜ ਦਿਤੇ ਜਿਵੇਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜੇ ਦੌਲਤ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਲਈ ਲਫ਼ਮੀ ਘੜ ਦਿਤੀ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਵਾਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀ ਕਿਸੇ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਤੇ ਲਿੰਗ ਦੀ ਪੂਜਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਵਾ ਦਿਤੀ ਜਾਂ ਫਿਰ ਸ਼ਿਵ ਦਿਆਂ ਲਿਟਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗੰਗਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਵਾ ਕੇ ਤੀਰਥ ਅਸਥਾਣ ਬਣਾ ਦਿਤੇ। ਬਸ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੇਤੀ ਕਰੋੜ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਘੜ ਦਿਤੇ ਅਤੇ ਕਈ ਤੀਰਥ ਅਸਥਾਣ ਸਥਾਪਤ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਬਹੁਤ ਕਰਕੇ ਇਹ ਪੂਜਾ ਦਾ ਸਿਲਸਲਾ ਚਲਾਕ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸਿਧੇ ਸਾਦੇ ਅਨਭੋਲ ਤੇ ਅਨਪੜ੍ਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੂਰਖ ਬਣਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੁਟਣ ਦਾ ਵਸੀਲਾ ਸੀ। ਉਹ ਅਗਿਆਨੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਡਰ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਤੇ ਜਾਂ ਲਾਲਚ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੇ ਵਸ ਕਰਦੇ ਤੇ ਹਰ ਤਰੀਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਕਰਦੇ। ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਇਹ ਪੂਜਾ ਦਾ ਸਿਲਸਲਾ ਚਲਾਕ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਦੇਣ ਹੈ ਤੇ ਅਗਿਆਨਤਾ ਵਸ ਲੋਕ ਇਸ ਵਿਚ ਫਸਦੇ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸਿਆਣੇ ਲੋਕ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਪੂਜਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਬੋਧਕ ਵਿਕਾਸ ਰੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰਾ ਧਿਆਨ ਪੂਜਾ ਤੇ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੋਸ਼ਿਆਰ ਤੇ ਚਲਾਕ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾਉਣ ਲਈ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਬਣਾ ਕੇ ਅਨਭੋਲ ਤੇ ਬੇਸਮਝ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਡਰਾਉਣਾ ਜਾਂ ਲਾਲਚ ਦੇਨਾਂ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ

ਆਪਣੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸਾ ਕੇ ਅਪਣਾ ਉਲੂ ਸਿਦਾ ਕਰਨਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਨਰਕ ਸਵਰਗ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ ਬਣਾ ਦਿਤੇ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਅਗਲੇ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਦੇ ਚਕਰ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿਤਾ ਇਸ ਲਈ ਕਈ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਬਲਵਾਨ ਬਣਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਈ ਕਿਸੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਘੜ ਦਿਤੀਆਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਕਟ ਮੋਚਣ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਐਜੰਟ ਬਣ ਗਏ। ਕਿਉਂਕਿ ਬਲਵਾਣ ਤੇ ਸਾਰੇ ਡਰਦੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਬਲਵਾਣ ਕਥਾਵਾਂ ਸੁਣਾ ਕੇ ਅਨਭੋਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭੈ ਭੀਤ ਕਰਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋਵੇ ਤੇ ਉਹ ਕਿਸੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਦਾ ਕਰੋਪ ਦਸ ਦੇਣਾ ਤੇ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦਾ ਉਪਾ ਦਸ ਕੇ ਭੋਲੀ ਭਾਲੀ ਜੰਤਾ ਨੂੰ ਲੁਟਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਈ ਰੱਬ ਬਣਾ ਕੇ ਉਹ ਆਪ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੱਬਾਂ ਦੇ ਦੂਤ ਭਾਵ ਠੇਕੇਦਾਰ ਬਨ ਬੈਠੇ। ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਤਮ ਸ਼ਰੇਣੀ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀ ਕਹਿਲਵਾਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰੇ ਅਨਭੋਲ ਤੇ ਬੇਸਮਝ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾ ਕੇਵਲ ਲੁਟਦੇ ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮ ਤੇ ਕੁਕਰਮ ਵੀ ਕਰਦੇ। ਅਨਭੋਲ, ਅਨਜਾਣ, ਤੇ ਬੇਸਮਝ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਭੰਬਲ ਭੁਸੇ ਵਿਚ ਪਾਣ ਵਾਸਤੇ ਕਈ ਕਈ ਧਰਮ ਬਨਾ ਕੇ ਵਖ ਵਖ ਡੰਗ ਦੇ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿਤੇ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰਮ ਕਾਂਡਾਂ ਦੇ ਆਸਰੇ ਲੁਟ ਕਸੂਸਟ ਹੋਰ ਵੀ ਸੋਖੀ ਹੋ ਗਈ।

ਪੂਜਾ ਵਸ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਨਾ ਕੇਵਲ ਬੋਧਕ ਵਿਕਾਸ ਹੀ ਰੁਕਿਆ ਸਗੋਂ ਸਮਾਜ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਵੀ ਰੁਕ ਗਈ। ਉਹ ਸਾਰੀ ਦੌਲਤ ਜੋ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਕੰਮ ਵਾਸਤੇ ਵਰਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ, ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਗਹਿਣੇ, ਹੀਰੇ ਜਵਾਰਾਤਾ ਨਾਲ ਜੜੇ ਮੁਕਟ ਬਨਾਉਣ ਤੇ ਖਰਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਧਰਮ ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਬਣਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਰੋੜਾਂ ਅਰਬਾਂ ਰੁਪਏ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਾਇਆ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਿਤੇ ਸੋਨੇ ਚਾਂਦੀ ਦੀਆਂ ਪਾਲਕੀਆਂ ਬਣ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਕਿਤੇ ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ ਤੇ ਮੰਦਰਾਂ ਤੇ ਸੋਨਾ ਝੜਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰਾ ਪੈਸਾ ਗਰੀਬਾਂ ਦਾ ਮਿਆਰ ਉਚਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਕਈ ਸਕੂਲ ਤੇ ਹਸਪਤਾਲ ਖੁਲ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਜੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਧਨਾਭ ਸਿਖ ਅਖਵਾਉਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਬੜੀ ਸ਼ਾਨ ਨਾਲ ਇਹ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਾਬੇ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਏ: ਸੀ: ਲਗਾ ਰਖਿਆ ਹੈ ਜੋ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਚਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੀਸੇ ਗਰੀਬ ਵੀ ਬਾਬੇ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਪਖਾ ਚਲਾਈ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਲਖਾਂ ਰੁਪਏ ਦੇ ਰੁਮਾਲੇ ਚੜਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਗਰੀਬ ਭੁਖੇ ਮਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਹ ਧਰਮੀ

ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਪ੍ਰਤੀ ਸੋਝੀ ਕਦੇ ਆਵੇ ਗੀ। ਇਹ ਧਰਮੀ ਲੋਕਾਂ ਕਰਕੇ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਚੰਦ, ਸੂਰਜ ਤੇ ਗਰਿਹਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਬਾਕੀ ਮੁਲਕਾਂ ਨੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਗਰਿਹਾਂ ਤੇ ਝੰਡੇ ਗਡਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੇ ਹਨ।

ਅਜ ਭਾਵੇਂ ਸਇੰਸ ਨੇ ਗਰਿਹਾਂ ਤੇ ਨਫ਼ਤਰਾਂ ਦੇ ਕਈ ਨਿਰਨੇ ਕਰਕੇ ਕਈ ਭੁਲੇਖੇ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿਤੇ ਹਨ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਾਲਬਾਜ਼ ਅਤੇ ਚਾਲਾਕ ਰੱਬ ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਦੁਕਾਨਦਾਰੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲੀ ਤੁਰੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਾਲਬਾਜ਼ ਰੱਬ ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਦੁਕਾਨਦਾਰੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪਿਆ। ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਬੜੀ ਹੈਰਾਨਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਜੋਕੇ ਯੁਗ ਵਿਚ ਵੀ ਭੋਲੀ ਭਾਲੀ ਜੰਨਤਾ ਨੂੰ ਵਾਧੂ ਦੇ ਕਰਮ ਕਾਂਡਾਂ ਵਿਚ ਫਸਾ ਕੇ ਲੁਟਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਹੀ ਭਾਰਤ ਪਛੜੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਕਤਾਰ ਵਿੱਚ ਹੈ।

ਕਰਮ ਕਾਂਡਾਂ ਤੇ ਕਢਣ ਵਾਸਤੇ ਕਈ ਭਗਤਾਂ, ਤੇ ਸੂਫੀ ਫਕੀਰਾਂ ਨੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰਮ ਕਾਂਡਾਂ ਦੇ ਵਰੁਧ ਬਗਾਵਤ ਕੀਤੀ। ਥਾਂ ਥਾਂ ਜਾਕੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ, ਕਈ ਭੁਲੇ ਭਟਕਿਆਂ ਨੂੰ ਰਸਤੇ ਪਾਇਆ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਘਾਲਣਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਇਹ ਬੁਰਾਈ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਇਹ ਇਕ ਦੁਕਾਨਦਾਰੀ ਚਲੀ ਤੁਰੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਣ ਦੀ ਘਾਲਣਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੋਇਆ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਨਮੋਲ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੁੰਦਿਆਂ ਸੁੰਦਿਆਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬੇਮਿਸਾਲ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਇਹ ਲੋਕਾਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰਮ ਕਾਂਡਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲ ਸਕੀ। **ਇਸ ਦਾ ਇਕ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਫਲਸਫੇ ਜਾਂ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਗਿਆ।** ਜੇ ਕਿਤੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਕਰਮ ਕਾਂਡੀ ਰਸਮ ਛੱਡ ਵੀ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਬਦਲ ਹੋਰ ਨਵੇਂ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੇ ਹਨ। **ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸਿਖਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਜਾਂ ਸਿਖ ਧਰਮ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਕਹਿ ਕੇ ਇਸ ਦਾ ਘੋਰਾ ਸਿਰਫ ਸਿਖਾਂ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਮਹਿਦੂਦ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਪਰ ਸਿਖ ਕੌਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਹ ਹੀ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।**

ਅਸਲੀਅਤ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਫਲਸਫੇ ਨੂੰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਦੇਸ਼ ਨੂੰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਘਾਲਣਾਂ ਨੂੰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਨੂੰ ਸਿਖ ਧਰਮ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਕੇਵਲ ਸਿਖਾਂ ਤਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਫਲਸਫੇ ਰੂਪੀ ਜੋੜ ਨੂੰ ਜੀਵਤ ਤੇ ਜਾਗਦਿਆਂ ਰਖਣ ਲਈ ਗੁਰੂ

ਸਾਹਿਬਾਣ ਨੇ ਤਸੀਹੇ ਸਹੇ, ਤੱਤੀਆ ਤਵੀਆਂ ਤੇ ਬੈਠੇ, ਉਬਲਦੀਆ ਦੇਗਾਂ ਵਿੱਚ ਉਬਾਲੇ ਗਏ ਸਰਬੰਸ ਵਾਰ ਦਿਤੇ ਪਰ ਆਖਰ ਵਿਚ ਇਹ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਕਿ ਇਹ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਸਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿਖ ਧਰਮ ਬਣਾਇਆ।

ਮੇਰੇ ਮਨ ਨੂੰ ਬੜਾ ਦੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮੈਂ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਉਹ ਕਿਹੜੇ ਸਿਖ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਤਨੇ ਤਸੀਹੇ ਸਹਾਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਸੋਚ ਵੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਹੜੇ ਸਿਖ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਮਲ ਮਾਰ ਰਖੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਹਿੜੇ ਫਲਸਫੇ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਕਈ ਕੋਈ ਗੁਰਪੁਰਬ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਹੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਜਨਮ ਦਿਨ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸਿਖ ਦੀ ਪਹਿਚਾਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਗਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਇਹ ਹੀ ਸਮਝਾਂਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਨੇ ਦਾੜੀ ਮੁਛ ਰਖੀ ਹੋਵੇ ਤੇ ਪਗ ਬਨੀ ਹੋਵੇ ਉਹ ਹੀ ਸਿਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਂਜ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਿਖ ਨੇ ਕੰਗਾ, ਕੜਾ, ਕਛ, ਕਿਰਪਾਨ ਵੀ ਰਖੀ ਹੋਵੇ ਪਰ ਕਈ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਇਸ ਵਲ ਬਹੁਤ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਗਲ ਸਿਰਫ ਦਾੜੀ ਮੁਛ ਤੇ ਪਗ ਤੇ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਇਸਲਈ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸਵਾਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਮੇਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਸੁਣਦੇ ਤੇ ਗਰਹਿਣ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖ ਹੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਉਸ ਵਕਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਸਨ ਕੀ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਦਾੜੀ ਮੁਛ ਰਖਨੀ ਤੇ ਪਗ ਬਨਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ ? ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਹੁੰਦਾ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਤਾਂ ਤੁਕ ਹੈ:

ਕਬੀਰ ਪ੍ਰੀਤਿ ਇਕ ਸਿਉ ਕੀਏ ਆਨ ਦੁਬਿਧਾ ਜਾਇ ॥

ਭਾਵੇਂ ਲਾਂਬੇ ਕੇਸ ਕਰੁ ਭਾਵੇਂ ਘਰਰਿ ਮੁਡਾਇ ॥ (ਪ:

1365)

ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਤੇ ਉਸ ਉਤੇ ਚਲਣਾਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਚਲਦਾ ਹੈ ਉਹ ਹੀ ਸਿਖ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਦੇ

ਕੇਸ ਹਨ ਜਾ ਨਹੀਂ। ਗਲ ਸਿਰਫ ਅਮਲਾਂ ਦੀ ਜਾਂ ਕਰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਹੈ।

ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ 1699 ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਦੇ ਦਿਵਾਨ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਣ ਵਾਸਤੇ ਸਭ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਦਿਤਾ ਸੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਵਾਨ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਨਤੀ ਵਿਚ ਸਿਖ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਤੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਦਾੜੀ ਮੁਛਾ ਤੇ ਪਗਾਂ ਵਾਲੇ ਹੋਣ ਗੇ ਪਰ ਸਨ ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸਿਖ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਗੁਰੂ ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਉਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰਖਦੇ ਸਨ ਦੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਉਹ ਦੂਰੋਂ ਨੇੜਿਓਂ ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਆਏ ਸਨ।

ਇਥੇ ਇਹ ਭੁਲੇਖਾ ਦੂਰ ਕਰਨਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਦਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਖੰਡੇ ਦੀ ਪਾਹੁਲ ਛਕਾਈ ਤੇ ਖਾਲਸਾ ਸਾਜਿਆ, ਭਾਵ ਸਿਖ ਨੂੰ ਖਾਲਸਾ ਬਣਾਇਆ ਇਥੇ ਇਹ ਵੀ ਸਮਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਸਿਖ ਨੂੰ ਖਾਲਸਾ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਸਗੋਂ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਵਕਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਰਹਿਤਨਾਮਾ ਦਸਿਆ ਕਿ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਕੇਸ, ਕੰਗਾ ਕੱਛ, ਕੜਾ ਤੇ ਕਿਰਪਾਨ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਇਹ ਸਮਝਣਾਂ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਸਿਖ ਨੂੰ ਖੰਡੇ ਦੀ ਪਾਹੁਲ ਨਹੀਂ ਛਕਾਈ ਗਈ। ਖੰਡੇ ਦੀ ਪਾਹੁਲ ਕੇਵਲ ਜੋ ਉਸ ਵਕਤ ਦੇ ਮਿਆਰ ਵਾਸਤੇ ਇਮਤਿਹਾਨ ਵਿਚੋਂ ਪਾਸ ਹੋਏ ਕੇਵਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਛਕਾਈ ਗਈ।

ਖੰਡੇ ਦੀ ਪਾਹੁਲ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਇਕ ਵਖਰਾ ਮੁਦਾ ਹੈ। **ਇਥੇ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਇਹ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾਂ ਤੇ ਅਪਣਾਉਣਾਂ ਚਾਹੇ ਉਹ ਸਿਖ ਹੈ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਉਹ ਖਾਲਸਾ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ।** ਪਰ ਹਰ ਦਿਵਾਨ ਵਿਚ ਕਰੀਬ ਕਰੀਬ ਹਰ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ ਬਣੋ ਭਾਵ ਖੰਡੇ ਦੀ ਪਾਹੁਲ ਛਕੋ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮਿਆਰ ਕੀ ਹੋਣਾਂ ਚਾਹੀਦਾ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਦੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਸੋਚਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿਣ ਨਾਲ ਉਹ ਪ੍ਰੇਮੀ ਜੋ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲ ਤਾਂ ਜੁੜੇ ਹਨ ਪਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਵਾਲ ਕਟਵਾ ਲੀਤੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਰਮਸ਼ਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਇਹਸਾਸ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਿਖ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹਨ ਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰੇਮੀ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲੋਂ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ।

ਜੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸਿਰਫ ਦਾੜੀ ਤੇ ਪਗ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਹੀ ਸਿਖ ਦੀ ਪਹਿਚਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸਵਾਲ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਉਹ ਓਸਾਮਾ ਬਿਨ ਲਾਦੇਣ ਨੂੰ ਸਿਖ ਮਨਣਗੇ? ਜੇ ਨਹੀਂ ਤੇ ਕਿਉਂ, ਸਿਰਫ ਉਹ ਹੀ ਨਹੀਂ ਤਾਲਿਬਾਨ ਦੇ ਹਾਕਮਾਂ ਨੇ ਫਤਵਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਦਾੜੀ ਨਹੀਂ ਕਟ ਸਕਦਾ ਤੇ ਉਹ ਵਾਲ ਵੀ ਰਖਦੇ ਹਨ ਤੇ ਪਗ ਵੀ ਬੰਨਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਸਿਖ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਇਕੋ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਫਲਾਸਫੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ। ਹੋਰ ਵੀ ਮੁਸਲਿਮ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਲੋਕ, ਪਠਾਨ ਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਪਗਾਂ ਬਨਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਾਧੂ ਸੰਤ ਹਨ ਜੋ ਕੇਸ ਵੀ ਰਖਦੇ ਹਨ ਤੇ ਦਾੜੀ ਮੁਛ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਕਿਤਾਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਖਲੋ ਸਕਦੇ।

ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਵਾਲ ਨਾ ਕਟਵਾਉਣ ਲਈ ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤੁਕ: **“ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ ਚਲਣਾ, ਨਾਨਕ ਲਿਖਿਆ ਨਾਲਿ॥”** ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਕੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਅਸੂਲ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਇਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਅਸੂਲ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਮੰਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਕਿਸ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ: **“ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ, ਕਿਵ ਕੁੜੈ ਤੁਟੈ ਪਾਲਿ॥”** ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਲੋੜ ਹੈ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਣ ਦੀ, ਤੇ ਕੀ ਇਹ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਵਾਲ ਰਖ ਲੈਣ ਨਾਲ ਹੀ ਮਨੁਖ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਗਾ? ਫਿਰ ਤਾਂ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨਾਗੇ ਸਾਧੂ ਹਨ ਜੋ ਸਿਰ ਦੇ ਵਾਲ ਵੀ ਰਖਦੇ ਹਨ ਤੇ ਦਾੜੀ ਮੁਛ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਟਦੇ, ਫਿਰ ਤੇ ਉਹ ਅਸਲੀ ਸਚਿਆਰ ਹੋਏ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾਂ ਹੈ ਕਿ ਰਬ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਗਿਆਂ ਭੇਜਿਆ ਸੀ ਤੇ ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਨੰਗੇ ਹੀ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਉਹ ਸਮਾਜ ਦਾ ਅੰਗ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਉਹ ਸਮਾਜ ਤੇ ਇਕ ਬੋਝ ਹਨ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਸਤਾਰਾਂ ਵੀ ਸਜਾਈਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਬਾਣਾ ਵੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਹਿਨਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਵੀ ਸਮਾਜ ਦਾ ਅੰਗ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕੇ। ਉਸ ਨਾਲ ਸਮਾਜ ਦਾ ਕੋਈ ਸੁਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਮੈਂ ਇਹ ਕਦੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕੀ ਵਾਲ ਕਟਵਾ ਲੈਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਵਾਲ ਰਖ ਕੇ ਸੋਹਣੀ ਦਸਤਾਰ ਬੱਨੀ ਹੋਵੇ ਤੇ ਹਰ

ਆਦਮੀ ਸੋਹਣਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਸਰਦਾਰੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਜੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਰਨ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵਾਲ ਕਟਵਾ ਲੀਤੇ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਦਰਸਾਏ ਮਾਰਗ ਵਲ ਤੁਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਸਿਖ ਕਹਿਲਵਾਨ ਦਾ ਪੂਰਾ ਹਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਵਿਸਥਾਰ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਇਸਲਈ ਜਾਪਦੀ ਹੈ ਕਿ **ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਗਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਣ ਦੀ। ਕਿਸੇ ਵੇਸ, ਭੇਸ, ਵਰਦੀ, ਰੰਗ, ਰੂਪ, ਦੇਸ ਪ੍ਰਦੇਸ ਦੀ ਨਹੀਂ। ਸਚਿਆਰ ਹੋਣਾ ਕੇਵਲ ਮਨ ਦੀ ਤੇ ਆਤਮਾਂ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਹੈ, ਸਰੀਰ ਦੀ ਨਹੀਂ।** ਵੇਖਨਾ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਾਲ ਨਹੀਂ ਰਖੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਫਲਸਫੇ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਜੋੜਿਆ ਜਾਵੇ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਹੈ:

ਜਤੁ ਪਾਹਾਰਾ ਧੀਰਜੁ ਸੁਨਿਆਰੁ॥
ਅਹਰਣਿ ਮਤਿ, ਵੇਦ ਹਥੀਆਰੁ॥
ਭਉ ਖਲਾ, ਅਗਨਿ ਤਪਤਾਉ॥
ਭਾਂਡਾ ਭਾਉ, ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਤਿਤੁ ਢਾਲਿ॥
ਘੜੀਐ ਸਬਦੁ, ਸਚੀ ਟਕਸਾਲ॥

ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਸ ਪਉੜੀ ਦਾ ਸਮੁਚਾ ਭਾਵ ਪ੍ਰੋ: ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਦਿਤਾ ਹੈ:

“ਇਹ ਉੱਚੀ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਤਦੋਂ ਹੀ ਬਣ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਆਚਰਨ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋਵੇ, ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਵਧੀਕੀ ਸਹਾਰਨ ਦਾ ਹੋਸਲਾ ਹੋਵੇ, ਉੱਚੀ ਤੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਮਝ ਹੋਵੇ, ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਡਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਟਿਕਿਆ ਰਹੇ, ਸੇਵਾ ਦੀ ਘਾਲ ਘਾਲੀ ਜਾਏ, ਖਾਲਕ ਤੇ ਖਲਕ ਦਾ ਪਿਆਰ ਦਿਲ ਵਿਚ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਜਤ, ਧੀਰਜ ਮਤ, ਗਿਆਨ, ਭਉ, ਘਾਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਗੁਣ ਇਕ ਸੱਚੀ ਟਕਸਾਲ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਮੋਹਰ ਘੜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (ਭਾਵ, ਜਿਸ ਉੱਚੀ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਉਚਾਰਿਆ ਹੈ, ਉੱਪਰ ਦੱਸੇ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਭੀ ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਉਸੇ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਲੈ ਅਪੜਦਾ ਹੈ)” ਇਹ ਹੈ ਸਾਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ। ਗਲ ਮਨ ਤੇ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਹੈ। ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਖ ਦੀ ਕਲਪਣਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਵੇਖੀਏ ਕਿ ਕਿਸੇ ਸੁੰਦਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇ ਦਾੜੀ ਮੁਛਾ ਨੂੰ ਸਵਾਰ ਕੇ ਰਖਿਆ ਹੈ, ਪਗ ਵੀ ਬੜੀ ਸਵਾਰ ਕੇ ਬੱਠੀ ਹੈ ਪਰ ਰਿਸ਼ਵਤ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਚੋਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕੁਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਪਵੇ ਗਾ ਕਿ ਉਹ ਸਿਖ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਖੋਤੀ ਸਿਖ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦਾਵਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦਵਾਰਾ ਦਿਤੀ ਗਈ ਪ੍ਰਭਾਸ਼ਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਕਤਾਰ ਵਿਚ ਖੜੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ

ਤੇ ਫਿਰ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਖਾਂ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਸ਼ੋਬਾ ਹੋਵੇ ਗੀ? ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ- **ਕਿ ਸਿਖੀ ਕਰਦਾਰ ਵਿਚ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਦਸਤਾਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ।**

ਅਸਲ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਮਨੁਖਤਾ ਵਾਸਤੇ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਗਲ ਧਰਮ ਦੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਮਨੁਖ ਦੇ ਕਰਦਾਰ ਦੀ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮਨੁਖ ਦੇ ਸਚਿਆਰ ਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਮਨੁਖ ਨੂੰ ਭੇਖੀ ਜੀਵਨ ਤੋ, ਵਿਹਮਾਂ, ਭਰਮਾਂ, ਤੇ ਕਰਮ ਕਾਂਡੀ ਜਾਲ ਵਿਚੋਂ ਕਢਣਾਂ ਸੀ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਵਾਕ ਹੈ:

“ਫਰੀਦਾ ਜਿਨੀ ਕੰਮੀ ਨਾਹਿ ਗੁਣ ਤੇ ਕੰਮੜੇ ਵਿਸਾਰਿ॥
ਮਤੁ ਸਰਮਿੰਦਾ ਥੀਵਹੀ ਸਾਂਈ ਦੇ ਦਰਬਾਰਿ॥”

ਇਹ ਗਲ ਉਸ ਵਕਤ ਦੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ, ਪੰਡਤਾਂ ਨੂੰ ਤੇ ਮੇਲਵੀਆਂ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਤਸੀਹੇ ਦਿਤੇ ਗਏ ਤੇ ਇਸ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਬਾਣੀ ਸਾਰੀ ਮਨੁਖਤਾ ਵਾਸਤੇ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਤਾਂ ਮੰਨ ਲੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਰਬ ਸਾਂਝੀ ਬਾਣੀ ਹੈ ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਬਾਣੀ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕੇਵਲ ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਹੀ ਮੰਨ ਲੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਕਈ ਅਖੋਤੀ ਸਿਖ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਣ। ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸਰਬ ਸਾਂਝੀ ਬਾਣੀ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਦਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਣ ਤੇ ਹੋਰ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸਰਬ ਸਾਂਝੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਸਲੀਅਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਗਿਆਨ ਜਾਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਾਰੀ ਮਨੁਖਤਾ ਵਾਸਤੇ ਹੈ, ਉਹ ਦੁਨਿਆਂ ਦੇ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਕੋਲੇ ਵਿੱਚ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਰਮ, ਜਾਂ ਮਜ਼ਹਬ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੋਵੇ, ਇਸੇ ਲਈ ਇਹ ਬਾਣੀ ਸਰਬ ਸਾਂਝੀ ਬਾਣੀ ਹੈ।

ਕਿਤਨੇ ਦੁਖ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਸਾਰੀ ਮਨੁਖਤਾ ਵਾਸਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਿਤੀਆਂ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਕਹਿ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪਿਠ ਕਰ ਲਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਤੱਤੀਆਂ ਤਵੀਆਂ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਤਸੀਏ ਸਹੇ ਤੇ ਸਰਬੰਸ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਜੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਿਖ ਅਖਵਾਉਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਉਤੇ ਮਲ ਮਾਰ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹਨ। ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਇਹ

ਚੰਗਾ ਹੈ ਇਹ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਸਿਖਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਹੈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੰਗੀ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਲੈਣਾ ਚੰਗਾ ਹੈ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਹ ਕਿਹੜੇ ਸਿਖ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਖਾਤਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਣ ਨੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਿਤੀਆਂ। ਕੀ ਇਹ ਸਮਝ ਲੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜੋ ਘਾਲਣਾਂ ਘਾਲੀ ਹੈ ਉਹ ਸਿਰਫ ਥੋੜੀ ਲੁਕਾਈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਿਖ ਧਰਮ ਨਾਲ ਜੋੜਦੇ ਹਨ ਇਹ ਸਭ ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਬਾਣੀ ਸਰਬ ਸਾਂਝੀ ਬਾਣੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਖਣ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਇਕ ਸਾਜਸ਼ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਸਿਖਾਂ ਤਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਅਸਲੀਅਤ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਲੋਕ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਤੇ ਮੁਨਕਰ ਹਨ ਉਹ ਸਿਰਫ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਜੇ ਉਹ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਦਿਤਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਵੀ ਅਪਣਾਉਣਾ ਪਵੇ ਗਾ ਤੇ ਜੇ ਉਹ ਉਸ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੁਕਾਨਦਾਰੀ ਖਤਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੋ ਕਰਮ ਕਾਂਡਾਂ ਦਾ ਜਾਲ ਵਿਛਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹ ਖੇਰੂੰ ਖੇਰੂੰ ਹੋ ਜਾਵੇ ਗਾ।

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਕ ਸੀਮਤ ਦਾਇਰੇ ਵਿਚ ਰਖਣ ਦਾ ਇਕ ਵਡਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ **ਇਸ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੈ ਜੋ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੇ ਨਹੀਂ ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੇਵਲ ਉਸੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖ ਕੇ ਕਰਦੇ ਹਨ।** ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਹੀ ਰਿਹਾ, ਫਰਕ ਸਿਰਫ ਇਹ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਡਤ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਮੁਲਾਂ ਕਾਜ਼ੀ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਭਾਈ, ਸੰਤ ਤੇ ਬਾਬੇ ਜੁੜ ਗਏ। ਇਹ ਸਭ ਲੋਕ ਵੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਹਿਮਾਂ ਭਰਮਾਂ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਕਈ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਅਪਣਾਈ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵਖਰੀ ਹੀ ਦੁਕਾਨਦਾਰੀ ਬਣਾ ਲੀਤੀ ਹੈ।

ਜੇ ਕਦੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਫਿਲੋਸਫੀ ਨੂੰ ਜਾਂ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਭੋਲੇ ਭਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਲੁਟ ਕਿਸੇ ਹਦ ਤਕ ਖਤਮ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਪਰ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਦਾ ਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਇਤਨਾਂ ਡੂੰਗਾ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਦੀ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਜਾਨ ਦਿੰਦੇ। ਉਹ ਰੱਬ ਤੇ ਵੀ ਬਲਵਾਨ ਬਣੇ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਾਵਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਰੱਬ ਨੂੰ ਕਹਿ ਕੇ

ਕਿਸੇ ਦੀ ਵੀ ਕਿਸਮਤ ਬਦਲ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਰੱਬ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁਠੀ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਰੱਬ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਥਾਜ ਹੋਵੇ। ਲੋਕ ਵੀ ਆਪਣਾਂ ਅਗਲਾ ਜਨਮ ਸੁਵਾਰਣ ਅਤੇ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਦੇ ਪਾਪ ਬਖਸ਼ਾਉਣ ਲਈ ਜਾਂ ਫਿਰ ਆਪਣੀਆਂ ਮੁਰਾਦਾਂ ਪੂਰੀਆ ਕਰਵਾਉਣ ਦੇ ਚਕਰ ਵਿਚ ਬਲੀ ਦਾ ਬਕਰਾ ਬਣੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਬੜੇ ਭੁਲੇਖੇ ਦੂਰ ਕੀਤੇ, ਪਰ ਅਫਸੋਸ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਫਿਲਾਸਫੀ, **ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦਾ ਨਾਮ ਦੇ ਦਿਤਾ ਤੇ ਉਸ ਧਰਮ ਦੇ ਨਵੇਂ ਅਸੂਲ ਘੜ ਦਿਤੇ ਗਏ** ਜਾਂ ਇੰਝ ਕਹਿ ਲਵੋ ਕਿ ਇਸ ਨਵੇਂ ਧਰਮ ਦੇ ਨਵੇਂ ਹੀ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੇ ਗਏ। ਉਸ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹੀ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਪੜ੍ਹਣ ਤਕ ਹੀ ਮਹਿਦੂਦ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਮਝਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰੱਬ ਜੀ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਸਵਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨੂੰ ਨਾਮ ਸਿਮਰਣ ਦਾ ਨਾਮ ਦੇ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਬਹੁਤ ਘਟ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। **ਜਦੋਂ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਅਤੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਸਫਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਅਤੇ ਸਚਿਆਰ ਹੋਣ ਦੀ ਹੈ। ਬਾਣੀ ਸਮਾਜ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਹੈ ਨਾ ਕੇ ਇਛਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਵਾਣ ਲਈ।**

ਮੇਰੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਸਥਾਪਤ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਰਨਾਂ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਕਸਦ ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਬੁਰਾਈਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਇਕ ਸੁਖਾਵੇਂ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸਿਰਜਨਾਂ ਕਰਨਾਂ ਸੀ। ਐਸਾ ਸਮਾਜ ਜਿਥੇ ਨਫਰਤ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਹੋਵੇ, ਹਰ ਕੋਈ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਦਾ ਸਹਾਈ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਸਮਾਜ ਜਿਥੇ ਉਚ ਨੀਚ ਦੇ ਚਕਰ ਵਿਚ ਨਿਮਾਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਲੁਟ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸ਼ੋਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖਾਵਾਂ ਜੀਵਨ ਜੀਉਣ ਦਾ ਹਕ ਹੋਵੇ। ਇਕ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਤੇ ਖੇੜੇ ਵਾਲਾ ਸਮਾਜ ਸਿਰਜਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਇਕ ਫਿਰਕੇ ਦੀ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਮਜ਼ਹਬ ਦੀ, ਜਾਂ ਕਸੇ ਇਕ ਧਰਮ ਦੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਸਰਬਤ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਹੈ ਨਾ ਕੇ ਕੇਵਲ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ।

ਇਹ ਤਾਂ ਸਮਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਸਮੇਂ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਣ ਦੇ ਮੁਖ ਧਰਮ ਸਨ ਭਾਵੇਂ ਬੁਧ

ਤੇ ਜੈਣ ਧਰਮਾਂ ਦਾ ਅੰਸ਼ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਅਲੋਪ ਹੋ ਕੇ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੀ ਬਲੀ ਚੜ੍ਹ ਚੁਕੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਲੁਟ ਤੇ ਜੁਲਮ ਸਿਖਰ ਤੇ ਸੀ। ਰਾਜਨੀਤਕ ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਲੁਟ ਵਿਚ ਆਮ ਜਨਤਾ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੀਸੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਸਮਾਜਿਕ ਬੁਰਾਈਆਂ ਸ਼ਿਖਰ ਤੇ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ, ਕਬੀਰ ਤੇ ਹੋਰ ਭਗਤਾਂ ਨੇ ਧਰਮੀ ਪਾਖੰਡ ਜਾ ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਚਲ ਰਹੇ ਕਰਮ ਕਾਂਡਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਆਵਾਜ਼ ਤਾ ਉਠਾਈ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਣਾਈ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ “ਅਵਲਿ ਅਲਹ ਨੂਰ ਉਪਾਇਆ ਕੁਦਰਤਿ ਕੇ ਸਭ ਬੰਦੇ॥ ਏਕ ਨੂਰ ਤੇ ਸਭੁ ਜਗੁ ਉਪਜਿਆ ਕਉਨ ਭਲੇ ਕੇ ਮੰਦੇ”॥ ਵਾਲੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਸਨ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਚੰਗੇ ਗੁਣ ਧਾਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾਂ ਦਿਤੀ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸੀ ਜਾਂ ਹਿੰਦੂ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਅਮਲ ਭਾਵ ਕੰਮ ਚੰਗੇ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਕੇ ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਜਾ ਮੰਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸਗੋਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਪਹਿਚਾਨ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਅਦਾਰ ਤੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। **ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਜਦੋਂ ਪੁਛਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਕਹਿੜਾ ਧਰਮ ਚੰਗਾ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫਰਮਾਨ ਹੈ ।**

**ਪੁਛਣ ਖੋਲ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਵਡਾ ਹਿੰਦੂ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨੋਈ॥
ਬਾਬਾ ਆਖੇ ਹਾਜ਼ੀਆ ਸੁਭ ਅਮਲਾਂ ਬਾਝੇ ਦੋਵੇਂ ਰੋਈ॥
ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੋਇ ਦਰਗਹਿ ਅੰਦਰ ਲੈਣ ਨ ਵੋਈ॥**

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਲੈਣਾ ਹੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਤਾਂ ਚੰਗੇ ਗੁਣ ਅਪਣਾਉਣਾ ਹੀ ਚੰਗਾ ਧਰਮ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਫਰਮਾਨ ਹੈ:

ਜਿਨੀ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਆ, ਗਏ ਮਸਕਤਿ ਘਾਲਿ॥
ਨਾਨਕ, ਤੇ ਮੁਖ ਉਜਲੇ, ਕੇਤੀ ਛੁਟੀ ਨਾਲਿ ॥ ਪੰਨਾ 8

ਜਿਨੀ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਆ ਭਾਵ ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਹੋਵੇ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੋਣੇ ਵਿਚ ਹੋਵੇ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਰਮ ਦਾ ਹੋਵੇ, ਕਿਸੇ ਫਿਰਕੇ ਦਾ ਹੋਵੇ, ਕਿਸੇ ਮਜ਼ਹਬ ਦਾ ਹੋਵੇ ਕੇਵਲ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਹੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਆ, ਭਾਵ ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤ ਲੀਤੀ, ਭਾਵ ਚੰਗੇ ਗੁਣ ਧਾਰਣ ਕੀਤੇ, ਸੁਮਤ ਲੀਤੀ, ਉਹ ਹੀ ਦੁਨਿਆ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਆਪਣੀ ਮਹਿਨਤ ਸਫਲੀ ਕਰ ਗਿਆ ਜਾਂ ਇੰਝ ਕਹਿ ਲਵੇ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਸਫਲਾ ਕਰ ਗਿਆ। ਜੇ ਮਨੁੱਖੀ

ਧਰਮ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਭਾ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਨਾਨਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਐਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਜਿਥੇ ਆਪਣਾਂ ਜੀਵਨ ਸਫਲਾ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਸਾਫ ਸੁਥਰੀ ਸ਼ਾਖ ਛੱਡਦੇ ਹਨ ਉਥੇ ਉਹ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਸਾਲ ਬਣ ਕੇ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਵੀ ਸਫਲਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਹੀ ਮੁਕਤੀ ਹੈ।

ਬਾਣੀ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੀ ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਰਾਹ ਲਭਣਾ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਹ ਤੇ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋ ਸਕੀਏ “ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ” ਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੂੜ ਦੀ ਭਾਵ ਵਹਿਮਾਂ ਭਰਮਾ ਦੀ ਭੁਲੇਖਿਆ ਦੀ ਦਿਵਾਰ ਟੁਟੇ। “ਕਿਵ ਕੂੜੇ ਤੁਟੈ ਪਾਲਿ” ਗਲ ਧਰਮ ਦੀ ਨਹੀਂ ਸਚਿਆਰ ਹੋਣ ਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਇਹ ਫਲਸਫਾ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਵਾਸਤੇ ਹੈ। ਇਕ ਧਰਮ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ।

ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਮੇਰੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕੇਵਲ ਕਿਸੇ ਇਕ ਧਰਮ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਉਹ ਤਾਂ ਸਮਾਜ ਦੇ ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਸ਼ੁਧੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਕੋਈ ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਸਨ ਬਣਾਉਣਾਂ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗਲ ਸੁਭ ਅਮਲਾਂ ਦੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। **ਗਲ ਅਮਲਾਂ ਦੀ ਹੈ ਧਰਮ ਦੀ ਨਹੀਂ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਵਾਂ ਧਰਮ ਕਿਸ ਖਾਤਰ ਬਨਾਉਣਾ ਸੀ? ਇਹ ਗਲ ਨਾ ਮੁਲਾਂ ਨੂੰ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪੰਡਤਾਂ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੁਕਾਨਦਾਰੀ ਖਤਮ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਇਸੇਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿਖ ਧਰਮ ਦੀ ਉਪਜ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨਣਾਂ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਹੋਰ ਧਰਮ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਇਕ ਨਵੇਂ ਬਰੈਂਡ ਦੀ ਨਵੀਂ ਦੁਕਾਨ ਖੋਲ ਲਿਤੀ ਜਾਵੇ ਤੇ ਮੋਲਵੀ ਤੇ ਪੰਡਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਧੂ ਸੰਤ ਤੇ ਡੇਰੇਦਾਰ ਬਾਬੇ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿਤੇ ਤੇ ਲੁਟ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।**

ਜਿਥੇ ਤਕ ਮੈਂ ਸਮਝ ਸਕਿਆ ਹਾਂ ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਧਰਮ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ:

ਸਰਬ ਧਰਮ ਮਹਿ ਸ੍ਰੇਸਟ ਧਰਮੁ॥

ਹਰਿ ਕੋ ਨਾਮੁ ਜਪਿ ਨਿਰਮਲ ਕਰਮੁ॥(੫:266)

ਇਥੇ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਦੇ ਗੁਣ ਅਪਣਾ ਕੇ ਨਿਰਮਲ ਭਾਵ ਸੁਚੱਜੇ ਕਰਮਾਂ (ਕਰਮਾਂ) ਦੀ ਗਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸ੍ਰੇਸਟ ਧਰਮ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਮੁਸ਼ਕਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਤੁਕ ਪੜੀ ਤਾਂ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਅਰਥ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ “ਹਰਿ ਕੋ ਨਾਮੁ ਜਪਿ” ਦੀ ਗਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਡੇਰੇਦਾਰ ਜਾਂ ਬਾਬੇ ਇਹ ਸਮਝਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਰ

ਵਕਤ ਪਾਠ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਰਹੋ ਇਹ ਸਭ ਤੋ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਹੈ ਤੇ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਰਾਦਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। **ਪਰ ਕੁਝ ਸਿਆਣੇ ਵਿਆਖਿਆਕਾਰ ਹਨ ਜੋ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ “ਹਰਿ ਕੋ ਨਾਮੁ ਜਪਿ” ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਅਪਨਾਉਣਾ ਭਾਵ ਸਦਗੁਣ ਗਰਹਿਣ ਕਰਨੇ ਯਾਂ ਚੰਗੇ ਗੁਣ ਅਪਨਾਉਣੇ।** ਇਸ ਸਭ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸਾਰਿਆਂ ਧਰਮਾਂ ਤੋ ਚੰਗਾ ਧਰਮ ਹੈ ਚੰਗੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੋਣਾਂ ਤੇ ਸ਼ੁਧ ਪਵਿਤਰ ਜਾਂ ਚੰਗੇ ਤੇ ਸ਼ੁਭ ਕੰਮ ਕਰਨੇ। ਜੇ ਇਹ ਸਮਝ ਲਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਧਰਮ ਚੰਗੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੋਣਾਂ ਹੀ ਧਰਮ ਹੈ ਫਿਰ ਇਸ ਨੂੰ ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਮ ਦੇ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਸੰਖੇਪ ਵਿਚ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸਭ ਤੋ ਚੰਗਾ ਧਰਮ ਚੰਗੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣਾ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾਂ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਧਰਮ ਦਾ ਅਨੁਯਾਈ ਹੋਣਾਂ ਤੇ ਪਖੰਡ ਕਰਨੇ। ਜੇ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਚੰਗੇ ਗੁਣ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਦੀ ਹੀ ਗਲ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਜੋ ਵਖ ਵਖ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਮਝਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਅਰਾਧਣਾਂ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਰੱਬ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰ ਲੈਣ ਗੇ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਬਾਣੀ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਦੀ ਹੈ:

ਮ: 3 ॥ ਅੰਤਰਿ ਕਪਟੁ ਭਗਉਤੀ ਕਹਾਏ ॥
ਪਾਖੰਡ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਕਦੇ ਨ ਪਾਏ ॥
ਪਰ ਨਿੰਦਾ ਕਰੇ ਅੰਤਰਿ ਮਲੁ ਲਾਏ ॥
ਬਾਹਰਿ ਮਲੁ ਧੋਵੈ ਮਨ ਕੀ ਜੂਠਿ ਨ ਜਾਏ ॥
ਸਤਸੰਗਤਿ ਸਿਉ ਬਾਦੁ ਰਚਾਏ ॥
ਉਨਦਿਨੁ ਦੁਖੀਆ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਰਚਾਏ ॥

ਭਾਵ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਖੋਟ ਰੱਖੇ ਕਪਟੀ ਹੋਵੇ (ਪਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ) ਭਗਉਤੀ (ਸੱਚਾ ਭਗਤ) ਅਖਵਾਏ, ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਖੰਡ ਨਾਲ ਰੱਬ ਜੀ ਨੂੰ ਨਹੀ ਪਾ ਸਕਦਾ। ਜੇ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਕੇ ਸਮਝੇ ਕਿ ਉਹ ਮੰਨ ਦੀ ਮੈਲ ਲਾ ਲਵੇ ਗਾ ਜਾ ਫਿਰ ਆਪਣਾਂ ਸਰੀਰ ਬਾਹਰੇ ਤਾਂ ਧੋ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦਾ ਕਪਟ (ਜੂਠਿ) ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਸਤ ਸੰਗਤਿ ਨਾਲ ਝਗੜਾ ਪਾਈ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਉਹ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਰੱਤਾ ਹੋਇਆ ਸਦਾ ਦੁਖੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਵੀ ਗਲ ਮੰਨ ਦੇ ਸ਼ੁਧ ਹੋਣ ਦੀ ਹੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ॥

ਇਸ ਤੋ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਸ਼ਵ ਕਲਿਆਨ ਲਈ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਰਾਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਇਕ ਆਦਰਸ਼ਕ ਸਮਾਜ ਸਿਰਜਣ ਦੀ ਕਲਪਣਾਂ ਕੀਤੀ ਸੀ

ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦਾ ਨਾਮ ਦੇ ਕੇ ਇਕ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕਰਮ ਕਾਂਡਾਂ ਦਾ ਮਿਲਗੋਬਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਦੂਸਰੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕ ਧਰਮ ਦੇ ਅਨੁਯਾਈਆਂ ਲਈ ਸੀਮਤ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦਾ ਨਾਮ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸਲਈ ਇਹ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਅਧਿਆਤਮਕ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਜੋੜਿਆ ਜਾਵੇ ਤੇ ਉਸ ਰੱਬ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਦੀ ਗਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਜੋ ਸ਼ਾਇਦ ਕਿਸੇ ਸਤਵੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਹੋਵੇ। ਜਦੋ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨੇ ਮਨੁੱਖੀ ਚੇਤਨਾਂ ਨੂੰ ਜਗਾਉਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਇਹ ਸਮਝਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਰੱਬ (ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ) ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ ਤੇ ਲੋੜ ਹੈ ਉਸ ਰੱਬ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਨ ਦੀ ਭਾਵ ਅੰਤਰ ਆਤਮਾ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਸੁਣਨਾ ਤੇ ਸ਼ੁਭ ਅਮਲ ਕਰਨ ਦੀ।

ਅਫਸੋਸ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਪਰਚਾਰਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਘੇਰਾ ਬਿਲਕੁਲ ਸੀਮਤ ਕਰ ਦਿਤਾ, ਇਹ ਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗਿਆਨ ਦਾ ਸਾਗਰ ਕੁਝ ਇਕ ਮਜ਼ਹਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਸਿਮਟ ਕੇ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਮ ਕਾਂਡਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਨਕਾਰਿਆ ਸੀ।

ਚਾਹੀਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਧਰਮ ਤੋ ਵਖ ਕਰਕੇ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਵੇ ਤੇ ਇਕ ਸੁਚੱਜੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਜੋ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਕਲਪਣਾਂ ਸੀ।

ਹੁਣ ਕਈ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਸਤਕਾਰ ਕਮੇਟੀਆਂ ਬਣ ਗਈਆਂ ਹਨ ਜੋ ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਕਿਤਨਾਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਵੇ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ। ਜਦੋ ਕਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਿਆਰ ਮੁਤਾਬਿਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਲੜਾਈ ਝਗੜਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਤਕਾਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਤੇ ਠੀਕ ਹੈ। ਪਰ ਸਤਕਾਰ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਹ ਵੀ ਤਾਂ ਸਮਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸਤਕਾਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਮਥਾ ਟੇਕਣਾਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਆਪਣੀ ਮਤ ਛੱਡ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤ ਲੈਣੀ ਪਰ ਜੇ ਇਹ ਪਤਾ ਹੀ ਨਾ ਲਗੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕੀ ਹੈ ਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਮਨਿਆ ਹੀ ਨਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸਤਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਸਤਕਾਰ ਕਿਸੇ ਗਲ ਨੂੰ

ਭਾਵ ਉਪਦੇਸ਼ ਮਨਣ ਵਿਚ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਮਥਾ ਟੇਕਣ ਵਿਚ ਜਾ ਕੀਮਤੀ ਰੁਮਾਲੇ ਚੜਾਉਣ ਵਿਚ ਨਹੀਂ।

ਅਸਲ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰਤੀ ਇਕ ਭੁਲੇਖਾ ਉਸ ਸਮੇਂ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਜਦੋਂ ਇਕ ਦੋਹਰਾ ਇਹ ਲਿਖ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਕਿ **“ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਮਾਨਿਓ ਪ੍ਰਗਟ ਗੁਰਾਂ ਕੀ ਦੇਹ”** ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਡਾ: ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਬਿੰਦ ਨੇ ਇਕ ਲੇਖ ਵਿਚ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਨਾਂਦੇੜ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਗੁਰਗੱਦੀ ਦੇਣ ਸਮੇਂ ਫੁਰਮਾਇਆ ਸੀ ਕਿ **“ਜੋਤ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ, ਦੇਹ ਪੰਥ ਵਿਚ। ਪਰਚਾ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਖਾਲਸੇ ਦਾ। ਓਟ ਅਕਾਲ ਦੀ”** ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਸ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਬਾਦ ਵਿਚ ਦੋਹਰਿਆ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਲਿਖ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਡਾ: ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਬਿੰਦ ਨੇ ਜੋ ਲੇਖ ਲਿਖਿਆ ਉਸ ਮੁਤਾਬਕ ਭਾਈ ਪ੍ਰਲਾਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੋਹਰਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖਿਆ ਸੀ:

**“ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ ਮਾਨੀਅਹਿ ਪ੍ਰਗਟ ਗੁਰੂ ਦੀ ਦੇਹ।
ਜੋ ਮੁਝ ਕੇ ਮਿਲਬੋ ਚਹੈ ਖੋਜ ਇਨ ਹੀ ਮੇਂ ਲੇਹ।**

ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਮੁਤਾਬਕ ਹਨ। ਪਰ ਜੋ ਦੋਹਰਾ ਆਮ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੈ ਉਹ ਹੈ:

**“ਆਗਿਆ ਭਈ ਅਕਾਲ ਕੀ ਤਬੇ ਚਲਾਇਉ ਪੰਥ।
ਸੱਭ ਸਿਖਨ ਕੇ ਹੁਕਮ ਹੈ ਗੁਰੂ ਮਾਨਿਓ ਗ੍ਰੰਥ।
ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਮਾਨਿਓ ਪ੍ਰਗਟ ਗੁਰਾਂ ਕੀ ਦੇਹ”।**

ਇਸ ਲੇਖ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਦੋਹਰੇ ਭਾਈ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਜਾਂ ਗਲਤੀ ਨਾਲ, ਬਦਲ ਕੇ ਅਪਣੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਹਨ ਜੋ ਪੰਥ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੋ ਗਏ। ਪੁਜਾਰੀ ਵਰਗ ਨੂੰ ਇਹ ਦੋਹਰਾ ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰਚਲਤ ਕਰਨਾਂ ਬੜਾ ਢੁਕਵਾਂ ਜਾਪਿਆ ਤੇ ਇਸਲਈ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਚਲਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਕਸਰ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀ। ਇਸ ਨਾਲ ਜੋ ਭੁਲੇਖੇ ਪਾਏ ਗਏ ਹਨ ਮੇਰੀ ਸਮਝ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਪੂਜਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਗਲ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਈ। ਤੇ ਹੁਣ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਿਵੇਂ ਆਇਆ ਜਾਵੇ ਇਸ ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। **ਜੇ ਕੋਈ ਖੁਲ ਕੇ ਗਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪੰਥ ਵਿਚੋਂ ਛੇਕ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਕੋਈ ਹੈ ਜੋ ਨਿਰਨਾਂ ਕਰ ਸਕੇ?**

ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਲਿਖਣ ਦੀ ਮਨਸ਼ਾ ਸਿਖ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਸ਼ਾ ਕਰਨੀ ਨਹੀਂ, ਲੋੜ ਹੈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਸਿਖ ਬਣਨ ਦੀ। ਮੇਰੀ

ਇਛਾ ਸਿਰਫ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਫਲਸਫਾ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਜੋ ਕਿ ਇਕ ਸਚਿਆਰਾ ਸਮਾਜ ਉਲਕਣ ਦਾ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਲੁਟ ਕਸੂਟ ਖਤਮ ਹੋ ਸਕੇ। ਜੋ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਅਤਿਵਾਦ ਦਾ ਦੋਰ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਠਲ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕੇ। ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਮ ਜੋ ਭੁਲੇਖੇ ਪਾਏ ਗਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਲੜੀਆਂ ਜਾਦੀਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਮ ਜੋ ਜਨਤਾ ਦਾ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਇੰਝ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸੰਗੋੜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਪੰਡਤਾਂ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਭਾਈਆਂ ਨੇ ਲੈ ਲਈ ਜੋ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਆਖਿਰ ਤੇ ਭੋਗ ਪੈਣ ਤੇ ਸੰਗਤ ਇਕਠੀ ਹੋ ਕੇ ਮਥਾ ਟੇਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਰਖਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਵਿਚਾਰ ਤਾਂ ਇਹ ਕਰਨੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇ ਤੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਜਾਵੇ।

ਜੇ ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾਂ ਗੁਰਪੁਰਬ ਮਨਾਉਣ ਸੰਬੰਧੀ ਦਿਵਾਨ ਸਜਦੇ ਹਨ ਉਥੇ ਕੇਵਲ ਉਹ ਹੀ ਲੋਕ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸਿਖ ਆਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਦੂਸਰੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਹੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਸਮਾਗਮ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਬਸ ਉਥੇ ਤੱਕ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਨਸ਼ਾ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਸਿਖ ਬਨਾਉਣ ਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਐਸ: ਜੀ: ਪੀ: ਸੀ: ਦਾ ਸਿਖ ਹੋਵੇ ਭਾਵੇਂ ਨਾ ਹੋਵੇ।

SURINDER SINGH KANWAR
ADVOCATE
20 WIRILDA WAY, MAIDSTONE
VIC-3012, AUSTRALIA
CELL - 0468432632
TEL: 93183612
surinder.kanwar <kanwar238@yahoo.com>

*****

ਗੁਰਮਤਿ ਅਤੇ ਸਾਇੰਸ ਦੇ ਇਸ ਅਜੋਕੇ ਯੁਗ ਵਿਚ
ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਨੇ ਇਹ ਕੁਦਰਤ ਸੁੰਨ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ।
(ਭਾਗ-8)

Gurmat and science in present scenario (Part-8)
Akal Purkh created this universe from Sunn (Zero/Nil/Vacuum)

ਬਿਗ ਬੈਂਗ ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਅੱਜਕਲ ਦੀ ਸਾਇੰਸ ਦੀਆਂ ਖੋਜਾਂ ਇਹੀ

ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਸਿੰਗੂਲਰਿਟੀ ਦਾ ਕੋਈ ਆਰੰਭ ਜਰੂਰ ਸੀ। ਸਟੈਂਡਰਡ ਥਿਊਰੀ (Standard theory) ਅਨੁਸਾਰ ਕੁਦਰਤ ਇਕ ਇਕਾਈ (Singularity) ਤੋਂ ਲਗਭਗ ੧੩.੭ ਪਦਮ (13.7 billion) ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਆਰੰਭ ਹੋਈ। ਇਹ ਇਕਾਈ (Singularity) ਕੀ ਹੈ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ, ਇਹ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕਦਾ, ਇਥੇ ਭੌਤਿਕ ਵਿਗਿਆਨ (Physics) ਦੇ ਆਮ ਨਿਯਮ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਬਲੈਕ ਹੋਲ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੀ ਘਨਤਾ (Density) ਅਮਿਤ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਜਿਆਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬਿਗ ਬੈਂਗ ਨਾਲ ਆਰੰਭ ਹੋਈ ਤੇ ਫੈਲਦੀ ਗਈ ਤੇ ਨਾਲੇ ਨਾਲ ਠੰਡੀ ਹੁੰਦੀ ਗਈ। ਇਹ ਅੱਜ ਵੀ ਹੋਰ ਫੈਲ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾਲੇ ਨਾਲ ਠੰਡੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਇਕਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੋਈ ਪੁਲਾੜ, ਸਮਾਂ, ਪਦਾਰਥ ਜਾਂ ਉਰਜਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ (Prior to the singularity, *nothing* existed, not space, time, matter, or energy)। ਹੁਬਲ ਨਿਯਮ (Hubble's Law) ਅਨੁਸਾਰ ਗਲੈਕਸੀਆਂ ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਦੂਰ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਗਲੈਕਸੀਆਂ ਦੇ ਫੈਲਣ ਦੀ ਇਹ ਖੋਜ ਇਹੀ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੁਦਰਤ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਇਕਾਈ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀ।

ਸਟੈਂਡਰਡ ਮਾਡਲ ਅਨੁਸਾਰ ਹਿਗਜ਼ ਬੋਸੋਨ (Higgs boson) ਇਕ ਮੁਢਲਾ ਪਾਰਟੀਕਲ ਹੈ। ਹੋਰ ਸਭ ਮੁਢਲੇ ਪਾਰਟੀਕਲ ਤਜਰਬਿਆਂ ਤੇ ਖੋਜਾਂ ਨਾਲ ਲੱਭੇ ਜਾ ਚੁਕੇ ਹਨ, ਹਿਗਜ਼ ਬੋਸੋਨ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਤੇ ਵੇਖਣਾਂ (detect) ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ। ਜੇ ਕਰ ਇਸ ਮੁਢਲੇ ਪਾਰਟੀਕਲ ਦਾ ਠੋਸ ਸਬੂਤ ਮਿਲ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਰਹੱਸਿਅ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾਂ ਆਸਾਨ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਸਰਨ (CERN) ਵਿਚ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਹੈਡਰੋਨ ਕੋਲਾਇਡਰ (Large Hadron Collider) ਨਾਲ ਤਜਰਬੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਅੱਜ ਕੱਲ ਦੀ ਸਾਇੰਸ ਤਾਂ ਵੈਕੀਊਮ, ਬਲੈਕ ਹੋਲ ਜਾਂ ਇਕਾਈ (Vacuum, Black hole, Singularity) ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਨੇ ਇਹ ਕੁਦਰਤ ਸੁੰਨ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਤੇ ਉਹ ਨਿਰੋਲ ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਹੈ, ਤੇ ਆਪਣੀ ਤਾਕਤ ਆਪ ਹੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਆਸਰੇ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਅਪਰ ਅਪਾਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਆਪਣੇ ਸਹਾਰੇ ਆਪ ਹੀ ਹੈ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਦੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਸੁੰਨ ਅਵਸਥਾ ਵੀ ਆਪ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੀ ਕੁਦਰਤ ਰਚ ਕੇ ਵੇਖਦਾ ਹੈ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਆਪ ਹੀ ਸੁੰਨ ਅਵਸਥਾ ਤੋਂ ਹਵਾ, ਪਾਣੀ ਆਦਿਕ ਤੱਤ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਆਪ ਹੀ ਸੁੰਨ ਅਵਸਥਾ ਤੋਂ ਸਿੰਗੂਲਰਿਟੀ ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਆਪ ਹੀ ਅਨੇਕਾਂ ਸਰੀਰ ਤੇ ਸਰੀਰਕ ਕਿਲਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ, ਭਾਵ ਜੀਵ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅੱਗ, ਪਾਣੀ ਆਦਿਕ ਤੱਤਾਂ ਨਾਲ ਬਣੇ ਹੋਏ ਅਨੇਕਾਂ ਸਰੀਰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚਲੀ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਵੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਦੀ ਹੀ ਜੋਤਿ ਹੈ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ

ਟਿਕਾਈ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੇ, ਮਨ ਤੇ ਬੁਧੀ, ਇਹ ਸੱਤੇ (੫+੨) ਸਰੋਵਰ ਵੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪੇ ਤੋਂ ਹੀ ਬਣਾਏ ਹਨ। ਜਿਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਨੇ ਜੀਵ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣੇ ਵੀਚਾਰ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਜੋ ਅਣਗਿਣਤ ਚੰਦ ਸੂਰਜ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਭ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਤੋਂ ਹੀ ਬਣੇ ਹਨ, ਉਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਹੀ ਜੋਤਿ ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਵਿਚ ਪਸਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਹ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਆਸਰੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਮੁਥਾਜ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਆਪ ਹੀ ਮਸਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਨੇ ਹੀ ਧਰਤੀ, ਆਕਾਸ਼, ਤਾਰੇ ਆਦਿ ਨਿਰੋਲ ਆਪਣੇ ਆਪੇ ਤੋਂ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਉਹ ਸਦਾ-ਬਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ, ਆਪਣੀ ਤਾਕਤ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ, ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਥੰਮ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਟਿਕਾਈ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਅੱਜਕਲ ਉਸ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਗਰੇਵੀਟੇਸ਼ਨ (Gravitation) ਨਾਲ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਤਿੰਨੋਂ ਭਵਨ, ਭਾਵ ਸਾਰੀ ਸਿੰਗੂਲਰਿਟੀ ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ, ਆਪ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦੀ ਲਪੇਟ ਵਿਚ ਬੰਨ੍ਹੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਆਪ ਹੀ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰੋਲ ਆਪਣੇ ਆਪੇ ਤੋਂ ਹੀ ਜੀਵ ਉਤਪੱਤੀ ਦੀਆਂ ਖਾਣੀਆਂ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਰਚਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਨਿਰੋਲ ਆਪਣੇ ਆਪੇ ਤੋਂ ਹੀ ਸਿੰਗੂਲਰਿਟੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਹੀ ਸਮਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਨੇ ਜਗਤ ਰਚਨਾ ਦਾ ਕੁਝ ਅਜੇਹਾ ਕੋਂਤਕ ਰਚਿਆ, ਕਿ ਧਰਤੀ ਵਿਚੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਬਨਸਪਤੀ ਆਦਿ ਉੱਗ ਪਏ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਆਪ ਹੀ ਹੈਰਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਇਹ ਜਗਤ ਤਮਾਸ਼ਾ ਵਿਖਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਦਿਨ ਰਾਤ, ਸੁਖ ਦੁਖ, ਪਾਤਾਲ ਆਕਾਸ਼, ਭਵਨ, ਜਨਮ ਮਰਨ, ਦੇਵ ਦਾਨਵ, ਪੰਜ ਤੱਤ, ਬੁਰਾ ਭਲਾ, ਆਦਿ ਸੱਭ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਬਾਰੇ ਗਿਆਨ ਕੋਈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦਿ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਲੀਨ ਕਰਕੇ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਨ ਸਬਦ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਪੈ ਕੇ, ਉਸ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣਾ ਜਨਮ ਸਫਲ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥

ਸੁੰਨ ਕਲਾ ਅਪਰੰਪਰਿ ਧਾਰੀ ॥ ਆਪਿ ਨਿਰਾਲਮੁ ਅਪਰ ਅਪਾਰੀ ॥
ਆਪੇ ਕੁਦਰਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਦੇਖੈ ਸੁੰਨਹੁ ਸੁੰਨੁ ਉਪਾਇਦਾ ॥੧॥
ਪਉਣੁ ਪਾਣੀ ਸੁੰਨੈ ਤੇ ਸਾਜੇ ॥ ਸਿਸਟਿ ਉਪਾਇ ਕਾਇਆ ਗੜ ਰਾਜੇ ॥
ਅਗਨਿ ਪਾਣੀ ਜੀਉ ਜੋਤਿ ਤੁਮਾਰੀ ਸੁੰਨੈ ਕਲਾ ਰਹਾਇਦਾ ॥੨॥
ਸੁੰਨਹੁ ਚੰਦ ਸੂਰਜੁ ਗੈਣਾਰੇ ॥ ਤਿਸ ਕੀ ਜੋਤਿ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਸਾਰੇ ॥
ਸੁੰਨੈ ਅਲਖ ਅਪਾਰ ਨਿਰਾਲਮੁ ਸੁੰਨੈ ਤਾੜੀ ਲਾਇਦਾ ॥੩॥
ਸੁੰਨਹੁ ਧਰਤਿ ਅਕਾਸੁ ਉਪਾਏ ॥ ਬਿਨੁ ਥੰਮਾ ਰਾਖੈ ਸਚੁ ਕਲ ਪਾਏ ॥
ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਸਾਜਿ ਮੇਖੁਲੀ ਮਾਇਆ ਆਪਿ ਉਪਾਇ ਖਪਾਇਦਾ ॥੬॥
ਸੁੰਨਹੁ ਖਾਣੀ ਸੁੰਨਹੁ ਬਾਣੀ ॥ ਸੁੰਨਹੁ ਉਪਜੀ ਸੁੰਨਿ ਸਮਾਣੀ ॥

*ਉਤਭੁਜੁ ਚਲਤੁ ਕੀਆ ਸਿਰਿ ਕਰਤੈ ਬਿਸਮਾਦੁ ਸਬਦਿ ਦੇਖਾਇਦਾ ॥੧॥
(੧੦੩੨, ੧੦੩੮)*

ਸਾਇੰਸ ਜੀਵਾਂ ਅਤੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤਾਂ ਦੱਸਦੀ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕਦੀ ਕਿ ਪਦਾਰਥ ਤੋਂ ਜੀਵ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣੇ, ਚੇਤਨਾਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ, ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪੰਛੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਡਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੱਭ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕੌਣ ਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਜੀਵਾਂ ਪਾਸੋਂ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਉਹ ਆਪ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਕਾਰ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਜਿਵ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਤਿਵੈ ਚਲਾਵੈ ਜਿਵ ਹੋਵੈ ਫੁਰਮਾਣੁ ॥ (੨)

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਨੇ ਜਦੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪ ਪਰਗਟ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਤਾਂ ਨਾ ਪਾਣੀ ਸੀ, ਨਾ ਸੋਕਾ ਸੀ ਨਾ ਧਰਤੀ ਸੀ, ਨਾ ਆਕਾਸ਼ ਸੀ, ਨਾ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਤਾਰੇ ਸਨ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਆਪ ਹੀ ਸੁੰਨ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਸੁਰਤਿ ਜੋੜ ਕੇ ਸਮਾਧੀ ਲਾਈ ਬੈਠਾ ਸੀ, ਇਕੱਲਾ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ (ਸਬਦ) ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਨਾ ਇਹ ਮਾਇਆ ਸੀ, ਨਾ ਇਸ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋਏ ਕੋਈ ਜੀਵ ਸਨ, ਨਾ ਕੋਈ ਸੂਰਜ ਸੀ, ਨਾ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਸੀ, ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਹੋਰ ਜੋਤਿ ਸੀ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਦੀ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਸਕਣ ਵਾਲੀ ਅੱਖ, ਤਿੰਨਾਂ ਭਵਨਾਂ ਦੀ ਸਾਰ ਲੈ ਸਕਣ ਵਾਲੀ ਨਜ਼ਰ, ਉਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਟਿਕੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਨੇ ਹਵਾ ਪਾਣੀ ਅੱਗ ਆਦਿਕ ਤੱਤ ਰਚੇ, ਤਾਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਸ਼ਿਵ ਆਦਿਕ ਦੇ ਵਜ੍ਹਦ ਰਚੇ। ਇਹ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਸ਼ਿਵ ਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਦੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਜੀਵ ਹਨ, ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਦਰ ਦੇ ਮੰਗਤੇ ਹਨ, ਤੇ ਉਹ ਆਪ ਸਭ ਨੂੰ ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰੱਥ ਤੇ ਜਾਨਣਹਾਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਆਪਣੀ ਵੀਚਾਰ ਤੇ ਰਜਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸਭ ਨੂੰ ਦਾਤਾਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

*ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ ਰਹਹਿ ਲਿਵ ਲਾਗੇ ਏਕਾ ਏਕੀ ਸਬਦੁ ਬੀਚਾਰ ॥
ਜਲੁ ਥਲੁ ਧਰਣਿ ਗਗਨੁ ਤਹ ਨਾਹੀ ਆਪੇ ਆਪੁ ਕੀਆ ਕਰਤਾਰ ॥੨॥
ਨਾ ਤਦਿ ਮਾਇਆ ਮਗਨੁ ਨ ਛਾਇਆ ਨਾ ਸੂਰਜ ਚੰਦ ਨ ਜੋਤਿ ਅਪਾਰ ॥
ਸਰਬ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਲੋਚਨ ਅਭ ਅੰਤਰਿ ਏਕਾ ਨਦਰਿ ਸੁ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਸਾਰ ॥੩॥
ਪਵਣੁ ਪਾਣੀ ਅਗਨਿ ਤਿਨਿ ਕੀਆ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸ ਅਕਾਰ ॥
ਸਰਬੇ ਜਾਚਿਕ ਤੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਦਾਤਾ ਦਾਤਿ ਕਰੇ ਅਪੁਨੈ ਬੀਚਾਰ ॥੪॥
(੫੦੩, ੫੦੪)*

ਸਿਧਾਂ ਨੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਮੁੱਢ ਦਾ ਕੀ ਵਿਚਾਰ ਦੱਸਦੇ ਹੋ? ਉਦੋਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਕਿਥੇ ਸੀ? ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਨਾਲ ਡੂੰਘੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਦਾ ਕੀ ਸਾਧਨ ਦੱਸਦੇ ਹੋ? ਹਰੇਕ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਕਿਸ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੈ? ਕਾਲ ਦੀ ਚੋਟ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਸੋਟਾ

ਕਿਵੇਂ ਸਾੜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਨਿਰਭੈਤਾ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਤਕ ਕਿਵੇਂ ਅੱਪੜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਕਿਵੇਂ ਹਉਮੈ ਵੈਰੀ ਦਾ ਨਾਸ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਸਦਕਾ ਸਹਜ ਤੇ ਸੰਤੋਖ ਦਾ ਆਸਣ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕੇ, ਭਾਵ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਹਜ ਤੇ ਸੰਤੋਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ?

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਹਉਮੈ ਦੇ ਜ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਮੁਕਾ ਲਏ, ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਨਿੱਜ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਟਿਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਨੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਚਨਾ ਰਚੀ ਹੈ, ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ ਪਛਾਣ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਨਾਨਕ ਉਸ ਦਾ ਦਾਸ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਪਹਿਚਾਣੀਏ, ਤਾਂ ਜੋ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰਲੇ ਹਉਮੈ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾ ਕੇ, ਸਹਜ ਸੰਤੋਖ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰ ਸਕੀਏ।

*ਆਦਿ ਕਉ ਕਵਨੁ ਬੀਚਾਰੁ ਕਥੀਅਲੇ ਸੁੰਨ ਕਹਾ ਘਰ ਵਾਸੋ ॥
ਗਾਨ ਕੀ ਮੁਦਾ ਕਵਨ ਕਥੀਅਲੇ ਘਟਿ ਘਟਿ ਕਵਨ ਨਿਵਾਸੋ ॥
ਕਾਲ ਕਾ ਠੀਗਾ ਕਿਉ ਜਲਾਈਅਲੇ ਕਿਉ ਨਿਰਭਉ ਘਰਿ ਜਾਈਐ ॥
ਸਹਜ ਸੰਤੋਖ ਕਾ ਆਸਣੁ ਜਾਣੈ ਕਿਉ ਛੇਦੇ ਬੈਰਾਈਐ ॥
ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਹਉਮੈ ਬਿਖੁ ਮਾਰੈ ਤਾ ਨਿਜ ਘਰਿ ਹੋਵੈ ਵਾਸੋ ॥
ਜਿਨਿ ਰਚਿ ਰਚਿਆ ਤਿਸੁ ਸਬਦਿ ਪਛਾਣੈ ਨਾਨਕੁ ਤਾ ਕਾ ਦਾਸੋ ॥੨੧॥
(੯੪੦)*

ਸਿਧਾਂ ਨੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਹ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਸੁੰਨ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਕਿਥੋਂ ਆਈ, ਇਹ ਜੀਵ ਕਿਥੋਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ? ਕਿਥੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਕਿਥੇ ਟਿਕਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ? ਜੀਵ ਕਿਵੇਂ ਜੀਵਨ ਬਿਤੀਤ ਕਰਦਾ ਹੈ? ਜੀਵ ਜਗਤ ਦੇ ਮੂਲ ਤੇ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਮਿਲੇ? ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਿਵੇਂ ਬਣੇ? ਹੇ ਨਾਨਕ! ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਦੱਸ ਜੋ ਆਪ ਹੀ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਹੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਣਨ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਜੀਵ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਇਥੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ ਇਥੋਂ ਤੁਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ ਜੀਵਨ ਬਿਤੀਤ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਮਨੁੱਖ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਨੂੰ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪਾਉਣ ਲਈ ਸੱਚੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਆਪਣੇ ਚਿਤ ਵਿਚ ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ। ਇਹ ਸਮਝ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ, ਭਾਵ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਹੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਕਿੰਨਾਂ ਬੇਅੰਤ ਹੈ।

*ਕਹਾ ਤੇ ਆਵੈ ਕਹਾ ਇਹੁ ਜਾਵੈ ਕਹਾ ਇਹੁ ਰਹੈ ਸਮਾਈ ॥
ਏਸੁ ਸਬਦ ਕਉ ਜੋ ਅਰਥਾਵੈ ਤਿਸੁ ਗੁਰ ਤਿਲੁ ਨ ਤਮਾਈ ॥
ਕਿਉ ਤਤੈ ਅਵਿਗਤੈ ਪਾਵੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਲਗੈ ਪਿਆਰੋ ॥*

ਆਪੇ ਸੁਰਤਾ ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਬੀਚਾਰੇ ॥

ਹੁਕਮੇ ਆਵੈ ਹੁਕਮੇ ਜਾਵੈ ਹੁਕਮੇ ਰਹੈ ਸਮਾਈ ॥

ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਤੇ ਸਾਚੁ ਕਮਾਵੈ ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਸਬਦੇ ਪਾਈ ॥੨੨॥ (੯੪੦)

ਹਰੇਕ ਮਨੁੱਖ ਸੁੰਨ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਫਰਨੇ ਨਹੀਂ ਉੱਠਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਅਮਲੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਕੋਈ ਵਿਚਲਾ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਦਾ ਟਿਕੀ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਸੁੰਨ ਅਵਸਥਾ ਕਿਵੇਂ ਬਣ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਜੀਉਣ ਨਾਲ ਹੀ, ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਬਾਰੇ ਸਮਝ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੁੰਨ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਬੰਦੇ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ? ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਉੱਤਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਜੇਹੇ ਮਨੁੱਖ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਰਗੇ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਉਹ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲ ਕੇ ਮਨ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਢਾਲ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਮੁੜ ਮੁੜ ਨਾ ਜੰਮਦੇ ਹਨ, ਨਾ ਮਰਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਆਵਾ-ਗਵਨ ਦਾ ਚੱਕਰ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸੁੰਨੋ ਸੁੰਨ ਕਹੈ ਸਭੁ ਕੋਈ ॥ ਅਨਹਤ ਸੁੰਨ ਕਹਾ ਤੇ ਹੋਈ ॥
ਅਨਹਤ ਸੁੰਨਿ ਰਤੇ ਸੇ ਕੈਸੇ ॥ ਜਿਸ ਤੇ ਉਪਜੇ ਤਿਸ ਹੀ ਜੈਸੇ ॥
ਓਇ ਜਨਮਿ ਨ ਮਰਹਿ ਨ ਆਵਹਿ ਜਾਹਿ ॥
ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਨੁ ਸਮਝਾਹਿ ॥੫੨॥
(੯੪੩, ੯੪੪)

ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਭਾਵ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰਨ ਨਾਲ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਸਮਝ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਆਪਣੇ ਰਚੇ ਹੋਏ ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਪ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤ ਦੁਆਰਾ ਵੇਖਦਾ ਤੇ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਹਰੇਕ ਚੀਜ਼ ਉਸ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਰੂਪ ਹੀ ਦਿੱਸਦੀ ਹੈ, ਸਭ ਦਾ ਮੂਲ (ਮੁਢ, ਆਰੰਭ) ਵੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੀ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਦਿੱਸ ਰਿਹਾ ਸੰਸਾਰ ਵੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਆਪ ਹੀ ਹੈ ਤੇ ਸਭ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਜੋਤਿ ਵਿਆਪਕ ਹੈ।

ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਤਤੁ ਸਭੁ ਬੁਝਿਆ ॥
ਜਬ ਦੇਖਉ ਤਬ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਮੂਲੁ ॥
ਨਾਨਕ ਸੋ ਸੁਖਮੁ ਸੋਈ ਅਸਥੁਲੁ ॥੫॥ (੨੮੧)

ਇਹ ਸੱਭ ਕੁਝ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਗੁਪਤ ਰਚਨਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਜਗਤ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਸਾਰੇ ਜਗਤ-ਖਿਲਾਰੇ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਨਾ ਦਿੱਸਣ ਵਾਲੇ ਸਹਾਰੇ (Gravitation) ਨਾਲ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਥਾਂ ਤੇ ਟਿਕਾ ਦਿੱਤਾ। ਤਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵਿਸ਼ਨੂ ਤੇ ਸ਼ਿਵ ਵੀ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੇ, ਭਾਵ ਜਗਤ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ, ਨਾਸ ਕਰਨ ਤੇ ਸੰਭਾਲਣ ਦਾ ਸਿਸਟਮ ਚਲਾ ਦਿੱਤਾ, ਤੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ ਵੀ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਵਿਚਲੇ

ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਣਾਇਆ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝ ਆ ਗਈ ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜਗਤ ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ ਆਪ ਹੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਹਰ ਥਾਂ ਉਸ ਦਾ ਹੁਕਮ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਪਾਤਾਲ ਆਦਿਕ ਬਣਾਏ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਗੁਪਤ ਹਾਲਤ ਤੋਂ ਪਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਇਹ ਸਮਝ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਜੀਵ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਤਾਕਤ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ। ਜਿਹੜੇ ਬੰਦੇ ਉਸ ਸਦਾ ਬਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਨਾਮੁ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਉਸ ਦੀ ਬੇਅੰਤ ਤਾਕਤ ਦੇ ਕੌਤਕ ਵੇਖ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਹੈਰਾਨੀ (ਵਿਸਮਾਦ) ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਇਨ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥

ਜਾ ਤਿਸੁ ਭਾਣਾ ਤਾ ਜਗਤੁ ਉਪਾਇਆ ॥ ਬਾਝੁ ਕਲਾ ਆਡਾਣੁ ਰਹਾਇਆ ॥
ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸੁ ਉਪਾਏ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਵਧਾਇਦਾ ॥੧੪॥
ਵਿਚਲੇ ਕਉ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਸੁਣਾਇਆ ॥ ਕਰਿ ਕਰਿ ਦੇਖੈ ਹੁਕਮੁ ਸਬਾਇਆ ॥
ਖੰਡੁ ਬ੍ਰਹਮੰਡੁ ਪਾਤਾਲੁ ਅਰੰਭੇ ਗੁਪਤਹੁ ਪਰਗਟੀ ਆਇਦਾ ॥੧੫॥
ਤਾ ਕਾ ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਣੈ ਕੋਈ ॥ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਤੇ ਸੋਝੀ ਹੋਈ ॥
ਨਾਨਕ ਸਾਚਿ ਰਤੇ ਬਿਸਮਾਦੀ ਬਿਸਮ ਭਏ ਗੁਣ ਗਾਇਦਾ ॥੧੬॥੩॥੧੫॥ (੧੦੩੬)

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਉਚੇਚੇ ਜਤਨ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਜਗਤ ਉਤਪਤੀ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਵਡਿਆਈ ਆਪ ਹੀ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਆਪ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਜੀਵਾਂ ਪਾਸੋਂ ਕਰਵਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤੇ ਆਪਣੀ ਰਜ਼ਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਕੇ ਵਿਚਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਹੁਕਮੀ ਸਹਜੇ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਪਾਈ ॥
ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਅਪਣੀ ਵਡਿਆਈ ॥
ਆਪੇ ਕਰੇ ਕਰਾਏ ਆਪੇ ਹੁਕਮੇ ਰਹਿਆ ਸਮਾਈ ਹੇ ॥੧॥
(੧੦੪੩, ੧੦੪੪)

ਇਹ ਸਾਰਾ ਦਿੱਸਦਾ ਜਗਤ ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਣਗਿਣਤ ਪਾਤਾਲ, ਪੁਰੀਆਂ, ਤੇ ਮੰਡਲ ਹਨ, ਉਹ ਸਭ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਇਸ ਜਗਤ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਕਰਤਾ ਹੁਕਮ ਜਗਤ ਦੀ ਕਾਰ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ ਢਾਲਦਾ ਹੈ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕੇ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜੋੜਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਉਸ ਹੁਕਮ ਦੀ ਸੋਭਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ, ਉਹ ਅਗੋਚਰ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਕੋਈ ਫਿਕਰ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਬੇਪਰਵਾਹ ਹੈ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਤਿ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹੁਕਮ ਬਾਰੇ ਸੁਝ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ।

ਪਾਤਾਲ ਪੁਰੀਆ ਲੋਅ ਆਕਾਰਾ ॥
ਤਿਸੁ ਵਿਚਿ ਵਰਤੈ ਹੁਕਮੁ ਕਰਾਰਾ ॥
ਹੁਕਮੇ ਸਾਜੇ ਹੁਕਮੇ ਢਾਹੇ ਹੁਕਮੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥੫॥
ਹੁਕਮੈ ਬੂਝੈ ਸੁ ਹੁਕਮੁ ਸਲਾਹੇ ॥
ਅਗਮ ਅਗੋਚਰ ਵੇਪਰਵਾਹੇ ॥
ਜੇਹੀ ਮਤਿ ਦੇਹਿ ਸੇ ਹੋਵੈ ਤੂ ਆਪੇ ਸਬਦਿ ਬੁਝਾਇਦਾ ॥੬॥
(੧੦੬੦, ੧੦੬੧)

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਬੇਅੰਤ ਸਮਾਂ ਗੁਪਤ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਹੀ ਰਿਹਾ, ਬੇਅੰਤ ਸਮਾਂ ਉਹ ਸੁੰਨ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਟਿਕਿਆ ਰਿਹਾ। ਬੇਅੰਤ ਸਮਾਂ ਇਕ ਐਸੀ ਅਵਸਥਾ ਬਣੀ ਰਹੀ ਜੋ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਸਮਝ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯੁੰਦ ਵਿਚ ਕੁਝ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਅਜੇਹੀ ਅਵਸਥਾ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਨਾ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਬਿਆਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਗਤ-ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਰਗਟ ਕਰ ਲਿਆ।

ਕੇਤਕਿਆ ਦਿਨ ਗੁਪਤੁ ਕਹਾਇਆ ॥
ਕੇਤਕਿਆ ਦਿਨ ਸੁੰਨਿ ਸਮਾਇਆ ॥
ਕੇਤਕਿਆ ਦਿਨ ਯੁੰਧੁਕਾਰਾ ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਪਰਗਟੜਾ ॥੧੨॥
(੧੦੮੧, ੧੦੮੨)

ਇਸ ਜਗਤ-ਰੂਪੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਪਰਗਟ ਹੋ ਕੇ ਉਹ ਬਲਵਾਨ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਅਖਵਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਸੂਰਮਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਆਪ ਹੀ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਹੁਕਮ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਸ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਸੁਖ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਰਤਾਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਮੀਂਹ ਵਿਚ ਪੈਣ ਵਾਲੇ ਠੰਢੇ ਗੜਿਆਂ ਵਰਗਾ ਸੀਤਲ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਅੰਦਰੋਂ ਬਰਫ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਾਂਤ ਤੇ ਠੰਢੇ ਠਾਰ ਸੁਭਾ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਆਪੇ ਸਕਤੀ ਸਬਲੁ ਕਹਾਇਆ ॥ ਆਪੇ ਸੂਰਾ ਅਮਰੁ ਚਲਾਇਆ ॥
ਆਪੇ ਸਿਵ ਵਰਤਾਈਅਨੁ ਅੰਤਰਿ ਆਪੇ ਸੀਤਲੁ ਠਾਰੁ ਗੜਾ ॥੧੩॥
(੧੦੮੧, ੧੦੮੨)

ਜਿਵੇਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਉਹ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦੇ ਰਾਹ ਤੇ ਤੋਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕਦੇ ਤਾਂ ਜੀਵ ਨੂੰ ਅਗਿਆਨਤਾ ਵਿਚ ਫਸਾ ਕੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਦੀ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਸੰਵਾਈ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਕਦੇ ਉਸ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਖਸ਼ੀ ਹੋਈ ਆਤਮਕ ਸੁਝ ਟਿਕਾ ਕੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਅਗਿਆਨਤਾ

ਨੀਂਦ ਤੋਂ ਜਗਾ ਕੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਆਨੰਦ ਮਾਨਣ ਦਾ ਮਾਰਗ ਦਿਖਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਕਾਨੜਾ ਮਹਲਾ ੪ ॥
ਅਗਿਆਨਿ ਲਾਇ ਸਵਾਲਿਆ ਗੁਰ ਗਿਆਨੈ ਲਾਇ ਜਗਾਵੈਗੋ ॥
ਨਾਨਕ ਭਾਣੈ ਆਪਣੈ ਜਿਉ ਭਾਵੈ ਤਿਵੈ ਚਲਾਵੈਗੋ ॥੮॥੧॥ (੧੩੦੮)

ਜੇ ਕਰ ਉਪਰ ਲਿਖੀਆਂ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਸਿਖਿਆਵਾਂ, ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਨਿਸਚੇ ਨਾਲ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਕਈ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਮਝਾ ਦਿਤਾ ਸੀ, ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਨੇ ਇਹ ਕੁਦਰਤ ਸੁੰਨ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਤੇ ਉਹ ਨਿਰੋਲ ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਹੈ, ਤੇ ਆਪਣੀ ਤਾਕਤ ਆਪ ਹੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਆਪ ਹੀ ਸੁੰਨ ਅਵਸਥਾ ਤੋਂ ਹਵਾ, ਪਾਣੀ ਆਦਿਕ ਤੱਤ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਆਪ ਹੀ ਸੁੰਨ ਅਵਸਥਾ ਤੋਂ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਆਪ ਹੀ ਅਨੇਕਾਂ ਸਰੀਰ ਤੇ ਜੀਵ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅੱਗ, ਪਾਣੀ ਆਦਿਕ ਤੱਤਾਂ ਨਾਲ ਬਣੇ ਹੋਏ ਅਨੇਕਾਂ ਸਰੀਰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚਲੀ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਵੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਦੀ ਹੀ ਜੋਤਿ ਹੈ। ਜਿਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਨੇ ਜੀਵ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣੇ ਵੀਚਾਰ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ, ਆਪਣੀ ਤਾਕਤ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮੁ ਅਨੁਸਾਰ, ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਥੰਮ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਟਿਕਾਈ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਦਿਨ ਰਾਤ, ਸੁਖ ਦੁਖ, ਪਾਤਾਲ ਆਕਾਸ਼, ਭਵਨ, ਜਨਮ ਮਰਨ, ਦੇਵ ਦਾਨਵ, ਪੰਜ ਤੱਤ, ਬੁਰਾ ਭਲਾ, ਆਦਿ ਸਭ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਬਾਰੇ ਗਿਆਨ ਕੋਈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦਿ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਲੀਨ ਕਰਕੇ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਨੇ ਜਦੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪ ਪਰਗਟ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਤਾਂ ਨਾ ਪਾਣੀ ਸੀ, ਨਾ ਸੋਕਾ ਸੀ ਨਾ ਧਰਤੀ ਸੀ, ਨਾ ਆਕਾਸ਼ ਸੀ, ਨਾ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਤਾਰੇ ਸਨ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਆਪ ਹੀ ਸੁੰਨ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਸੁਰਤਿ ਜੋੜ ਕੇ ਸਮਾਧੀ ਲਾਈ ਬੈਠਾ ਸੀ, ਇਕੱਲਾ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮੁ (ਸਬਦ) ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਸੀ।

ਇਹ ਸੱਭ ਕੁਝ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਦੀ ਗੁਪਤ ਰਚਨਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਬੇਅੰਤ ਸਮਾਂ ਗੁਪਤ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਹੀ ਰਿਹਾ, ਬੇਅੰਤ ਸਮਾਂ ਉਹ ਸੁੰਨ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਟਿਕਿਆ ਰਿਹਾ। ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਇਹ ਸਮਝ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਜੀਵ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਦੀ ਤਾਕਤ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ।

ਇਸ ਲਈ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਦੇ ਹੁਕਮੁ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਪਹਿਚਾਣੀਏ, ਤਾਂ ਜੋ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰਲੇ ਹਉਮੈ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾ

ਕੇ, ਸਹਜ ਸੰਤੋਖ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰ ਸਕੀਏ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸਮਝਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਗੁਣ ਪੈਦਾ ਕਰਨੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਆਓ ਸਾਰੇ ਜਾਣੇ ਸਬਦ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਗਿਆਨ ਦਾ ਚਾਨਣ ਪੈਦਾ ਕਰੀਏ ਅਤੇ ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ ਅੰਧੇਰਾ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰੀਏ।

“ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ”

(ਡਾ: ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ)

(Dr. Sarbjit Singh)

ਆਰ ਐਚ ੧ / ਈ - ੮, ਸੈਕਟਰ - ੮,

RH1 / E-8, Sector-8,

ਵਾਸ਼ੀ, ਨਵੀਂ ਮੁੰਬਈ - ੪੦੦੭੦੩.

Vashi, Navi Mumbai - 400703.

Email = sarbjitsingh@yahoo.com

<http://www.sikhmarg.com/article-dr-sarbjit.html>

*****

“ਰਖੜੀ ਜਾਂ ਮਾਨਸਕ ਗੁਲਾਮੀ”

“ਪਰਾਇਆ ਧਨ ਬੇਗਾਨੀ ਧੀ” ਦੇ ਪੰਨਾ ਨੰਬਰ 144

ਪੁਜਾਰੀ ਤਬਕੇ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਖੁਆਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕੁਰਾਹੇ ਪਾਉਣ ਦੇ ਭੀ ਪੈਸੇ ਵੱਟੇ ਹਨ। ਅਣਹੋਏ ਤੇ ਅਣਜੰਮੇ ਦੇਵੀਆਂ ਦੇਵਤੇ ਕਰੇੜਾਂ ਦੀ ਤਾਦਾਦ ਵਿਚ ਹਨ। ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਮਨੇਕਾਮ ਨਾਵਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੁਆਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਅੱਧਾ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਵਕਤ ਦੀ ਰੱਜਵੀਂ ਰੋਟੀ ਨੂੰ ਤਰਸ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਂਗਲਾਂ 'ਤੇ ਗਿਣੀਆਂ ਜਾ ਸਕਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕੁੱਝ ਕੁ ਤਾਕਤਵਰ ਐਰਤਾਂ ਨੂੰ ਦੇਵੀਆਂ ਮੰਨ ਕੇ ਪੂਜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬਹੁ ਗਿਣਤੀ ਇਸਤਰੀਆਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨਾਲੋਂ ਭੈੜਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹਨ।

ਬੇਗਾਨੇ ਲੋਕ ਕੋਈ ਧੱਕਾ ਕਰਨ ਤਾਂ ਸਬਰ ਦਾ ਘੁੱਟ ਭਰਨਾ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਖੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਹੀ ਮਾਸ ਨੇਚਦੇ ਹਨ, ਖੂਨ ਪੀਂਦੇ ਹਨ, ਅਪਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਮਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਫਿਰ ਖੁਦ ਹੀ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

“ਧਰਮ” ਅਧਾਰਤ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਮੁਨੀਆਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਜੁ ਹੋਇਆ। ਵਿਸ਼ਨੂੰ “ਭਗਵਾਨ” ਜਾਲੰਧਰ ਰਾਜੇ ਦੀ ਪਤਨੀ ਵਰਿੰਦਾ ਨਾਲ ਜਬਰ ਜਿਨਾਹ ਕਰ ਕੇ ਭੀ ਭਗਵਾਨ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮਾ ਆਪਣੀ ਹੀ ਬੇਟੀ ਨਾਲ ਸੌ ਸਾਲ ਤੱਕ ਕੁਕਰਮ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਭੀ ਭਗਵਾਨ ਹੈ। ਸ਼ਿਵਜੀ ਸਾਰੇ ਹੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਪਤਨੀਆਂ ਨਾਲ ਬਲਾਤਕਾਰ ਕਰ ਕੇ ਭੀ ਭਗਵਾਨ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਜੁਆਨ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਨੰਗੀਆਂ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਨਚਾਉਂਦੇ ਹੈ, “ਰਾਸ ਲੀਲਾ” (ਭੋਗ ਵਿਲਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈਉਂਦਾ ਹੈਰਚਾ (, ਤਾਂ ਭੀ ਸੇਲਾਂ ਕਲਾਂ ਸੰਪੂਰਨ ਭਗਵਾਨ ਹੈ। ਇੰਦਰ ਪੂਰੀ ਵਿਚੋਂ ਉਡਾਰੀ ਮਾਰ ਕੇ ਇੰਦਰ ਜੀ ਗੌਤਮ ਦੀ ਪਤਨੀ ਅਹੱਲਿਆ ਨਾਲ ਜਬਰ ਜਿਨਾਹ ਕਰੇ ਤਾਂ ਭੀ “ਪੂਜਯ ਭਗਵਾਨ” ਹੈ।

ਸ਼ਰਮ ਹਯਾ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪੜਦੇ ਪਾੜ ਕੇ, ਸ਼ਿਵ ਅਤੇ ਪਾਰਬਤੀ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਨਮੁੱਖ ਅਲਫ਼ ਨੰਗੇ ਕਰ ਕੇ ਖਲਿਆਰ ਦਿੱਤਾ। ਪੁਜਾਰੀ ਜੀ ਨੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇਵਾਂ ਦੇ “ਗੁਪਤ ਅੰਗਾਂ” ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰੇ। ਮਨ ਇੱਛਤ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਗੇ। ਮੁਸੀਬਤ ਵਕਤ ਤੁਹਾਡੀ ਰੱਖਿਆ (ਰਾਖੀਕਰਨਗੇ। (“ਸਰਧਾਲੂਆਂ” ਨੇ ਇਵੇਂ ਹੀ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪੁਜਾਰੀ ਟੇਲੇ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ਿਵ ਅਤੇ ਪਾਰਬਤੀ ਨੂੰ ਨੰਗੇ ਕਰ ਕੇ ਅਪਮਾਨਤ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਭੀ ਸੇਵਕਾਂ ਦਾ ਰੋਹ ਪ੍ਰਚੰਡ ਨਾ ਹੋਇਆ। ਭੂਤਰੇ ਹੋਏ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨੇ ਸਾਰੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਰੋਲ ਦਿੱਤੀ, ਜਦੋਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ “ਜਨਣ ਅੰਗਾਂ” ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰੋ। ਸ਼ਰਧਾ ਵਿਚ ਅੰਨਿਆਂ ਨੇ ਇਸ “ਪਵਿੱਤਰ ਹੁਕਮ” ਨੂੰ ਮੰਨ ਕੇ, ਗੁਪਤ ਅੰਗਾਂ ਸ਼ਿਵ ਲਿੰਗ ਅਤੇ ਯੋਨਿ)ਪੀਠਦੀ ਆਰਤੀ (ਉਤਾਰਨੀ ਤੇ ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਪੁਜਾਰੀ ਬਾਗੇ ਬਾਗ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਜਾਣ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਬੇਪਤੀ ਦਾ ਭੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਵਿਰੁਧ ਖੜੇ ਹੋਣ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਸਿਆਣਪ ਗਵਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

ਮਾਰਚ 2005 ਵਿਚ ਕੁੱਝ ਚੋਣਵੇਂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨਾਲ ਬੈਠਾ ਵਿਚਾਰ ਸਾਂਝੇ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸਾਂ। ਇਕ ਸਿੱਖ ਭਰਾ ਨੇ ਖਬਰ ਸੁਣਾ ਕੇ ਮਾਹੌਲ ਨੂੰ

ਕਾਫ਼ੀ ਉਦਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ “ਗਿਆਨੀ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਮਸਕੀਨ ਦੀ ਮੈਤ ਹੋ ਗਈ”। ਕਾਫ਼ੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਚੁੱਪ ਛਾਈ ਰਹੀ। ਸਾਰੇ ਹੀ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਆਖੀ ਜਾਣ -“ਪੰਥ ਦਾ ਹੁਣ ਕੀ ਬਣੇਗਾ? ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਕਥਾਵਾਚਕ ਕਿਥੋਂ ਲੱਭਣਾ ਹੈ? ਇਹਦੇ ਬਿਨਾਂ ਕੀ ਰੱਬ ਦਾ ਕੰਮ ਰੁਕਿਆ ਪਿਆ ਸੀ? ਪੰਥ ਦੀ ਬੇੜੀ ਦਾ ਮਲਾਹ ਮਸਕੀਨ ਤਾਂ...”। ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁਖਾਤਬ ਹੁੰਦਿਆਂ ਕੁੱਝ ਕਠੋਰ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਮੈਂ ਆਖਿਆ, “ਮੈਤ ਅਟੱਲ ਹੈ, ਸਿਆਣਾ ਆਗੂ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸਾਰੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਬਿਘਨ ਚਲਦਾ ਰੱਖਣ ਲਈ, ਪੂਰੀ ਟੀਮ ਤਿਆਰ ਕਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਿ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਨਿਰੰਤਰ ਚਲਦੇ ਰਹਿਣ। ਮਹਾਨ ਪਰਉਪਕਾਰੀ, ਅਣਗਿਣਤ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਮੁਜੱਸਮੇ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ, ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਚਲੇ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਅਰਜੁਣ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੀਆਂ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਨਿਭਾ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਸਦਾ ਨਹੀਂ ਬੈਠੇ ਰਹੇ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਲੌਕਿਕ ਕਾਰਜ ਕਰ ਕੇ ਵਿਦਾ ਹੋ ਗਏ। ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸੂਰਮੇ, ਆਪਣੀ ਤੇਗ ਦੇ ਜੌਹਰ ਵਿਖਾ ਕੇ ਵਿੱਛੜ ਗਏ। ਵਿਦਵਾਨ ਤੇ ਫਿਲਾਸਫਰ ਟੁਰ ਗਏ। ਵਿਗਿਆਨੀ ਨਹੀਂ ਰਹੇ। ਡਾਕਟਰ ਅਤੇ ਵੈਦ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਇਲਾਜ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਖੁਦ ਫਾਨੀ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਕੂਚ ਕਰ ਗਏ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਲੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਕੰਮ ਰੁਕੇ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੱਗ ਸੁੰਨਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਬਬੇਰੀ ਰੋਣਕ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਲੇ “ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ” ਨੇ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਗਾਂਹ ਵਧਣ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿਖਾਈ ਹੈ, ਉਹ ਖੜੋਤ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਲਾਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਰਨਾ ਸਿਖਾ ਦਿੱਤਾ, ਉਹ ਤੁਫਾਨ ਵਿਚ ਭੀ ਡੁੱਬਣ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਣਗੇ। ਜੇ ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਮਸਕੀਨ ਅਗਾਂਹ ਵਧੂ ਸੋਚ ਵਾਲਾ ਸੀ ਤਾਂ ਪੰਥ ਲਈ ਕੋਈ ਰਾਹ ਉਲੀਕ ਕੇ ਕਾਫਲਾ ਬਣਾ ਕੇ ਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਮਰਨ 'ਤੇ ਉਹ ਲੋਕ ਬੇਚੈਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖੁਦ ਕੁੱਝ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਸਿੱਖਿਆ। ਕੋਈ ਹੋਰ ਆ ਕੇ ਸਾਡੇ ਵਿਗੜੇ ਕਾਰਜ ਸੰਵਾਰੇਗਾ। ਐਥੇ ਵਕਤ ਸਾਡੀ “ਰਾਖੀ” ਕਰੇਗਾ?

ਕਾਇਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਰਾਖੀ ਦਾ ਸਦਾ ਫਿਕਰ ਲੱਗਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਮੰਤਰ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਚਲੀਹੋ ਕਟਦੇ ਹਨ। ਤੀਰਥ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਵਰਤ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਗਲ ਵਿਚ ਤਵੀਤ ਧਾਗੇ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਦੇਵੀਆਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਹਾਕਾਂ ਮਾਰਦੇ

ਹਨ। ਰੱਖਿਆ ਦੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਘੋਟਾ (ਮੰਤਰਾਂ ਵਾਂਗ) ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਬੀਬੀਆਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਵੇਚਾਰੀਆਂ ਜਿਹੀਆਂ, ਕਮਜ਼ੋਰ ਜਿਹੀਆਂ, ਮਲੂਕ ਜਿੰਦਾਂ, ਪੱਲਾ ਫੜ ਕੇ ਪਿੱਛੇ ਪਿੱਛੇ ਟੁਰਨ ਵਾਲੀਆਂ, ਲੁਕ ਲੁਕ ਕੇ ਦਿਨ ਕੱਟੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ “ਨਾਮਰਦਾਂ” ਨੂੰ ਮਰਦ ਬਣ ਕੇ ਅਬਲਾਵਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨ ਲਈ ਪੁਕਾਰ ਹੈ, ਤਰਲਾ ਹੈ। ਔਰਤਾਂ ਸਮਝ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕੀਆਂ ਕਿ ਜਿਹੜੇ “ਮਰਦ” ਸੈਂਕੜੇ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵਿਦੇਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਖੁਦ ਗੁਲਾਮ ਹਨ। ਹਾਕਮਾਂ ਅੱਗੇ ਹੱਥ ਜੋੜਦੇ ਹਨ। ਨਚਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦੇ ਗੀਤ ਲਿਖਦੇ ਅਤੇ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਆਪਣੀਆਂ ਬੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਸਜਾ ਸੰਵਾਰ ਕੇ ਖੁਦ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੈਡਰੂਮਾਂ ਵਿਚ ਪੁਚਾ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਾਖੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ। ਜੇ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਮੰਦਰਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ। ਜੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਜਮੀਨਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ। ਜੇ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਸਵੈਮਾਣ ਦੀ ਰਾਖੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ। ਭੇਲੀਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਗੁੱਟਾਂ 'ਤੇ ਗਾਨੇ ਜਾਂ ਰੱਖੜੀਆਂ ਬੰਨ ਕੇ ਹੀਜੜਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਤੇਗਾਂ ਫੜਾਉਣੀਆਂ ਚਾਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਬੁਜ਼ਦਿਲਾਂ ਤੋਂ ਬਹਾਦਰੀ ਦੀ ਆਸ ਲਾਈ ਬੈਠੀਆਂ ਹਨ।

ਜਦੋਂ ਕੁੱਝ “ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ” ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਬਰਾਂ ਜਾਂ ਮੜੀਆਂ ਅੱਗੇ ਸਿਰ ਨਿਵਾਈ, ਹੱਥ ਜੋੜੀਂ ਖਲੋਤੇ ਵੇਖੀਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਵਕਤ ਮਨ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ, ਸੰਤਾਂ, ਪੀਰਾਂ ਦੇਵਤਿਆਂ, ਪਰਉਪਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਰ ਕੇ ਮੱਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਮਾਰਦੇ ਵੇਖੀਦਾ ਹੈ, ਮਨ ਤੜਪ ਉਠਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੇ ਜਿੰਮੇ ਲੱਗੀ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਿਭਾ ਗਿਆ। ਜੇ ਕੁੱਝ ਉਸ ਤੋਂ ਸਰਿਆ ਬਣਿਆ, ਉਸ ਨੇ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਦੇ ਅੱਗੇ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਬਾਰ ਬਾਰ ਆਉਂਦਾ ਰਹੇ। ਸਾਡੀ “ਰਾਖੀ” ਕਰਦਾ ਰਹੇ। ਖੁਦ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਵਿਚ ਪੈਂਦਾ ਰਹੇ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾ ਲਵੇ। ਉਹ ਮਰਿਆ ਹੋਇਆ ਭੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਜਿਉਂਦੇ ਭੀ ਤਾਕਤ ਵਿਹੀਣੇ ਹਾਂ। ਉਹ ਮਰਿਆ ਭੀ ਸਾਡੇ ਲਈ ਜਿਉਂਦਾ ਹੈ। ਵਾਹ ! ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਲੋਕੇ, ਵਾਹਦੇ ਭੀ ਮਰੇ ਹੋਏ ਹਾਂ। ਅੱਜ ਦੇ ਅਸੀਂ ਜਿਉਂ !! ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਭੀ ਮਰਿਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਉਂਦੇ ਅਖਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਮਰਿਆਂ ਤੋਂ ਗਏ ਗੁਜਰੇ ਦਿਸਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਮਰੇ ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਵਰਤਮਾਨ ਜਾਂ ਭਵਿੱਖ ਕਿਵੇਂ ਰੋਸ਼ਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਮੜੀਆਂ ਕਬਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲੇਟੇ ਮੁਰਦੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ “ਰਾਖੀ” ਕਰਨਗੇ,

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਿਉਂਦੇ ਕਿਵੇਂ ਆਖੀਏ?

ਅਜਿਹੇ ਪੱਥਰ ਦਿਲ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਝੰਜੋੜਿਆ, ਕਦੀ ਫਿਟਕਾਰਾਂ ਪਾਈਆਂ। ਕਦੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੁੱਤਾ ਜਾਂ ਡੱਡੂ ਆਖ ਕੇ ਲਾਹਣਤਾਂ ਪਾਈਆਂ। ਕਦੀ ਸਾਬਾਸ਼ੇ ਕਿਹਾ, ਕਦੀ ਪੁੱਤਰ ਤੇ ਮਿੱਤਰ ਬਣਾ ਕੇ ਆਦਰ ਦਿੱਤਾ। ਕਦੀ ਸੰਗੀਤ ਨਾਲ ਮੰਤਰ ਮੁਖਦ ਕੀਤਾ। ਕਦੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ ਦੀਆਂ ਚੂਲਾਂ ਜਾਂ ਪੁੱਟੀਆਂ। ਸੁਲਾਇਆ ਜਗਾਇਆ, ਡੋਗਿਆ ਜਾਂ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾਇਆ। ਲੋੜੀਂਦਾ ਹਰ ਢੰਗ ਵਰਤ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਚਲਦੀ ਫਿਰਦੀ ਲਾਸ਼ ਨੂੰ ਜੀਵਤ ਹੋਣ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਾਇਆ। ਬੇਅੰਤ ਮੌਕਿਆਂ 'ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਖੁਦ ਜੁਲਮ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਹਿੱਕ ਡਾਹੀ। ਤੱਤੀਆਂ ਬਲਦੀਆਂ ਤਵੀਆਂ 'ਤੇ ਬਿਠਾਇਆ ਗਿਆ। ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਚਾਂਦਨੀ ਚੌਕ ਵਿਚ ਸੀਸ ਕਟਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਉਹ ਕਿਹੜੀ ਮੁਸੀਬਤ ਸੀ ਜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੇ ਨਾਂ ਝੱਲੀ ਹੋਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖੀ "ਧਰਮ" ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨੀ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਜਿਗਰ ਦੇ ਟੁਕੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਵਾਰ ਕੇ ਧਰਮ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕੀਤੀ। ਗੁਰੂ ਵਰੋਸਾਇਆ ਸੂਰਮਾ ਭਾਈ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਪੰਜਾਬ ਵੱਲ ਤੁਫਾਨ ਬਣ ਕੇ ਚੜ੍ਹਿਆ। ਪਾਪੀ ਵਜੀਰ ਖਾਨ ਵਰਗੇ ਕੱਖਾਂ ਕਾਨਿਆਂ ਵਾਂਗ ਉਡਦੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਜਾਲਮਾਂ ਨੂੰ ਕਰਾਰੀਆਂ ਸਜਾਵਾਂ ਦੇ ਚੁੱਕਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਈ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਾਸੀਆਂ ਦੀ "ਰਾਖੀ" ਕਰਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਿੱਖ ਫੌਜ ਦੇ ਦੋ ਚਾਰ ਘੋੜ ਸਵਾਰ ਇਕ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੁੰਦੇ। ਇਕ ਥਾਵੇਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਮੋਹਰੀ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਕਰਦੇ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦਸਦੇ ਕਿ "ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਧਰਮੀ ਰਾਜ ਸਥਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੁਲਮ ਦੀ ਜੜ ਪੁੱਟੀ ਜਾਂ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਡੁਹਾਡੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਕੋਈ ਧਾੜਵੀ ਦਾਖਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇਗਾ। ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਜਾਨ ਮਾਲ ਦੀ ਅਸੀਂ ਰਾਖੀ ਕਰਨ ਦਾ ਜਿੰਮਾ ਚੁਕਦੇ ਹਾਂ। ਬਹੂ ਬੇਟੀਆਂ ਵੱਲ ਕੋਈ ਕੈਰੀ ਅੱਖ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸਕੇਗਾ, ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਾਂਗੇ।"

ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਰਾਖੀ ਕਰਨ ਦੇ ਇਵਜ ਲਈ ਕੁੱਝ "ਕਰ" (ਟੈਕਸ) ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਕਹਿੰਦੇ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਕਿਸੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਨੇ ਨਿਮਰਤਾ ਵਿਚ ਮੰਦੀ ਹਾਲਤ ਬਿਆਨ ਕਰਨੀ। "ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੁਲਮੀ ਫੌਜ ਨੇ ਸਾਰਾ ਕੁੱਝ ਲੁੱਟ ਲਿਆ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਦਸ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਅਨਾਜ ਹੋਵੇ। ਅਸੀਂ ਗਰੀਬ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੀ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ? ਸਿੱਖ ਸਿਪਾਹੀ ਨੇ ਗੱਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਆਖਣਾ, "ਅਸੀਂ ਸੋਨਾ

ਚਾਂਦੀ ਜਾਂ ਕੱਪੜਾ ਲੱਤਾ ਨਹੀਂ ਮੰਗਦੇ। ਕਿਸੇ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਬੇਹੀ ਰੋਟੀ ਪਈ ਹੋਵੇ। ਕਿਸੇ ਘਰ ਵਿਚ ਛੇਲਿਆਂ ਦੇ ਭੁੱਜੇ ਦਾਣੇ ਪਏ ਹੋਣ। ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਗੁੜ ਦੀ ਰੋੜੀ ਬਚੀ ਪਈ ਹੋਵੇ। ਬਸ ਉਹੀ ਸਾਨੂੰ ਬਖਸ਼ ਦਿਉ। ਅਸੀਂ ਪਰਸ਼ਾਦ ਸਮਝ ਕੇ ਪਰਵਾਨ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ। ਫਿਰ ਤੁਹਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦੀ "ਰਾਖੀ" ਕਰਦਿਆਂ ਸਿਰ ਭੀ ਕਟਾਉਣਾ ਪੈ ਜਾਵੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ। ਆਹ ਲਓ ਸਾਡੀ ਨੰਬਰਦਾਰੀ ਦੀ ਮੋਹਾਰ" | ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀ ਆਪਣੇ ਕਮਰ ਕੱਸੇ ਨਾਲੋਂ ਜਾਂ ਦਸਤਾਰ ਨਾਲੋਂ ਕੁੱਝ ਕੱਪੜਾ ਪਾੜ ਕੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੰਦਾ। ਜੇ ਕੋਈ ਧਾੜਵੀ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਆਹ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਵਿਖਾ (ਕੱਪੜਾ) ਕੇ ਕਹਿ ਦੇਣਾ ਕਿ "ਸਾਡਾ ਪਿੰਡ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਹੈ"।

ਹਲ ਵਾਹੁਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਗਿਆ, ਜਿੰਨੀ ਜ਼ਮੀਨ ਤੂੰ ਵਾਹ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਸੰਭਾਲ ਲੈ, ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇਰੀ ਰਾਖੀ ਵਿਚ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਵੱਡੇ ਜਿੰਮੀਦਾਰਾਂ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਭਾਈ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਮਿਸਲਾਂ ਦੇ ਵਕਤ ਇਹ ਜੰਗ ਚਲਦੀ ਰਹੀ। ਅਣਗਿਣਤ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਕਾਬਲ ਵੱਲ ਲਿਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ। ਸਿੰਘ ਜਾਨਾਂ ਹੂਲ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਛੁਡਾ ਲਿਆਉਂਦੇ। ਵਾਪਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਭੇਜਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦੇ। ਬਿਨਾਂ ਰੱਖੜੀ ਬੰਨ੍ਹੇ ਸਿੱਖਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਬਰੂ ਨੂੰ ਰੁਲਣੇ ਬਚਾਇਆ। ਸਤਲੁਜ ਤੋਂ ਲਹਿੰਦੇ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਲੱਖਾਂ ਵਰਗਮੀਲ ਦਾ ਇਲਾਕਾ, ਅਹਿਮਦਸ਼ਾਹ ਅਬਦਾਲੀ ਨੇ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਰਲਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਲਗਾਨ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕਾਬੁਲ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਤੇਗ ਦੇ ਉਹ ਜੌਹਰ ਵਿਖਾਏ ਕਿ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਹੋਸ਼ ਹਵਾਸ ਗੁੰਮ ਗਏ। ਸਾਰਾ ਜਰਖੇਜ ਇਲਾਕਾ ਵਾਪਸ ਭਾਰਤ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਇਆ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਸਭ ਕੁੱਝ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਕੇ ਭਾਰਤ ਦੀ "ਰਾਖੀ" ਕੀਤੀ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਨਿਰੰਕਾਰ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਣ ਲਈ ਬਾਰ ਬਾਰ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਅਖਵਾਉਣ ਵਾਲੇ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਵਾਲੇ ਧਾਗਾ ਬੰਨ੍ਹ, ਬੰਨ੍ਹਵਾਂ ਕੇ, ਰਾਖੀ ਕਰਨ ਦਾ ਪਾਖੰਡ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਐਰਤ ਵਰਗ ਨੂੰ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਚੇਤਾ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੈ, ਨਿਮਾਣੀ ਹੈ। ਬੇਟੀ ਹੋ ਕੇ, ਭੈਣ ਹੋ ਕੇ, ਪਤਨੀ ਬਣ ਕੇ ਜਾਂ ਮਾਂ ਬਣ ਕੇ ਭੀ ਤੂੰ ਆਦਮੀ ਦੀ

“ਰਾਖੀ” ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਉਸ ਦੀ ਪੁੱਤਰ ਭਰਾ ਪਤੀ ਜਾਂ ਪਿਤਾ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਦਾ ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਮੇਹਰਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਉਹ ਤੇਰੀ “ਰਾਖੀ” ਕਰਨ ਦਾ ਜਿੰਮਾ ਚੁੱਕ ਲਵੇਗਾ।

ਕਿੰਨਾ ਹਾਸੇ ਹੀਣਾ ਮਾਹੌਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਵਕਤ, ਜਦੋਂ ਵੱਡੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਬਾਲਕ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਰੱਖੜੀ ਬੰਨ੍ਹਦੀਆਂ ਹਨ। ਆਸ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਸਾਡੀ ਰਾਖੀ ਕਰੇਗਾ। ਜਿਸ ਨੇਜੁਆਨ ਨੂੰ ਯੋਗ ਜਾਣ ਕੇ ਚੁਣਿਆ ਹੈ। ਲੜਕੀ ਦਾ ਹੱਥ ਉਸ ਨੂੰ ਫੜਾਇਆ ਹੈ। ਕੀ ਉਹ ਇੰਨਾ ਨਾ ਅਹਿਲ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਦੀ “ਰਾਖੀ” ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ? ਲੜਕੀ ਪਿਤਾ ਦੇ ਘਰ ਤੋਂ ਦੂਰ ਵਿਆਹੀ ਗਈ, ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਜਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿਚ। ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਆ ਪੈਣ ਤੇ ਹਜਾਰਾਂ ਮੀਲ ਦਾ ਸਫਰ ਕਰ ਕੇ ਭਰਾ ਉਸ ਦੀ ਮੱਦਦ ਲਈ ਪਹੁੰਚ ਸਕੇਗਾ?

ਸੰਨ 1980 ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਭੈਣ ਸਹੁਰੇ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਬੜੇ ਉਚੇਚ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਘਰ ਰੱਖੜੀ ਬੰਨ੍ਹਣ ਵਾਸਤੇ ਆਈ। ਜਲ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਖਣ ਲੱਗੀ- “ਵੀਰ ਜੀ, ਮੈਂ ਰੱਖੜੀ ਲੈ ਕੇ ਆਈ ਹਾਂ, ਗੁੱਟ ਇੱਧਰ ਕਰੋ, ਬੰਨ੍ਹ ਦਿਆਂ।” ਮੈਂ ਆਖਿਆ, “ਭੈਣ, ਰੱਖੜੀ ਮੈਨੂੰ ਫੜਾ ਦਿਓ, ਵੇਖ ਤਾਂ ਲਵਾਂ।” ਉਸ ਤੋਂ ਰੱਖੜੀ ਲੈ ਕੇ ਮੈਂ ਭੈਣ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ “ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਕਰੋ।” ਉਸ ਨੇ ਅੱਗੇ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਮੈਂ ਰੱਖੜੀ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ 'ਤੇ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤੀ। ਭੈਣ ਬੜੀ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਆਖਣ ਲੱਗੀ, “ਵੀਰ ਜੀ, ਆਹ ਕੀ ਕੀਤਾ?” ਮੇਰਾ ਉਤਰ, “ਭੈਣ, ਤੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਨੈਕਰੀ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਕਾ ਹੈਂ, ਚੰਗੀ ਚੋਖੀ ਤਨਖਾਹ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਭਣਵਈਆ ਭੀ ਸਰਕਾਰੀ ਨੈਕਰੀ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਕ ਹੈ। ਫਿਰ ਤੁਹਾਡੇ ਦਸ ਕਿੱਲੇ ਜ਼ਮੀਨ ਭੀ ਹੈ, ਸੋਹਣਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਨਾ?” ਆਖਣ ਲੱਗੀ, “ਹਾਂ ਉਹ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਰੱਖੜੀ ਨਾਲ ਕੀ ਸਬੰਧ?” ਮੈਂ -“ਦਰਅਸਲ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਛੋਟੀ ਨੈਕਰੀ 'ਤੇ ਹਾਂ, ਤਨਖਾਹ ਘੱਟ ਹੈ। ਜ਼ਮੀਨ ਨਾਂਹ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਮੈਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹਾਂ, ਤੂੰ ਤਾਕਤਵਰ ਹੈਂ। “ਰਾਖੀ” ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਤੈਨੂੰ ਨਹੀਂ, ਮੈਨੂੰ ਰਾਖੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਦੀ ਤੁਸੀ ਮਦਦ ਕਰੋ।” ਉਹ ਦਿਨ ਜਾਵੇ ਤੇ ਮੁੜ ਮੇਰੀ ਭੈਣ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਰੱਖੜੀ ਲੈ ਕੇ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਉਂਵ ਬੜਾ ਪਿਆਰ ਹੈ, ਪਰ ਰੱਖੜੀ ਵਾਲੇ ਧਾਗੇ ਦਾ ਪਾਖੰਡ ਕੋਈ 30 ਸਾਲ ਤੋਂ ਖਤਮ।

ਕਾਈ ਸਾਰੇ ਰੱਖੜੀ ਦੇ ਹਮਾਇਤੀਆਂ ਦਾ ਤਰਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ -“ਵੇਖੋ ਜੀ, ਭੈਣ ਭਰਾ ਦਾ ਪਿਆਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਦਾ ਇਕ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਹੈ

ਰੱਖੜੀ।” ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸਾਈ, ਬੋਧੀ, ਯਹੂਦੀ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਰੱਖੜੀ ਵਰਗੇ ਤਿਉਹਾਰ ਨਹੀਂ ਮਨਾਉਂਦੇ, ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਭੈਣ ਭਰਾ ਦਾ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੈ? ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਪੈ ਗਈ ਹੈ? ਫਿਰ ਇਹ ਭੈਣ ਭਰਾ ਦਾ ਪਿਆਰ ਇਕੋ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਤੋਂ ਜਨਮ ਲੈ ਕੇ, ਖੂਨ ਦੇ ਰਿਸਤੇ ਨਾਲ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਇਸ ਨੂੰ ਰੱਖੜੀ ਵਾਲਾ ਧਾਗਾ ਪੱਕਾ ਕਰੇਗਾ? ਚਲੇ ਮੰਨ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਧਾਗੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਉਹ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਪਿਆਰ ਇਕ ਸਾਲ ਵਿਚ ਪੁਰਾਣਾ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਉਸ ਦਾ ਕਰੰਟ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਡਰਾਈਵਿੰਗ ਲਾਇਸੰਸ ਵਾਂਗ ਇਹ ਹਰ ਸਾਲ “ਰਿਨਿਊ” ਕਿਉਂ ਕਰਵਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ? ਵੈਸੇ ਅੱਜ ਕੱਲ ਤਾਂ ਲਾਇਸੰਸ ਭੀ ਵੀਹ ਵੀਹ ਸਾਲ ਦੇ ਬਣਨ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ। ਰੱਖੜੀ ਵਿਚਾਰੀ ਇਕ ਸਾਲ ਦੀ ਹੱਦ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਬੱਝੀ ਖਲੋਤੀ ਹੈ। ਕਈਆਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ “ਇਸ ਬਹਾਨੇ ਲੜਕੀਆਂ ਦੀ ਕੁੱਝ ਸਹਾਇਤਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।” ਇਹ ਸਹਾਇਤਾ ਵਾਲਾ ਭੀ ਇਕ ਢਕਵੰਜ ਹੈ। ਦੀਰਘ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਕੇ ਸੋਚਣਾ ਇਹ ਬਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪੰਜ ਸੱਤ ਸੌ ਰੁਪਏ ਦੇ ਚਾਰ ਸੂਟ ਇਕ ਦੇ ਮਠਿਆਈ ਦੇ ਡੱਬੇ ਦੇ ਕੇ ਸਮਝ ਲਿਆ ਕਿ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ। ਇਹ ਸਹਾਇਤਾ ਨਹੀਂ ਰਸਮ ਪੂਰਤੀ ਹੈ ਜਾਂ ਮੰਗਤੇ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਭੀਖ ਹੈ।

ਸਹਾਇਤਾ ਸੀ ਕਿ ਭਰਾ ਹਿੱਸੇ ਆਉਂਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਭੈਣ ਨੂੰ ਦਿੰਦਾ। ਹਿੱਸੇ ਆਉਂਦਾ ਘਰ ਵੰਡ ਕੇ ਦਿੰਦਾ। ਪਿਤਾ ਪੁਰਖੀ ਸਾਰੀ ਜਮ੍ਹਾਂ ਪੂੰਜੀ ਵਿਚੋਂ ਭੈਣ ਨੂੰ ਹਿੱਸਾ ਦਿੰਦਾ। ਹੋ ਕੀ ਰਿਹਾ ਹੈ ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਲਾ ਤਮਾਸ਼ਾ। ਸਾਲ ਮਗਰੋਂ ਕੁੱਝ ਸੂਟ ਤੇ ਕੁੱਝ ਮਠਿਆਈ ਦੇ ਡੱਬੇ, ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਭੈਣ ਭਰਾ ਦਾ ਪਿਆਰ ਪੂਰਾ। ਅਗਰ ਭਰਾ ਕਿਸੇ ਪੱਖ ਤੋਂ ਪਛੜਿਆ ਹੋਵੇ, ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਭੈਣ ਦਾ ਭੀ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਰਾ ਦੀ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੇ। ਹਿੰਦੂ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਪਤਨੀਆਂ ਆਪਣੇ ਪਤੀਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਰੱਖੜੀ ਬੰਨ੍ਹਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਰਾਜਪੂਤ ਸਿਪਾਹੀ ਜੰਗ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਸੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪਤਨੀਆਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੁਆਉਂਦੀਆਂ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸੀ ਬੇ ਖੇਫ ਹੋ ਕੇ, ਲੜਾਈ ਲੜੋ। ਅਸੀ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਕੇ ਤੁਹਾਡੀ ਉਡੀਕ ਕਰਾਂਗੀਆਂ। ਜਤਸਤ ਵਿਚ ਪੱਕੀਆਂ ਰਹਾਂਗੀਆਂ। ਜੇ ਤੁਸੀ ਵਾਪਸ ਨਾ ਆਏ ਤਾਂ “ਸਤੀ” ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੀਆਂ। ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਦੁਖਦਾਈ ਬਿਰਤਾਂਤ ਭੀ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੰਗ ਵੱਲ ਜਾ ਰਹੇ ਫੌਜੀਆਂ ਨੇ

ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਪਤਨੀਆਂ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਖੁਦ ਕਤਲ ਕੀਤਾ, ਤਾਂ ਕਿ ਜੇਤੂ ਸਿਪਾਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਨਾ ਕਰ ਲੈਣ।

ਰੱਖੜੀ ਬੜਾ ਫ਼ਜ਼ੂਲ ਜਿਹਾ ਤਿਉਹਾਰ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਉਤਰੀ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਹੀ ਇਸਦੀ ਮਾਨਤਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਕਿਧਰੇ ਨਹੀਂ। ਬਾਕੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਜਾਣਦਾ ਤੱਕ ਨਹੀਂ। ਇੰਨੇ ਸਾਰੇ ਭਰਮ ਜਾਲ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਦਿਨ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਉਚੇਚੀ ਪੂਜਾ ਅਰਚਣਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਵੱਡੇ ਲੋਕ, ਮੰਤਰੀ ਅਫ਼ਸਰ ਫਿਲਮੀ ਕਲਾਕਾਰ ਤੇ ਵਾਪਾਰੀ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਨ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ। ਚੰਗੀ ਚੌਖੀ ਮਾਇਆ ਅਰਪਣ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਧਰਮੀ ਹੋਣ ਦਾ ਪਰਮਾਣ ਪੱਤਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵੱਲ ਸਿੱਖ ਵਹੀਰਾਂ ਘੱਤ ਕੇ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ। ਗੋਲਕ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਲੰਗਰ ਲਈ ਰਸਦਾਂ ਅਰਪਣ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਦੇਗਾਂ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਮਠਿਆਈ ਦੇ ਡੱਬੇ, ਫੱਲ ਤੇ ਮੇਵੇ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਦੇ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਵਾਪਾਰ ਹੈ। ਇਕ ਰੱਖੜੀ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਬਹੁਤ ਕੁੱਝ ਵਿਕਦਾ ਹੈ। ਬਜਾਰ ਖਾਲੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਲੋਕੀਂ ਖਾਧ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨਾਲ ਢਿੱਡ ਭਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਮਾਨ ਨਾਲ ਘਰ ਭਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਗੰਦਾ ਤੇ ਘਟੀਆ ਮਾਲ ਭੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਵੇਚ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਦੁਕਾਨਾਂ ਖਾਲੀ ਤੇ ਤਿਜੋਰੀਆਂ ਭਰ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਭੈਣਾਂ ਨੂੰ ਘੱਟ ਆਮਦਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਭਾਈਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤੀ ਵੱਟਕ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਰੱਖੜੀ ਬੜੀ ਲਾ ਜੁਆਬ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਅਰਬਾਂ ਖਰਬਾਂ ਦਾ ਵਾਪਾਰ “ਰੱਖੜੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ” ਨਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਾ ਰੱਖੜੀ ਬੰਨ੍ਹਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨੇ ਡੂੰਘਾਈ ਨਾਲ ਸੋਚਿਆ ਨਾ ਬੰਨ੍ਹਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਸਮਝਿਆ।

ਜਿਹੜੇ ਨੌਜੁਆਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨੀ ਸੀ, ਉਹ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ। ਕੁੱਝ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਗੁਲਾਮੀ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਣ ਵਾਲੇ ਮੰਤਰ ਪੜ੍ਹਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਕੁੱਝ ਸਰੀਰ ਤੇ ਸੁਆਹ ਮਲ ਕੇ ਜਟਾਵਾਂ ਬਣਾ ਕੇ ਜੋਗੀ ਬਣ ਕੇ ਸਭ ਕੁੱਝ ਤਿਆਗ ਕੇ ਜੰਗਲਾਂ ਵਲ ਦੌੜ ਗਏ, ਗੁਫਾਵਾਂ ਵਿਚ, ਚੂਹਿਆਂ ਵਾਂਗ ਲੁਕ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਜੇ ਲੋਕ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਕੇ ਲਾਂਭੇ ਹੋ ਗਏ। ਦੇਸ਼ ਉਜੜਦਾ ਰਿਹਾ, ਲੁਟੀਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਬਰਬਾਦ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ, ਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਾਖੇ ਨਾ ਬਣ ਸਕੇ। ਉਹ ਬੁਜ਼ਦਿਲ ਲੋਕ ਭੈਣਾਂ ਤੋਂ ਰੱਖੜੀ ਬੰਨ੍ਹਣ ਵਾਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ

ਕਰਨਗੇ? ਅੱਜ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ 'ਤੇ ਭੀ ਸਾਰੇ ਇਹੀ ਹਾਲਾਤ ਢੁਕਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਬਚਾ ਸਕੇ। ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਯੋਗ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕੇ, ਖੁਦਕੁਸ਼ੀਆਂ ਕਰਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਨਹੀਂ ਬਚਾ ਸਕੇ। ਉਜੜਦੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਸਾ ਸਕੇ। ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਹਮਲੇ ਵਕਤ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਨੂੰ ਨਾ ਬਚਾ ਸਕੇ। ਆਪਣੀ ਧੀਆਂ, ਭੈਣਾਂ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਵਲੋਂ ਕੀਤੇ ਬਲਾਤਕਾਰ ਨਾ ਬਚਾ ਸਕੇ। ਪੜਤਾਲੀਆ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬਣਾ ਕੇ ਸੱਚ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕਚਿਹਰੀ ਵਿਚ ਨਾ ਰੱਖ ਸਕੇ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਚੰਗੇ ਮਿਆਰੀ ਸਕੂਲ ਕਾਲਜ ਨਾ ਖੋਲ੍ਹ ਸਕੇ। ਧਰਮ ਦੀ ਰਾਖੀ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ। ਬਰਬਾਦ ਹੁੰਦੇ ਕੁਰਾਹੇ ਪੈਂਦੇ ਪੰਥ ਨੂੰ ਨਾ ਬਚਾ ਸਕੇ। ਹੋਰ ਰੱਖੜੀ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ, ਜਾਂ ਬੰਨ੍ਹਣ ਵਾਲੇ ਕੀਹਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨਗੇ? ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਖਿਡੌਣੇ ਬੰਦੂਕਾਂ, ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਫੜਾ ਕੇ ਸ਼ੇਰ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰਨ ਨੌਜੁਆਨ ਭੇਜੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਨਾ ਸਮਝ ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਨੂੰ ਅਸਲੀ ਹਥਿਆਰ ਮੰਨੀ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਨੌਜੁਆਨੋਂ ਰੱਖੜੀ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਕੀਹਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰੇਗੇ? ਕਦੀ ਸੋਚਿਆ ਹੈ ਅੱਜ ਤੱਕ? ਕਿ ਪਾਗਲ ਹੀ ਹੋਏ ਦਿਨ ਕਟੀ ਕਰ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਵਿਦਾ ਹੋ ਜਾਉਗੇ? ਪੰਥ ਦੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਾਖੀ ਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰੋ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੇ ਧਾਗਿਆਂ, ਤਵੀਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਰਾਖੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਸਾਡੀ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਦੇ ਨਿਅਮ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸਮਝ ਕੇ ਪਤਾ ਲਗੇਗਾ ਕਿ ਸਾਡੀ ਰਾਖੀ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਹੋ ਸਕੇਗੀ। ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਅੱਜ ਰਾਖੀ ਦੇ ਮਾਪਦੰਡ ਬਹੁਤ ਬਦਲ ਗਏ ਹਨ। ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦੌਰਾਨ ਅਮਰੀਕਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਕ ਉਚ ਕੋਈ ਦੇ ਵਿਗਿਆਨੀ ਆਈਨ ਸਟਾਈਨ ਨੂੰ “ਰਾਖੀ” ਬੰਨ੍ਹ ਦਿਤੀ। ਉਸ ਵਿਗਿਆਨੀ ਨੇ ਬੜੀ ਮੋਹਨਤ ਨਾਲ ਐਟਮ ਬੰਬ ਬਣਾ ਕੇ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਭੇਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੇ ਪਾਇਲਟ ਨੂੰ ਬੰਬ ਦੇ ਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ 'ਤੇ ਸੁੱਟਣ ਲਈ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਬੰਬ ਡਿੱਗਣ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ ਕਿ ਜਾਪਾਨ ਦਾ ਸੰਘਣੀ ਆਬਾਦੀ ਵਾਲਾ ਸੋਹਣਾ ਸ਼ਹਿਰ ਸਾੜ ਕੇ ਸੁਆਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਹੀਰੋ ਸੀਮਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੂਜਾ ਬੰਬ ਨਾਗਾਸਾਕੀ 'ਤੇ ਸੁੱਟਿਆ ਗਿਆ। ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੇ ਤੁਰੰਤ ਹੱਥ ਖੜੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ, ਹਾਰ ਮੰਨ ਲਈ। ਆਈਨ ਸਟਾਈਨ ਨੇ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ “ਰਾਖੀ” ਕਰ ਵਿਖਾਈ।

ਆਉ ਹੁਣ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਰਾਖੀ ਜਾਂ ਰੱਖਿਆ ਬਾਰੇ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹ ਲਈਏ-

ਸਰਬ ਸੁਖਾ ਕਾ ਦਾਤਾ ਸਤਿਗੁਰ ਤਾ ਕੀ ਸਰਨੀ ਪਾਈਐ॥
ਦਰਸਨ ਭੇਟਤ ਹੋਤ ਅਨੰਦਾ, ਦੂਖੁ ਗਇਆ ਹਰਿ ਗਾਈਐ॥ (630)

ਹੇ ਭਾਈਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਕੇਵਲਸੁੱ ! ਨਿਰੰਕਾਰ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਉਤਮ ਉਪਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਬਣੀਏ। ਜਿਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਦਰਸਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਬੇਅੰਤ ਖੁਸ਼ੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਭੀ ਉਸੇ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਰਾਖਾ ਏਕ ਹਮਾਰਾ ਸੁਆਮੀ॥ ਸਗਲ ਘਟਾ ਕਾ ਅੰਤਰਜਾਮੀ॥
(1136)

ਹੇ ਭਾਈਉਹ ਘਟ ਘਟ । ਵਲ ਇਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈਸਾਡਾ ਰਾਖਾ ਕੇ ।
ਦੀ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਸ ਰੱਬ ਜੀ ਤੋਂ ਸਿਵਾਏ ਅਸੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰਾਖਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ।

ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਪਿਤਾ ਤੂੰ ਹੈ ਮੇਰਾ ਮਾਤਾ॥ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਬੰਧਪੁ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਭ੍ਰਾਤਾ॥
“ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਰਾਖਾ ਸਭਨੀ ਬਾਈ”, ਤਾ ਭਉ ਕੇਹਾ ਕਾੜਾ ਜੀਉ॥ (103)
ਹੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਜੀਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪਿਤਾ ਤੂੰ ਸਾਡਾ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪੈ ।
ਹੈਂ। ਤੂੰ ਹੀ ਮਾਂ ਬਣ ਕੇ ਸਾਡੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਹੀ ਭਰਾਵਾਂ ਵਾਂਗ
ਹਰ ਥਾਂ ਮਦਦ ਗਾਰ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਹੀ ਸਾਡਾ ਸਕਾ ਸਬੰਧੀ, ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਹੈਂ।
ਤੂੰ ਹੀ ਸਾਡਾ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਹਰ ਸਮੇਂ ਆਪਣੇ ਬਣਾਏ ਸਿਧਾਂਤ)
ਮੁਤਾਬਕ ਰਾਖਾ ਹੈਂ। ਸਾਨੂੰ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ। ਜਦੋਂ ਲੋੜ ਪਈ (
ਗੋਤੇਰੀ ਸ਼ਰਨ ਤਕਾਂ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾਵਾਂਗੇ।

ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਭੂ ਕਾਰਜ ਭਏ ਰਾਸਿ॥
ਕਰਤਾਰਪੁਰਿ ਕਰਤਾ ਵਸੈ ਸੰਤਨ ਕੈ ਪਾਸਿ॥ ਰਹਾਉ॥
ਬਿਘਨੁ ਨ ਕੋਊ ਲਾਗਤਾ, ਗੁਰ ਪਹਿ ਅਰਦਾਸਿ॥
“ਰਖਵਾਲਾ” ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਇ ਭਗਤਨ ਕੀ ਰਾਸਿ॥ (816)

ਹੇ ਸਤਸੰਗੀਉ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਯਾਦ ਰੱਖੋ। ਉਹੀ ਸਾਰੇ ਕਾਰਜ !
ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰਾਸ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਗੁਣ ਧਾਰਨ
ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਭਲੇ ਇਨਸਾਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਕਰਤਾ ਵਸਦਾ ਹੈ। ਇਸ
ਗੋਹੜ ਭੇਦ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ
'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਨਹੀਂ
ਪੈਂਦੀਆਂ। ਜੇ ਆ ਜਾਣ ਤਾਂ ਅਡੋਲ ਰਹਿ ਕੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸਾਡਾ ਰਖਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਸੇਵਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ
ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।

ਸੂਚਨਾ : ਹੁਣੇ ਹੀ ਖਬਰ ਮਿਲੀ ਹੈ ਕੇ ਘੱਗਾ ਜੀ ਦਾ ਰਖੜੀ ਸਬੰਧੀ
ਇਹ ਲੇਖ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਬਾਘਾ ਪੁਰਾਣਾ ਤੋਂ ਛਪਦੇ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ
ਲਗਿਆ ਸੀ , ਧਰਮ ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰਾਂ ਹਿੰਦੂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨੇ ਅਖਬਾਰ
ਦੇ ਦਫਤਰ ਦੀ ਭਾਨ ਤੋੜ ਕੀਤੀ , ਘੱਗਾ ਜੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ
ਵਲੋਂ ਧਾਰਾ 295 ਅਧੀਨ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ , ਅਖਬਾਰ
ਦਾ ਦਫਤਰ ਸੀਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਇਆ ਹੈ |

[As I write this Professor Inder Singh Ghagga has been bailed out of Indian prison in Punjab. What was his crime? A chapter in his book on the majority community's custom of celebrating 'Raksha Bandhan'. He has no objection to the majority community's practice but as a Gursikh he wants his community to know, that like many other customs and practices of the majority community, that have made inroads into Sikh way of life, to the detriment of distinct Sikh identity, due to failure of the religious leadership of the Sikh community, 'Raksha Bandhan' is contrary to the Gurmat.

Besides, reading of the article in question, published above, would show that Mr. Ghagga directs the hardest criticism at his fellow Sikhs for deviating from the path shown by the Gurus. Every thing else is a truthful representation of what goes on in the Hindu society in the name of religion. If it is objectionable for Mr. Ghagga to point out what then is the responsibility of those who practice precisely what they find offensive.

“ਸ਼ਰਮ ਹਯਾ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪੜਦੇ ਪਾੜ ਕੇ, ਸ਼ਿਵ ਅਤੇ ਪਾਰਬਤੀ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਨਮੁੱਖ ਅਲਫ਼ ਨੰਗੇ ਕਰ ਕੇ ਖਲਿਆਰ ਦਿੱਤਾ। ਪੁਜਾਰੀ ਜੀ ਨੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇਵਾਂ ਦੇ “ਗੁਪਤ ਅੰਗਾਂ” ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰੇ। ਮਨ ਇੱਛਤ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਗੇ।”

Mr. Ghagga is not asking for the worship of the sexual organs of Shiv and Parvati. He merely points out that Pujari asks the devotees to do that in order to fulfill their wishes and desires and people do precisely that by the millions even in this day and age. Last year I visited

the ruins of Angkor Wat in Cambodia. They are a very impressive testimony to the Hindu past of that country. In the museums associated with that period it was overwhelming to see the displays of those sexual organs. In India pilgrims by hundreds of thousands face enormous hurdles, and today even terrorist threats, to see what; an ice stalagmite in the shape of Shiv lingam in a cave in the Himalayas, called Amarnath cave. In their temples devoted to Shiva the child bearing age women are even expected to wash Shiv lingam with milk to mimic Shiv's semen.

Sarbjit Singh Sandhu has forwarded to me the Indian Penal Code Section under which this atrocity took place:

“Central Government Act

Section 295A in The Indian Penal Code, 1860

295A. 5 [Deliberate and malicious acts intended to outrage religious feelings of any class by insulting its religion or religious beliefs.-- Whoever, with deliberate and malicious intention of outraging the religious feelings of any class of 6[citizens of India], 7[by words, either spoken or written, or by signs or by visible representations or otherwise] insults or attempts to insult the religion or the religious beliefs of that class, shall be punished with imprisonment of either description for a term which may extend to 8[three years], or with fine, or with both.]”

It was probably the same code that Hindu community of Punjab had used to demand incarceration of Bhai Kahn Singh Nabha for writing his book 'Ham Hindu Nahin' (We are not Hindus) that was first published in 1898. What was his crime? In the aftermath of the fall of Sikh Raj and invasion of Punjab by Arya Smaj and Christian Missionaries, Bhai Kahn Singh Nabha was making a statement that stressed upon the distinct identity of the Sikhs; separate from any other, specially Hindu religion. It was his and his family's ties with the rulers of Nabha that provided him protection.

For validity of Bhai Kahn Singh Nabha's and Professor Inder Sikh Ghagga's statements and majority community's real intentions, all one has to see is the Indian Constitution that codified Sikhs as Hindus.

Hardev Singh Shergill]

*****

GURU NANAK BANI, AGGS, M1, PP 14-15

ਕੋਟਿ ਕੋਟੀ¹ ਮੇਰੀ ਆਰਜਾ² ਪਵਣੁ³ ਪੀਅਣੁ⁴ ਅਪਿਆਉ ॥

ਚੰਦੁ ਸੂਰਜੁ ਦੁਇ ਗੁਫੈ⁵ ਨ ਦੇਖਾ ਸੁਪਨੈ ਸਉਣ ਨ ਥਾਉ ॥

ਭੀ ਤੇਰੀ ਕੀਮਤਿ ਨਾ ਪਵੈ ਹਉ ਕੇਵਡੁ ਆਖਾ⁶ ਨਾਉ ॥੧॥

ਸਾਚਾ ਨਿਰੰਕਾਰ⁷ ਨਿਜ ਬਾਇ⁸ ॥

ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਆਖਣੁ ਆਖਣਾ ਜੇ ਭਾਵੈ ਕਰੇ ਤਮਾਇ⁹ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਕੁਸਾ¹⁰ ਕਟੀਆ ਵਾਰ ਵਾਰ ਪੀਸਣਿ¹¹ ਪੀਸਾ ਪਾਇ ॥

ਅਗੀ ਸੇਤੀ¹² ਜਾਲੀਆ ਭਸਮ¹³ ਸੇਤੀ ਰਲਿ ਜਾਉ ॥

ਭੀ ਤੇਰੀ ਕੀਮਤਿ ਨਾ ਪਵੈ ਹਉ ਕੇਵਡੁ ਆਖਾ ਨਾਉ ॥੨॥

ਪੰਥੀ¹⁴ ਹੋਇ ਕੈ ਜੇ ਭਵਾ ਸੈ ਅਸਮਾਨੀ ਜਾਉ ॥

ਨਦਰੀ ਕਿਸੈ ਨ ਆਵਉ ਨਾ ਕਿਛੁ ਪੀਆ ਨ ਖਾਉ ॥

ਭੀ ਤੇਰੀ ਕੀਮਤਿ ਨਾ ਪਵੈ ਹਉ ਕੇਵਡੁ ਆਖਾ ਨਾਉ ॥੩॥

ਨਾਨਕ ਕਾਗਦ¹⁵ ਲਖ ਮਣਾ ਪੜਿ ਪੜਿ ਕੀਚੈ ਭਾਉ ॥

ਮਸੂ ਤੇਟਿ¹⁶ ਨ ਆਵਈ ਲੇਖਣਿ ਪਉਣੁ¹⁷ ਚਲਾਉ ॥

ਭੀ ਤੇਰੀ ਕੀਮਤਿ ਨਾ ਪਵੈ ਹਉ ਕੇਵਡੁ ਆਖਾ ਨਾਉ ॥੪॥੨॥

If my life² is millions of millions¹ years and air³ is my food and drink⁴;

If by living in cave⁵ and not seeing moon or sun to know whether it is day or night and never slept even in dream; still I cannot evaluate⁶ that how great You are and how could I say (repeat) God's Name? 1.

God is Formless⁷ and is of Its own⁸.

People hear again and again to repeat God's name, if God is pleased with this system I will instill⁹ so in my mind. Pause.

If I slash¹⁰ my body and cut it into pieces and then put it into the grinding mill to grind¹¹ it into paste (flour); if I burn myself¹² into ashes¹³ even then I could not evaluate your greatness and could not figure out how to say (repeat) your name. 2.

If I were a bird¹⁴ soaring (flying) through hundreds of skies without drinking and eating and go far away to become invisible; even then I could not evaluate your greatness and how to say (repeat) your name.3.

Finally Guru Nanak says:

If I read and try to comprehend already written about God's greatness on hundreds of kilograms of paper; if I have thousands of kilograms of paper¹⁵ to write with infinite quantity of ink¹⁶ and my pen writes at the speed of wind¹⁷ even then I would not be able to write your greatness and would not know how to say (repeat) God's

Name. 4. 2.

AGGS, M 1, p 14-15 [1].

Note: This translation was provided by Dr. Devinder Singh Chahal in his article, "How Great the God is" that will appear in the next issue. We solicit readers' comments and suggestions about this translation. Thank you.